

Aposolo Yenġât Den Pat

Yesuġe Aposololupġe den makyenġim himbimân âġâep.

¹ O galane Teopilo, nâ emelâk den kulemgo ġinân are âmâ Yesuġe hin dâm luâk âmbâle makyenġim makmâ malep areġât den pat hârogâk makġinmâ meteân.

² Areġât keiġe âmâ hin. Anutugât Heakġande Yesu tângombo âi keiġe katmâ arim Aposolo luâk are mem olonġekmâ launġe bâiġe makyenġim himbimân âġâwerâm agep. Areġât den pat kulemgom meteân.

³ Akto areġât nengât akmâ hâk hilâlâm nânġâm mondo sumân katbiâ golâ akmâ momonânba agatmâ mando hilâm 40 akto ain miawak yenġim Anutuġe damunġe akbiap areġât keiġe makyenġim mando ekmâ nânġâyi.

⁴ Akto mendugum yâk olop tatmâ manbiâ den hin dâm makyenġiep, “Yerusalem kepia hinġe dowâk bo hepunbi. Ulikġân hin makyenġiân. Ewenande ikiġe Heakġe are hunġunaġdo gewiapġât manbiâ gem tân yenġumbo ariwi.

⁵ Luâk kotġe Yohane yâkġe tu mem puliyeġep. Hain akto sop kâlep bo akto Anutuġe ikiġe Heakġe are hunġun aġdo gem meme akyenġiwiap.” Yesuġe hain dâep.

⁶ Akto hilâm siân Aposololupġe mendugum mali ain hin dâm aikoyi, “Humonenġe, ulikġân bâġilupnenġande kepianġe kepianġe damun

akyengimini hainâk gâŋe hain akŋet dâm hinŋe maknengimenâ miawakbiap me siân dâmenâ miawakbiap?” dâyi.

⁷ Hain dâmbiâ hin makyengiep, “Are miawakbiapgât sopŋe ye bo nâŋgâi. Ewenande nâŋgâm miawagâk dâmbo ain miawakbiap.

⁸ Hin konok makyengire nâŋgâŋet. Anutugât Heakŋande gem kârikŋe akyengimbo âmâ nâŋgât den âlepŋe makyengiwaigât dop akbiap. Akto Yerusalem kepia ain manmâ keiŋe katmâ nâŋgât pat sambelem biken biken arimbo nâŋgâm metembiâ Yudaia hânâŋen me Samaria hânâŋen makmâ arimbiâ nâŋgâmbiâ hân bâiŋâŋen ârândâŋ akmâ ariwiâp.”

⁹ Hain dâm makyengimbo ekmâ kinbiâ dewunyeŋân owâiŋe akmâ âgâep. Âgâmbo hamandatŋe mem tigimbo undâgâli.

¹⁰ Undâgâtmâ himbimân tâŋâk ekmâ kinbiâ ainâk luâk lâuwâ mâronyetŋe kau golâ golâ arekŋe yâk yeŋgâlân dowâk miawagiat.

¹¹ Miawakmâ hin dâm makyengiŋiat, “Galilaia hânân gâtŋe, ye wangât dewunyeŋe egon panmâ tâŋâk ekmâ kindâi? Yesuŋe hepunyekmâ himbimân âgâmbo ektâi ina benŋe hainâk himbimâŋenba purik katmâ gewiat.” dâyi.

Aposolo purik katmâ ariyi areyeŋgât kotyeŋe.

¹² Hain dâm hepunyekmâ arimbela Aposololupŋe Oliwa gimbâŋânba geyi. Akto Oliwa gimbâŋe amâ Yerusalem kepia ewumâk tatâp arewa purik katmâ ariyi.

¹³ Arim Yerusalem kepian âgâm emet tali ain âgâyi. Akto Aposolo mali are âmâ kotyeŋe hin,

Petoro, Yohane, Yakobo, Anderea, Pilipo, Toma, Batolomaio, Yakobo siâ Alipaioğat nanje, Roma yengât hâkân agi are yengâlân gâtne siâ kotne Simon akto Mataio. Akto Yudasî siâ Yakobogât nanje.

Ulikhân Yudasî bâlimbo yâkgât gewâkhân siâne kilâkgât Anutu ulilanji.

¹⁴ Aposololupne, Yesugât memene, emilupne akto âmbâle bikne menduguyekbiâ olop tatmâ biwi konok akmâ tatmâ Anutu den maganji.

¹⁵ Sop ain biwiyene Yesugâlân katmini are yengât galalupylene 120 arekne mendugum kinbiâ Petoronje tânâmyenân agatmâ kinmâ hin makyengiep,

¹⁶⁻¹⁷ “Galalupne, Yudasigât makyengire nângânet. Yesugât hon bawa kotne Yudasî yâkne nen olop manmâ âi miep ina gasa ulik gulik akmâ hekat yengimbo Yesu meyi. Amâ Anutugât Heakne Dawidi den magando den dâm kulengoep are bunne agep.

¹⁸ Akto Yudasine Yesu bâlene aganbiap aregât puli wanbiâ mem hamewakmâ palep. Hain akto kautjande purik dâmba tepne okotne hârogâk hindakmâ hânân giep.

¹⁹ Hain akto Yerusalem kepia ambolupjande puli are mem yâkgât pat are nângâm metem âmâ hân aregât kotne Akedama dâm koli. Kot aregât purikne amâ, “Hepjaet hân” are puligoyi.

²⁰ Akto Anutugât kepne siâ hin yendâp, “Luâk iregât emet hewukne akbiap. Akto luâk siâne togom yâkgât dumjân âi membiap.” akto Anutugât kepne siâ hin, “Luâk siâne yâkgât dumjân

miawakmâ welamñân kinmâ yâkgât âi damunñe akbiap.”

²¹ Aregât Yesu hutnennñân olowâk malion nengâlân gâtñe siâ mem miawakberen.

²² Akto ulik gulik Yohanenñe âi keñe katmâ tu puli yenñiep are egion. Sop ainba Yesuñe maknengim manmâ himbimân âgâep are egion. Nengât hut nennñanba luâk siâ mem miawakberen.” dâep.

²³ Petoronñe hain dâm makyenñimbo luâk lâuwâ mem miawakyelegi. Luâk siâ kotñe Matia, akto siâ kotñe Yosepe. Yosepegât kotñe irakñe Yusito akto kotñe siâ Basaba dâm koli.

²⁴ Hain mem miawakyelekmâ hin dâm Anutu magañi, “O Kembu nenñe, gâ luâk hârok yâk yenñât biwiyenñe ekmâ nen hârok keinenñe nânğâmat aregât luâk lâuwâ yu kindat ire siâ me siâ gugak mem miawakmâ maknengimenâ ekberen.

²⁵ Yudasinñe Yesugât Aposolo malep ina âi are hepunmâ âmâ manman bâlenñân ariep aregât yâkgât welamñân kinmâ âgâwîap yâkgât kotñe maknengimenâ nânğâne.” dâm ulilanñi.

²⁶ Hain ulilanñiâ kulem esenñe mem kotyetñe lâuwâ lâuwâ kulemgoep. Kulem esenñe lâuwâ kulemgom umbâ kâlegen kato giep. Gembo mem olonño Matiagât kotñe kulemgoep are miawagep. Mem miawakto benñe Aposolo keiân konok yâk yenñâlân dewatimbo keiân lâuwâ agi.

2

Anutugât Heakñe arekñe gem memeyenñe akyenñiep.

¹ Hilâm kotñe Pendekosi hombañ dâm koli sop are ewumâk akto luâk âmbâle biwiyenñe Yesugâlân kali yâk hârogâk emet siân âgâm menduguakmâ tali.

² Tatbiâ himbimânba mun humo siâ seru munñe panmap mun hainâk dowâk sân sânakñe. Gembo emelan tali luâk âmbâle are hârogâk nângâyi.

³ Akto yâk yenğâlân wan siâ kâlâp ululunñe hain arekñe miawakmâ hogoakmâ kautyenñan ârândânñe.

⁴ Hain akto Anutugât Heakñande humo akmâ tânyenğumbo denyenñe siâ siâ magi.

⁵ Hain agi sop ain Yuda luâk Anutugât den lokom bikenba bikenba mendugum mali are to-gom Yerusalem kepian âgâm mali.

⁶ Ain manbiâ siâkâ denyenñan denyenñan makmâ manbiâ nângâyi. Are nângâm togom mendugum sân sân mem bâtyenñe dâtyenñan igim kili. Hain akbiâ luâk âmbâle Yesugâlân biwiyenñe kali arekñe siâkâ denyenñan denyenñan makmâ mali.

⁷ Akto are nângâm aregât biwiyenñe agato bâtyenñe dâtyenñan igim hin dâyi, “Luâk den aktâi ire Galilaia hânân manmai

⁸ arekñe gain gain akmâ nengât den hain are makbiâ nângâen?

⁹ Nen togom yu mendugum kinden ire nengât keinenñe hin. Nen Pata hânân gâtñe, Mede hânân gâtñe, Elam hânân gâtñe, Mesopotamia hânân gâtñe, Yudaia hânân gâtñe, Kapadokia hânân gâtñe, Ponto hânân gâtñe, Asia hânân gâtñe,

¹⁰ Prigia hânân gâtñe, Pampilia hânân gâtñe, Aigita hânân gâtñe, Afrika hânân gâtñe, Kirene

hânân gâtñe, akto Roma kepiân gâtñe. Nen kepiâ ya yeñgonden ain gâtñe.

¹¹ Akto bikñe Kreta ain gâtñe akto Arabia hânân gâtñe. Akto nen kepiâ ya yeñgonden are bikñe kâlewângen akto bikñe ewumâk nen ain gâtñe. Nen âmâ bikñe Anutugât den nananñ nennânbak nâñgâyion akto bikñe Yuda yeñgâlân dewatiyion hain arekñe manden. Akto Anutuñe kulem siâ siâ âlepñe akmap aregât nengât dennennân dennennân dâm maktâi are nâñgâen.” dâyi.

¹² Hain dâm nâñgâmbiâ dâtñe akto kautyene gulip akto hin maganñi goanñi agi, “Iregât keiñe gain gain?” dâyi.

¹³ Hain dâmbiâ bikñande Aposolo yekbiâ yânñe akto girinyengim hin dâyi, “Luâk ire wainñ tu are nembîâ biwiyene gulip akto hain aktâi.” dâyi.

Petoroñe agatmâ kulem agi aregât keiñe makyengiep.

¹⁴ Hain dâmbiâ Petoroñe Aposololupñe keiân konok are hutyenânba kinmâ den humo hin dâm makyengiep, “Galalupne, akto Yerusalem kepiân togom mandâi ye kulem iregât keiñe makyengire nâñgâñet.

¹⁵ Yu nenektâi nen âmâ wainñ tu are bo nenden akto biwi bo gulip akten. Hinñe âmâ hândâktâgâk wainñ tu are bo nenden.

¹⁶ Nen yu aktenñe nenektâi ire propete kotñe Yoelene kulem ire miawakbiapgât den ire kulemgoep are kârikñe aktâp.

¹⁷ Anutuñe hin dâep, “Hâmbâi humogât sop are tâlâgumbo âmâ nâñe nunaet Heakne are hunğun anñdere gem luâk hârok ârândân

akyenğiwiap. Hunḡun anḡdere gembo âmâ luâk âmâle biwiyenḡ nânḡâlân katmâ manbai arekḡe nânḡât den dâm makyenḡiwai. Akto luâk wan siganlupyenḡ yenḡât biwiyenḡ purik âḡâmbo giwelân siâ me siâ ekbai. Akto luâk âmâle sâmbânḡ asinḡ yem âmâ giwet ekmâ nânḡâwai.

18 Akto sop ain nânḡât Heakḡande nânḡât hon akto âi âmâle ârândânḡ meme akyenḡimbo nânḡât den dâm maganḡiwai.

19-20 Akto Kembu togowiap areḡât hamep hâwâlîḡ humo sopḡe tâlâḡuwiap ain maktere âuren himbimânba kulem siâ siâ miawakbiap. Dewutâ golânḡ hândâk akbiap. Akto hândâkḡât dewutâ arekḡe ḡilâm miawakbiap. Akto hânân hin miawakbiap. Kâlâp dâwokḡande ḡilâm akmâ emet me hân hârok tigim om derewiap.

21 Sop ain luâk bikḡe Kotdâḡât kotḡe konmai are âmâ Anutunḡ bo hilip yenḡuwiap.”

Petoronḡ Yesuḡât den ulikḡân kulemgoyi areḡât keiḡe makyenḡieḡ.

22 Israe luâk, den siâ makyenḡire nânḡânḡet. Anutunḡ Yesu Nasarete keḡian ḡâtḡe are ekto ârândânḡ ageḡḡât humo aḡanḡo hut yenânḡ manmâ kulem keiḡe keiḡe mendo ekmâ nânḡâyi. Yesuḡât keiḡe hain aḡâḡât Anutunḡ makmâ hârieḡ.

23 Hain dâm hârembo wan me wan are aḡanḡi. Aḡanḡmâ luâk Anutu kotḡe bo konmai are yenḡimbiâ mem hâk hilâlâm wanḡmâ lâwinân kombiâ moep.

24 Hâk hilâlâm nângâm mondo sumân kali. Dâ sumânâk tatbiapgât dopņe bo agep aregât Anutņe nângaņdo golâ akmâ sumânba agalep.

25 Akto aregât keiņe Dawidiņe kulengoep are kârikņe aktâp amâ hin,

“Nâņe kotdâ bātne bungen tatmap yâk dewunande ekmâ tatmâ mandân aregât bo hepun nekmap. Wan me wan nângâre umatņe akbopgât yâkņe tân nugumap. Tân nugumbo kârikņe akman.

26 Aregât biwine âlepņe akto gâņgât heroņe aktân. Akto kep kenņu mendân. Akto siân agatbiangât biwine owâiâp.

27 Dâ mombian âmâ momoņe yengât manmanân tatbomgât bo hepun nekbiat. Akto nâmâ gâņgât akmâ huragumangât aregât hâkne hagitne sumân tatmâ hambuwomgât menekmenâ agatbian aregât momogât bo hamep akman.

28 Gârâmâ gâņe manmangât dâp katniņen. Akto gâ olop manmâ kambiamne âlepņe akto manmâ âgâman.” Den are Dawidiņe kulengoep.

29 Galalupne hakunenņe kotņe Dawidi miawagep yâkgât keiņe makyenņire nângâņet. Yâk mondo hangoyi yâkgât sumņe are ekmaen. Are ekmâ hin nângâmaen. Dawidi hambuep dâmaen aregât Dawidiņe ikinâet bo magep. Dawidi âmâ Propete luâk siâ mando Anutņe den kârikņe maganņep aregât

30 yâkņe âmâ hin dâep, “Anutņe hakulupne yâk yenġâlân gâtņe siâ mem kato luâk kotdâ akmâ manmâ nâņgât dumnân kinbiapgât makmâ hâreniņep.”

³¹ Are nângâm kinmâ Anutuŋe huŋgunaŋdo gewiap are momonânba agatbiap aregât hin dâm magep, “Nâ mondereân otnene sumânâk tato hâkne higenŋe akbopgât dâm menekto agatbian.” dâep. Dawidi hain magep.

³² Haingât Anutuŋe Yesu are mem agatmâ kindo Aposolo nenŋe egion.

³³ Anutuŋe Yesu mem agato ikinŋe bânŋe bungen âgâ kindo ewenande ikinŋe Heakŋe katmâ yâkgât nângâm den kârikŋe magep are miep. Hain akmâ benŋe huŋgun aŋdo gem tân nengumap aregât kulemŋe yu ektâi.

³⁴ Dawidi âmâ ikinŋe himbimân bo âgâep aregât hin dâep,

Anutu kotdâŋe nângât kotdâ hin dâm maganep,
“Gâ togo bânŋe bungen tatmenâ

³⁵ gasalupge mem ge katyektere tâliyekbiat.”

³⁶ Israe luâk âmbâle hârokŋe hain nângâmbiâ biwiyeŋe kau akbiap. Yeŋe Yesu moâk dâm lâwinân kombiâ moep are Anutuŋe nanŋe are mem agatmâ, “Kotdâ yeŋe ak.” dâm damun nenŋe kalep.” dâep.

Luâk âmbâle dondâŋe biwiyeŋe Yesugât kali.

³⁷ Petoŋe den hain dâm makyenŋimbo den arekŋe biwiyeŋân ewumbo Aposolo bikŋe hin aiyenŋuyi, “Galalupnenŋe wan aktenŋe ârândân agâkgât maknengenŋet.” dâyi.

³⁸ Hain dâmbiâ Petoŋe hin dâep, “Ye hanyenŋe purikatmâ biwiyeŋe Yesugâlân katbiâ tu puliyek-tenŋe bâlenyeŋe bo akbiap. Bo akto Anutuŋe wâtgât memenŋe yenŋimbo manbai.

39 Akto Anutu Humonenne arekne ye akto nanlupyene akto hânne hânne manmâ ariâi are olonyekbiap areyengât den makmâ kalep.”

40 Petoroŋe hain makyengim benne dewatim hin makyengiep, “Luâk yu mandâi imâ pâit pâitne aregât yengât hâu âmâ Anutuŋe makto bâlenân manbai. Ye hain akyengiwopgât hepunyekmâ biwiyene Yesugâlân katbiâ Anutuŋe meyekbiap.”

41 Hain dâmbo sop ain luâk âmbâle 3,000 yâkne Petorogât den are nângâmbiâ humo akto are tu puli yengimbiâ Yesugât kâmot are yengâlân dewatiyi.

Biwiyene Yesugâlân kali arekne mendugum biwi konok akmâ mali.

42 Hain akbiâ aregât Aposoloŋe Yesugât keiŋe makyengim potatmâ yengimbiâ nângâm kârikne akmâ mali. Hain akmâ biwi konok manmâ Anutugât kotne konmâ sot mendugum katmâ Yesugât pat nelâm nengiwop dâm nem herone akmini. Herone akmâ Anutu ulilaŋmini.

43 Hain akbiâ Aposoloŋe kulem keiŋe keiŋe kenuŋmâ mali are luâk âmbâle hârokne ekmâ hamep akmâ sân sân meyi.

44 Akto biwiyene Yesugâlân kaliŋe biwi konok akmâ manmâ yeŋaet puli me wan me wan hârok mem mendugum kâmot konogân katmâ mali.

45 Akto bikŋande wan me wan hârogâk are bo gangerâmbiâ siâŋe puligombiâ puli are potatmâ galalupyene yân manmâ puligât umburuk agi are bikne potatmâ yengiŋi.

46 Hilâm ain sumbe emetjân âgâm biwi konogâk akmâ mendugum den maganŋi goanŋi akmâ

mali. Akto sot bikne emetyenân âgâm âmâ menduguakmâ nem mali. Akto ain kambiamyene herone akto Anutu âlepne dâm kotne konmâ mali.

⁴⁷ Hain akbiâ luâk hârokne yekmâ herone agi. Akto Humone hilâmne hilâmne luâk âmbâle bikne memene akyengimbo biwiyene Yesugâlân katmâ manmâ Yesugât kâmolân dewatiyi.

3

Petorone luâk keine bâliep siâ ekmâ mem hengemgoep.

¹ Hilâm siân engaine akto Anutugât kotne konminigât sopne ain Petoro akto Yohanene sumbe emetjân âgâwerâm agiat.

² Hain akbela âmâ luâk siâ memenaet tepnânbak keine bâlene miawagep luâk are galalupjande sumbe emetjaet hânge siâ kotne âlep âlepne dâmini ain katbiâ talep. Katbiâ tatmâ hilâmne hilâmne luâk sumbe emetjân âgâm gemini are puli siâ siâ ekmâ egâlianmâ aregât ulityengim tatminep.

³ Hain akmâ mando Petoro akto Yohane yâkne sumbe emetjân are âgâmbela yelekmâ âmâ wan me wan siâ ninjet dâm aregât ulityetkiep.

⁴ Ulityetkimbo ekmâ âmâ Petorone hin dêep, “Gâ net nelele.” dâmbo

⁵ Luâk keine bâliep arekne puli siâ siâ ninberâm aktat dâm biwine herone akto enem dewunyetjân yelegep.

⁶ Yelekto Petorone hin dâm maganep, “Sikum siâ siâ me puli me ito are bo tatniñdâp gârâmâ konok tatniñmap are ginberângât maktere nânge. Yesu

Anutuŋe huŋgun aŋdo giep Nasarete kepiān gâtŋe, yâkgât kârikŋân makŋiŋbe. Agatmâ bam ari.” dêep.

⁷ Hain dâm bātŋe bungen mem agalep. Mem agato ainâk keiŋe âlepŋe akto bin bin kinmâ agatmâ sopanmâ agatmâ sopanmâ agep. Hain akmâ Anutu nânŋaŋep.

⁸ Hain akmâ agatmâ kindo yâk olowâk sumbe emetŋân âgâyi. Âgâm luâk arekŋe heronŋe akmâ agatmâ sopanmâ agatmâ sopanmâ bam gutmâ Anutugât kotŋe mem agalep.

⁹ Hain akto luâk âmbâle hârokŋe yâk bam gutmâ Anutu mepaiŋe miep are egi.

¹⁰ Ekmâ hin dâyi, “Sumbe emetŋân luâk keiŋe bâle bâleŋe tatmap ina bin bin kindâp. Luâk are ulikŋân bo arim togominep. Sumbe emetŋaet hânŋiân kotŋe âlep âlep dâmini ain tatmâ puli me sikumgât ulitnengim tato ekminion are ina hinŋe âlepŋe akmâ bin bin kindâp.” dâm nânŋâmbiâ bimbiâk agep. Bimbiâk akto gain gain aktâp dâm âmâ nânŋâm bâtyeŋe dâtyeŋân igiyi.

¹¹ Akto luâk arekŋe Petoro akto Yohane yetgâlân dewatim meyelektō hetakŋe siâ kotŋe Salomo ain kinbiâ hârogâk ekmâ biwiyenŋe agato aregât ma-ŋaŋgi goaŋgi akmâ kili.

Petoronŋe Yesugât keiŋe makyenŋiep.

¹² Hain akbiâ Petoronŋe yekmâ hin dâm makyenŋiep, “Israe luâk, ye wangât luâk ire ekmâ bâtyeŋe dâtyeŋân igim kindâi? Yu miawaktâp ire netŋaet kârikŋân bo mem âlepŋe ketuguet. Akto netŋaet nânŋâ nânŋân bo. Bo kârikŋe aregât wangât net tâŋâk nelektâi?

¹³ Keiŋe hin tatâp. Abraham, Isaka, Yakobo yâk yengât Anutu akto nengât hakulupnenŋe yengât Anutu, yâkŋe hoŋ bawaŋe Yesu ekmâ yâkgât kotŋe mem agatŋet dâm yâkgât kulem are luâk iregâlân mem miawakto kindo ektâi. Yeŋe Yesu are hâkâŋe akmâ Anutugât kotŋe bo konmai yengâlân kali. Katbiâ Pilatoŋe, “Yesu huŋgun aŋdere yânŋâŋen geâk.” dâmbo âmâ yeŋe kârikŋe akmâ, “Borâen. Luâk aregât hâkâŋ akten.” hain dâyi.

¹⁴ Akto Yesuŋe bâleŋe siâ bo akminep are ina hâkâŋe akmâ kuk agaŋi. Akto luâk koko kotŋe Baraba yâkgât ukenŋe nâŋgâmbiâ Pilatoŋe wato hâkâŋen gembo yâkgât dumŋân Yesu are koyi.

¹⁵ Hain akmâ luâk âmbâle yeŋe manman kârikŋe aregât amboŋe ina koyi. Kombiâ mondo hangombiâ âmâ Anutuŋe momoŋânba mem agato kinmâ mando egion.

¹⁶ Luâk irekŋe âlepŋe aktâp aregât keiŋe makyenŋire nâŋgâŋet. Yesu yâkgât kolân dâetŋe Yesuŋe meme agaŋdo biwiŋe yâkgâlân hikom âlepŋe aktâp. Âlepŋe akto ektâi.

¹⁷ Akto galalupne nâ hin nâŋgân. Ye akto humomolupyenande Yesugât keiŋe pâpkom aregât hain agaŋi.

¹⁸ Akto emelâk Anutuŋe Yesugât den hin dâm Propetelupŋe yengât biwiyenân kato kulemgoyi are kârikŋe agep. Den are âmâ hin. Anutuŋe huŋgunanŋo gewiap arekŋe hâk hilâlâm nâŋgâm mombiap.

¹⁹ Hain akto benŋe Anutuŋe dosayeŋe puli yenŋimbo bo agâkgât biwiyenŋe hulan akmâ Anutugâlâŋen arimbo agak memeyeŋe bâleŋe are

hepunmâ manbai.

²⁰ Hain akbiâ Kambu Yesu yâk olowâk manmâ Anutugât kâriknân kinbiâ âmâ Humoŋe memeŋe akyeŋgimbo biwiyenân ârândân akbiap. Akto hâmbâi Yesuŋe damunyeŋe akbiap aregât huŋgun aŋdo gewiap.

²¹ Uŋak âmâ Kambu Yesu yâk himbimân mandâp. Anutuŋe propetelupŋe den biwiyenân kato kulemgoyi are bunŋe agâk dâm wan me wan are heŋgemgom mem hulaŋ nenekbiap. Aregât sop tâlâguwiap ain Yesu purik katmâ lâuwâŋe gewiap.

²² Aregât Moseŋe Israegât kâmot den hin dâm makyenŋiep, “Kambu Anutuŋe galalupyene yengât hutyenân propete luâk siâ nâ hinare mem mi-awakto arekŋe den makyenŋimbo are bo hepunmâ âmâ nâŋgâmâk manbi.

²³ Gârâmâ siâŋe yâkgât denŋe are hâkân akbiap are âmâ yeŋe mem siâŋen katmâ watbiâ hâknâŋen gem manbiap.”

²⁴ Are Mose ikinjak akbiapgât bo magep. Propete luâk hârok Samue malep sop ainba kulemgom gayi benŋe hinŋe âkâ den areâk makmâ kulemgoyi.

²⁵ Akto Anutuŋe propete mali yâk yengât makmâ katyenŋiep. Are nengât pat agep. Akto Anutu yâk olop den akbiâ biwiyene kepiŋ agep. Aregât bunŋe hainâk nengât agep. Haingât Anutuŋe Abraham hin maganep, “Siân gâŋgât kâmot sambelem ariwai areyengâlân gâtŋe konok arekŋe luâk âmbâle hân biken biken manbai are hârok tân yeŋgumbo herone akbai.” dêep.

²⁶ Den aregât bunŋe miawak nengimbo

Anutuŋe Yesu Anutu ikiye hoŋ bawa manmâ bâlenjaet dâp are hepunŋetgât hunŋunaŋdo Israe luâk âmbâle nen soŋ mem oloŋnenekberâm giep.” dâep. Petoroŋe hain dâep.

4

Petoro akto Yohane kala busi kâlegen katyelegi.

¹ Petoro akto Yohane yâkŋe den hain dâm makyenŋim kinbela sumbe kat kat luâk akto tembe loko yenŋât humomolupyene akto luâk kâmot siâ kotyene Sadukaio arekŋe yâk yetgâlân togoyi.

² Togombiâ den makyenŋim kinmâ Yesu are momoŋânba agalep hainâk nenâkâ agatbaen dâm aregât den âlepŋe makyenŋimbela are nâŋgâm hin dâyi, “Are bo agakŋe” dâm nâŋgâmbiâ bâlimbo

³ aregât emet enŋaiŋe agepgât hole aknerâm meyelekmâ arim kala busi kâlegen katyelekbiâ yeyiat.

⁴ Akto Petoroŋe den potatmâ yenŋimbo nâŋgâyi are yenŋâlân gâtŋe oyanŋene 5,000 arekŋe nâŋgâm agatmâ Kemputgât kâmot yâk yenŋâlân dewatim mali.

Petoroŋe Israe yenŋât humomolupyene makyenŋiep.

⁵ Emet haunŋdo Israe yenŋât humomolupyene akto sumbe emetjaet damun akto Mosegât den kârikŋe makmâ kepigi yâkŋe Yerusalem kepiân âgâm

⁶ sumbe kat kat yenŋât luâk kautŋe kotŋe Anasi akto laumatŋe kotŋe Kaipa akto galalogâtŋe Yohane siâ akto Alesandê akto kâmotlupyene olowâk den emetjân âgâm menduguyi.

⁷ Mendugum tatmâ Aposolo lâuwâ are yetgât dâmbiâ meyelekmâ gambiâ den âiân katyelegi. Hain akmâ aiyetkum hin dâyi, “Niñande kârikñe yetkimbo uran kulem are membela egion? Akto niñæet kotñe konmâ kinmâ hain agiat?” dâyi.

⁸ Hain dâmbiâ Anutugât Heakñande Petoro kârikñe wando kinmâ hin dâm makyenñiep, “Israe, nengât humomolupnenñe hin dâre nânğâñet.

⁹ Netñe luâk keñe bâliep are maganñetñe âlepñe agep aregât yeñe hin dâm ainetkuâi, “Niñande kârikñe yetkimbo mem kinmâ luâk are henğemgoyiat.” dâi,

¹⁰ aregât keñe hin dâm makyenñire yeñe nânğâm Israe luâk hârok ari makyenñiwi. Akto aregât keñe hin. Anutunñe hunğun anep Nasarete kepiân gâtñe kotñe Yesu are lâwinân kombiâ moep. Mondo Anutunñe momonânba mem agalep are golâk mandâp yâkgât kârikñân kinmâ dâetñe luâk keñe bâliep arekñe âlepñe agep are dewunnennân yu kindâp ire.

¹¹ Akto Dawidiñe Yesugât nânğâm den siâ hin dâm kulemgoep are kârikñe agep,

“Emet kenuñmai arekñe kun kun ire bâleñe dâm hepuli arekñe agatmâ kun kun kârikñe akmâ kindâp.”

dop hainâk yeñe âmâ emet kenuñmai hainâk akmâ Yesu ina bâleñe dâm hepuli.

¹² Ire nânğâñet. Luâk siânñe kârikñe nengimbo himbimân âgâwaengât dopñe bo tatâp. Bo kârikñe. Anutunñe Yesu nengât dâm hunğunanñdo giep yâkñe ikinñe wâtñe nengimbo bâli bâligât pat boân manmaen.” dâep.

Israe yengât humomolupyenande Aposolo makmâ hâreyetkiyi.

¹³ Hain dâmbo ain kili arekne Petoro akto Yohane yâk luâk yânne nângâ nângâgât emetnân bo maliat aregât bo hamep akmâ den kârikne magiat are nângâmbiâ dâtne akto hin dâyi, “O luâk ire âmâ Yesu olop mali.” hain dâyi.

¹⁴ Akto luâk âlepne agep are yâk yetgât hutyetnân kindo ekmâ hin dâyi, “Den hâuñe gain gain makne?” dâm yân kili.

¹⁵ Hain akmâ aregât hungun yetkimbiâ emet kâlegenba betgen ge kinbela yâk yetgât hin dâm maganji goanji agi,

¹⁶ “Nen luâk lâuwâ ire gain gain akyetkine? Yâkne makbela kulem humo miawakto luâk ire âlepne agep. Akto aregât den pat Yerusalem kepia ambolupñande emelâk nângâm meteâi aregât gain gain akne? Denne bo agâkgât dop bo tatnengiâp?”

¹⁷ Akto den arekne sambelembo kepiñe kepiñe nângâm metewâigât Yesugât kotne lâuwâne bo konbiandatgât kârikne makyetkiweren.” dâyi.

¹⁸ Hain dâm kinmâ gaet dâm yetkonbiâ âgâmbela hin dâm makyetkiyi, “Yetne Yesugât kotne bo konmâ yâkgât keñe lâuwâne bo makyenjiwandat.”

¹⁹ Hain dâmbiâ Petoro akto Yohane yâkne hin dâm makyenjiyat, “Yeñeak nângâñet. Netne Anutugât den are hepunmâ yengât den lokom kindetne Anutune nângâmbo bo ârândân akbiap. Aregât yengât den bo lokoweret.

²⁰ Net Yesune âi mem hekat netkimbo ekmâ nângâiyot are yeñe makmâ hâre netkiwaigât dop

bo tatâp.” dâyat.

²¹ Hain dâmbela yâkne wârakmâ den kârikne lâuwâne makyetkim benne yenæet hin dâm mangiyi, “Luâk âmbâle kâmot humo arekne

²² luâk âlepne agep are kopa akmâ manmâ gambo homban 40 agep aregât nângâmbiâ humo agep aregât nenne gain gain akmâ hære yetkiw-eren?” dâm nângâmbiâ umatne akto hepuli.

Biwiyene Yesugâlân kali arekne hamep akbâen dâm Anutu ulilani.

²³ Petoro akto Yohane yâkne arewa gam galalupyetne yengâlân arim sumbe kat kat luâk yengât humomolupyene akto Israe yengât humomolupyene yâkne den makyetkiyi aregât den pat are hârok makyengiyat.

²⁴ Makyengimbela nângâm biwiyene herone akto nângâ nângâ mendugum Anutugât kotne mem agatmâ hin dâyi, “Kembu Humo, himbim hân haru akto hângât wan me wan keine keine kalen aregât ambone gâ.

²⁵ Gângât Heakgande hakunenne Dawidi gângât den lokom malep yâkgât biwinân kato Dawidine Anutugât hin dâep,

“Anutugâlân biwiyene bo katmaine Anutu ewangim kinmâ yâk mem ge katbaigât dop bo tatâp aregât wangât gasa agandâi?

²⁶ Akto hânân luâk kembu akto humomolupyene yâkne menduguakmâ hin dâmai, “Anutu kembu yâkne damunyen ak dâm hungunando giep are gasa aganmâ siângen katne.” hain dâmai.”

²⁷ Dawidine den hain dâep aregât bunne mi-awakto Herote akto Pilato kotne siâ Ponto yâkne

galalupne akto Israe luâk bikne yâk olop kepia ain mendugum maganji goanji agi aregât âmâ damun nenne akberâm aregât nange hon bawage âlepne are hungunamenâ giep yâkgât hâkân akmâ wan me wan bâlene aganberâm menduguyi.

²⁸ Are âmâ yenje hanyenjaet bo agi. Gâne emelâk nângâm kalen are miawakbiap dâmenâ miawagep.

²⁹ Kepia iregât ambolupnande den kârikne maknengimbiâ hamep akbâengât den are nângâm nen hon bawalupge kârikne aknengimenâ denge makberâm hamep bo akbaen.

³⁰ Akto nange Yesu hon bawage âlepne yâkgât wâtjân kinmâ luâk kundatdâ âlepne akbiâ kulem keine keine miawagâkgât tân nenguwen.”

³¹ Hain dâm ulilanbiâ emet mendugum tali are duwun agep. Hain akto Anutugât Heakne arekne kârikne akyengimbo hamep hepunmâ arim Anutugât den are owâineâk makyengim mali.

Yesugâlân biwiyene kali yâk han biwi konok akmâ mali.

³² Hain akmâ sop ain sikum me puli me wan me wan tatyengiep aregât, “Ire nângât are gângât.” hain bo dâm konogâk mendugum katbiâ tânyenguep. Biwiyene Yesugâlân katmini arekne biwiyene konogâk akto nângâ nângâylene konok akto agak memeyene konogâk akmîni.

³³ Akto Aposolo yâkne Yesu Humo momonânba agalep aregât den pat âlepne are makyengimbiâ kârikne akto hamep bâlâk makyengim mali. Hain akmâ manbiâ Anutune damunylene akto luâk âmbâle hârokne herone akyengi.

³⁴ Akto hutyeñân siâñe umburuk me mop bo mali. Akto hân me kalamân gâtñe me emet me kotñe siâ siâ are luâk bikñe togombiâ are yeñgiyi. Yeñgimbiâ aregât hâuñe puliyenñimbiâ puli are kâmot humo yâk yeñgât pat Aposolo yeñgâlân katbiâ talep.

³⁵ Akto luâk bikñe puli me kotñe siâ siâ umburuk manbiâ arewa mem potatmâ yâk yeñgiyi.

³⁶ Hain akmâ manbiâ hutyeñân luâk siâ kotñe Yosepe are malep. Akto Aposolone yâkgât kotñe irakñe Banaba dâm koli. Kot aregât purikñe amâ hin, “Luâk siâ wan me wanñe hâkñân âgâambo dowâk tângomap.” Akto yâk amâ Lewigât kâmolân gâtñe kepia siâ haru tânâmñân talep kotñe Kipiro ain gâtñe.

³⁷ Akto luâk arekñe ikinje hân are luâk siâ wando puligombo puli are mem aposolo yeñgâlân togom ârândâñâk katmâ metiep.

5

Anania akto Sapira yâkñe Anutu hianñiat.

¹ Akto luâk siâ malep kotñe Anania akto âmbenñe kotñe Sapira yâkñe maganñi goanñi akmâ hân yetñe are puligât yeñgimbela hângât puli me sikum dondâ yetkimbiâ kalakbela tatyetkiep.

² Akto bikñe amâ mem netñe dâtâñe dâm katbela tato luâkñande bikñeâk mem arim Aposolo yeñgâlân katmâ, “Hârok mem togoân.” dâm heyenñiep.

³ Hain dâmbô Petoroŋe hin maganep, “Anania gain gain akmâ Niambiŋe biwige mem gulip ketugumbo Anutugât Heakŋe hianmâ hângaet puliŋe are bikŋe mem heambuktât?

⁴ Akto hânyetŋe bo yeŋgiyat sop ain âmâ yetŋaet tatyetkiep. Gârâmâ yeŋgimbela puli yetkimbiâ puli are hanyetŋaet ukenŋe waliat amâ ârândânâk yiep. Akto puli ire netŋeâk hârok dâm togombela umatŋe aktâp. Aregât gâŋe luâk henengiât are bâliâp amâ Anutu hianđât amâ dondâ bâliâp.” dâep.

⁵⁻⁶ Hain dâmbô Ananiaŋe den are nâŋgâm ainâk kuŋ kârũ ge yiep. Ge mom yendo luâk sigan ain mali arekŋe sâŋgumŋe katipkom lokom arim hangoyi. Akto Anania moep aregât den pat nâŋgâyi arekŋe hamep agi.

⁷ Akto sop ainâk âmbenŋande luâkŋaet pat bo nâŋgâm pâlâmŋe togoep.

⁸ Togombo Petoroŋe hin dâm aikoeŋ, “Hânyetŋaet puliŋe luâkge hârogâk mem togoâp me?” dâmbô hin dâep, “Âo, are hârogâk mem togoâp.” dâep.

⁹ Hain dâmbô Petoroŋe hin aikoeŋ, “Wangât yet biwi konok akmâ Humogât Heakŋe are hianjat aregât luâkge mondo lokom arim hangoâigât togom betgen ya kindâi. Arekŋeak gâ betgen kat gekberâi.” dâep.

¹⁰ Hain dâmbô ainâk keiŋe pindiŋ âgâmbô ge mom yiep. Akto luâk siganŋe luâkŋe lokom arim hangoyi arekŋe emet kâlegen âgâm momoŋe are lokom arim luâkŋaet sum giŋnânâk hangoyi.

¹¹ Akto luâk bikŋe Yesugâlân dewatiyi arekŋe

patyetne are nângâm hamep humo agi.

Aposolone kulem keine keine ketugumbiâ egi.

¹² Akto sop ain Aposolone luâk âmbâle hutyenân manmâ kulem keine keine membiâ egi. Akto Yesugât kâmot yâkne sumbe emetnaet sombeim humo siâ kotne Salomo ain âgâm biwi konok akmâ hilâmne hilâmne mendugum Anutu manganmâ den agi.

¹³ Menduguakbiâ luâk biknande nângâm aregât hamep akmâ are yengâlân bo togoyi.

¹⁴ Dâ luâk âmbâle biknande biwiyene Yesugâlân katmâ Yesugât kâmolân dewatiyi.

¹⁵ Akto Aposolone kulem keine keine akbiâ aregât galalupyene kundatdâ are tem dâgâm katmâ lokoakmâ arim dâwân katyegi. Katyekmâ hin dâyi, “Petorone togombo âmâ otneñande galalupnenne yendâi ire longaiyekto âlepne akberâi.” dâyi.

¹⁶ Hain dâm Yerusalem kepia ewumâk ewumâk ainba galalupyene kundat agi me sinduk baniara bâleñande meme akyengimini are kewuguyekmâ Aposolo yengâlân togombiâ kundatdâ akto sinduk baniara bâleñande meme akyengimini are watyekbiâ âlepne agi.

Anutugât anelone kala busi kâlegenba Aposolo kewuguyekto hâknângen gem ariyi.

¹⁷ Akto Aposolone kulem keine keine meyi are nângâm Anutugât sumbe kat kat luâk areyengât humoyene akto galalupne Sadukaio kâmolân gâtne arekne nângâm Aposolo yengât kot agato nengât

kotnenne gewop dâm aregât biwiyenne bâlimbo humoyenande kinmâ hin dêep,

¹⁸ “Aposolo are meyekmâ kala busi kâlegen katyeknet.” dâmbo mem kala busi kâlegen katyegi.

¹⁹ Katyekbiâ hândâk akto âmâ yembiâ hândâgân Humogât anjelo siâne hângi hindâm kâlegen âgâm kewugu yekmâ ge betgen katyekmâ hin makyengiep,

²⁰ “Ye sumbe emetjân âgâm luâk hârokne man-man âlepne aregât den pat makyengim kinbi.”

²¹ Hain dâmbo emet haundo sumbe emetjân âgâm Yesugât den makyengim kili.

Akto Anutugât sumbe kat kat areyengât humo arekne galalupne oloņyekto den emetjân âgâyi. Âgâmbiâ tembe loko hin makyengiep, “Kala busi kâlegen uran katyegi are oloņ yekbiâ ganet.” dêep.

²² Hain dâmbo sopanmâ gem kala busi kâlegen âgâm undâgât yengimbiâ bo akto purik katmâ gam hin dâyi,

²³ “Nen arim kala busi emetne kâlegen are âgâm ektenne hângi tigiysi are hainâk hârok kârikneâk kindâp akto hângi ârândân tembe lokone ariwâirâm kinbiâ yekten. Akto Aposolo meyekberâm arim hângi hindâm âgâm undâgât yengienne bo aktâp.” dâyi.

²⁴ Den hain dâmbiâ Anutugât sumbe kat kat areyengât humomolupyne akto tembe loko yengât kautne arekne nângâm hin dâyi, “Are bo agakne, aregât wan miawakberâp.” hain dâyi.

²⁵ Hain dâmbiâ ainâk luâk siâne togom hin makyengiep “Nângâi. Luâk kala busi kâlegen katyegi ina arim sumbe emetjân âgâm den

makyengim kindâi.”

²⁶ dâmbô sumbe emetjaet tembe loko arekne arim luâk âmbâle kâmot humo arekne nenguwâirâm aregât hamep akmâ yeuknân Aposolo are hin me hain bo akyengim yeuknân meyekmâ purik katmâ den emetjân âgâyi.

Aposoloŋe luâk humomoŋe menduguyiân âgâm hamep bâlâk kinmâ den makyengiŋi.

²⁷ Âgâm dewunyenân katyekbiâ kinbiâ âmâ sumbe kat kat luâk are yengât den emetjaet humo arekne hin makyengiep,

²⁸ “Uran Yesugât keiŋe bo makyengiwi dâm den kârikne makyengiŋion ina yeŋe yâkgât den are makyengimbiâ Yerusalem keŋian mandâi hârokne nâŋgâyi. Akto yeŋe nengât Yesu kombiâ moep aregât dosa nengâlân katnengiwerâm aktâi.” dâyi.

²⁹ Hain dâmbiâ Petoŋo akto Aposolo bikne yâkne den kaknân hin makyengiŋi, “Nenŋe luâkgât den lokom âmâ Anutugât den hâkân akmâ manbaengât amâ bo ârândân akbiap.

³⁰ Yeŋe dâmbiâ Yesu lâwinân kombiâ mondo hangombiâ hakulupnenjaet damunyeŋe Anutu arekne momoŋânba mem agato mandâp.

³¹ Akto yâkne Israe luâk nenŋe biwinenŋe yâkgâlân katenŋe dosanenŋe hepun nengiwiapgât Anutunŋe mem agato himbimân âgâm Anutugât bâtnŋe bungen mandâp.

³² Akto luâk âmbâleŋe biwiyenŋe Yesugâlân katmâ Anutugât den lokomai yâk yengât dâm Anutunŋe Heakne are huŋgunanŋo nengâlân dewatim Yesugât keiŋe maknengim tân nengumbo olowâk

manmâ Yesuŋe wan me wan akmâ miep are ekmâ nânġâyion areġât keiŋe makyenġim manden.” dâyi.

³³ Hain dâm makyenġimbiâ nânġâm biwiyeŋe bâlimbo Aposolo are yeŋguwerâm agi.

Parisaio luâk siâŋe agatmâ kinmâ galalupŋe hanyeŋe mem ġiep.

³⁴ Yeŋguwerân akbiâ Parisaio yeŋġâlân ġâtŋe luâk siâ luâk âmbâle hârokŋe ekmâ luâk âlepŋe dâmini are kotŋe Gamalie yâkŋe hutyeŋânba agatmâ kilep. Agatmâ kinmâ, “Aposolo are yogan betgen ge kinŋet.” dâep.

³⁵ Hain dâmbo meyekmâ betgen gembiâ galalupŋe are hin makyenġiep, “Israe ġâtŋe, ye luâk ire gain gain yeŋġiwerâi? Ye siâ me siâ akyenġiwerâm âmâ nânġâm heŋgemgom kinmâ akyenġimbiâ ârândân akbiâp.

³⁶ Ulikŋân luâk siâ kotŋe Teuda yâkŋe, “Nâŋe luâk kembu aktân.” dâmbo luâk 400 akmâ yâġġâlân dewatiyi. Hain akbiâ tembe lokoŋe humo akbop dâm kombiâ mondo galalupŋe are awam akmâ ariyi. Akto yâġġât âi are yân gem bo agep.

³⁷ Akto areġât hamiŋân kiapŋe luâk âmbâle oyanyeŋe nânġâwerâm oyan yekto sop ain luâk siâ Galilaia hânân ġâtŋe kotŋe Yudasi yâkŋe ikinŋe kotŋe mem agato luâk bikŋande yâġġâlân dewatiyi. Akto areâkâ hainâk kombiâ mondo luâklupŋe are hârok yeŋgum watyekbiâ hanâk hanâk awam akmâ ariyi.

³⁸ Areġât den hin makyenġire nânġânŋet. Yeŋe aposolo are hepunyekbiâ arim manŋet. Manmâ yeŋeak nânġâm âmâ siâ me siâ akbiâ âmâ bo akbiâp.

³⁹ Dâ Anutuŋe tânyengumbo âi are memai akto âmâ yeŋe gain gain akmâ hilip yeŋguwai? Dâ hilip yeŋguwai âmâ Anutu gasa agaŋbai.” dâep.

⁴⁰ Hain dâm makyengimbo nâŋgâmbiâ ârândâŋ akto Aposolo gaŋet dâmbiâ meyekmâ hutyeŋân âgâmbiâ tâk dâtâ dâtâŋe oreysi. Oreysimâ pat âlepŋe are bo makyengiwi dâm makmâ hâreyengim watysi.

⁴¹ Watyekbiâ arim Yesugât pat âlepŋe are makyengimbiâ aregât hâuŋe tâk dâtâ dâtâŋe arekŋe oreysi aregât Anutuŋe ekto ârândâŋ akto nâŋgâm biwiyene âlepŋe agep.

⁴² Hain akto hilâmŋe hilâmŋe sumbe emetjân akto luâk âmbâle yeŋgât emelan âgâm Anutuŋe Yesu huŋgun aŋdo giep aregât pat âlepŋe den makyengim mali.

6

Luâk nâmbulân lâuwâ meyekmâ Aposolo âi tânyengguŋet dâm yeŋgiyi.

¹ Sop aregât kakjân luâk âmbâle dondâŋe biwiyene Yesugâlân katmâ yâkgât kâmolân dewatimbiâ dondâ agi. Dondâ akmâ yâk yeŋgât sikum siâ siâŋe mem konogân katbiâ tatyeŋgiep ainba mem potatmâ yeŋgim mali. Hain akmâ manbiâ Girik den nâŋgâmai areyeŋgât hutyeŋân umatŋe siâ miawagep. Amâ hin. Puli damunjande Yuda yâk yeŋgât kambut yeŋgim âmâ Girik yâk yeŋgât bo yeŋgimbiâ Girik luâkŋe ekbiâ ârândâŋ bo akto nâŋgâm bâlianji.

² Hain dâmbiâ aregât Aposolo keiân lâuwâ arekŋe Yesugât kâmolân dewatiyi are hârok mem

menduguyekmâ hin makyengi, “Nen sote me kotje siâ ire mem potatmâ yengim manmâ aregât Anutugât den ire hepundenne ârândân bo akbiap.

³ Aregât Anutugât Heakjande tân yengumbo kâmot arewa luâk bân biken lûuwâ nânghâ nânghâyene olop are mem katyekbiâ nenne âi yengienne sote me kotje siâ siâ are yâkne potatmâ yengiwai.

⁴ Yâkne hain akbiâ benne nenneak âmâ Yesugât keine makyengim Anutu olop magangi goangi akmâ manbaen.” dâyi.

⁵ Den hain dâmbiâ dondâ kili arekne nânghâmbiâ ârândân agep. Akto luâk mem miawakyegi are yengât kotyene hin. Stepano, yâk biwene hanne hârok Yesugâlân katmâ malep. Hain akmâ mando Anutugât Heakjande tângombo malep. Akto Pilipo, Porokoro, Nikano, Timon, Pamena, akto Nikolao. Nikolao âmâ Antiokia kepien gâtne ulikjân Yuda luâk yengâlân dewatim Anutu nânghâ anmâ malep.

⁶ Luâk are mem miawakyekbiâ Aposolo olop mendugum tatbiâ kautyenân mem âmâ Anutu maganjmâ mem kârikne ketuguyegi.

⁷ Akto Yerusalem kepien Anutugât den pat are makyengim arimbiâ luâk âmbâle dondâne sambelem biwiyene Yesugât katmâ yâk yengâlân dewatim ariyi. Akto sumbe kat kat luâk yengât humomo mali are yengâlân gâtne dondâne denyene are nânghâm hainâk biwiyene Yesugât kali.

Stepano meyi.

⁸ Stepanonje luâk âmbâle gala akyengim mando Anutunje ekto ârândân akto tângombo kulem keiŋe keiŋe ketugumbo egi.

⁹ Akto ainâk Yuda gâtŋe bikŋande Stepanogât den mem ge katberâm Stepano olop den maganŋi goanŋi agi. Are âmâ nânŋâmbiâ âgâep yâk yengât den emetŋân mendugum mali yâk yengâlân biken biken gâtŋe amâ hin, bikŋe Kirene hânân gâtŋe akto bikŋe Alesandria kepiân gâtŋe arekŋe mendugum tali, aregât bikŋande kot konmâ hin dâmini, “Wan siânŋe bo dâgâ nenekmap.” dâmini. Luâk hainare akto Yuda luâk Kilikia kepiân gâtŋe bikŋe akto bikŋe Asia hânân gâtŋe arekŋe mendugum kinmâ Stepanogât den mem ge katberâm âi humo meyi.

¹⁰ Hain akmâ maganŋi goanŋi akmâ tatbiâ Anutugât Heakŋande Stepano tângoep aregât gain gain akmâ den hâuŋe maganŋe dâm umaleyî.

¹¹ Hain akmâ âmâ den halowân luâk bikŋe makyengimbiâ luâk arekŋe miawakmâ kinmâ hianŋim hin dâyi, “Stepanonje Mosegât den kârikŋe akto Anutugât kot pat are makmâ hilipkombo nânŋâyion.” dâyi.

¹² Hain dâm hanân gege akbiâ Israe yengât humomolupyenŋe akto Mosegât den kârikŋe kepikmâ makyenŋiyi are akto kepiâ ambolupŋe yengât humomolupyenŋe yengât hanyenân gembîâ biwiyenŋe kâlâp akto kuk agi. Hain akmâ gam Stepano are mem den emetŋân âgâm luâk dondâ kili areyengât hutyenân katbiâ kilep.

¹³ Ain katbiâ kindo ulikŋân galalupyenŋe hanyenân gege agi are yengonbiâ Stepanogât

hianjim hin dâyi, “Luâk irekne nengât sumbe emetne aregât bâlene dâm Mosegât den kârikne are hepunmâ manmap.

¹⁴ Akto hin dâmbo nângâyion, “Yesu Nasarete kepien gâtne arekne nengât sumbe emetne are mem patakom Mosenje den kârikne makmâ nengiep are akto agak memenenje are mem bâliwiap.” dâmbo nângâyion.” dâm hianjim hain dâyi.

¹⁵ Den hianjim hain dâmbiâ luâk âmbâle ain mendugum kili arekne Stepanogât enem dewunân ekbiâ anelo yengât pagalene hainare agep.

7

Stepanone Israe yengât bâgilupyenæet keiyene makyengiep.

¹ Akto Anutugât sumbe kat kat luâk areyengât humoyene arekne Stepano hin aikoep, “Den maktâi are bundâk me hiangiâi?” dâmbo

² Stepanone agatmâ kinmâ hin dâep, “Humo-
molupne akto galalupne makyengire nângânet.
Hakunenje kotne Abrahamne Haran kepien bo
arim âmâ Mesopotamia hânân mando Anutu pa-
galene olop manmapne miawaganmâ hin dâm ma-
ganep,

³ “Gâne hânge tâmbâne akto ginbailupge me
galalupge hepunyekmâ nâne hân siâ hekat ginbian
ainâk arim manben.”

⁴ Hain dâmbo den are nângâm Kairiaia hânne are
hepunmâ Haran kepien arim malep. Ain mando
ewene mondo âmâ Anutune hin maganep, “Hân ire
hepunmâ siân arim manbiat.” dâmbo hân nenje
yu taten iren togo malep.

⁵ Iren togo malep amâ Anutuņe sop ain bo wando âmâ bunewâk bo miep. Yogan mendo Anutuņe siân Abrahamgât kâmot in manbai dâm makmâ hâriep. Amâ Abraham gupin mandoân Anutuņe hain maganep.

⁶ Akto Anutuņe den siâ hin maganep, “Kâmotlupge hân siângen arim ain manmâ hon bawa akmâ yân manbiâ hân aregât ambolupņande umatņe keiņe keiņe akyeņgim manbiâ homban 400 hain bo akbiap.

⁷ Hon bawa akyeņgim manbiâ hâk hilâlâm yeņgiwai aregât dosa yeņgire hân ambolupņande bâgilupge watyekbiâ âmâ hân in togom manmâ nâņgât den lokom kotne mem agatmâ manbai.” Anutuņe hain dâep.

⁸ Anutuņe Abraham ikinæet kâmotlupņe hâkyeņe gâi gâi akmâ mem manbaigât maganep. Akto manmâ âgâm âgâm Abraham nanņe Isaka miawakto hilâm bât biken âlâwu bo akto eweņande hâkņe gâianep. Akto Isaka manmâ humo akmâ nanņe kotņe Yakobo miep. Akto hamiņân Yakoboņe hakulupnenņe keiân lâuwâ meyegep.

⁹ Akto teulupņande Yosepe yâkgât hâkân akmâ mem siâ siâ mânġim puligât yeņgimbiâ puli yeņġim emiyeņe are mem Aigita hânângen ariyi. Akto Aigita hânân mando Anutuņe ain tângom heņgemgoep.

¹⁰ Tângombo wan me wan umatņe miawaganġo âmâ Anutuņe tângombo Yosepeņe heroņe kakņân malep. Hain mando Anutuņe kârikņe wando nâņgâ nâņgâņe humo akto aregât Aigita yeņġât luâk humo kotņe Parao yâkņe ekmâ luâk âlepņe

dâm âi wanep. Âi wanmâ ikinje emetnje me Aigita hân ambolupnje are damunyeje agâkgât magep. Hain dâm âi wanmâ hutyenân kato damunyeje akmâ malep.

¹¹ Mando Aigita akto Kanañ hân ain mop humo miawakto sot bo agep. Hain akto sot bo akto momberâm agi.

¹² Hain akmâ manbiâ Aigita hânân sot yendâp dâmbiâ Yakobone nângâm nanlupnje hungunyengimbo aregen ariyi.

¹³ Arim puligom togom nem manbiâ bo akto benje lâuwâje hungunyengimbo arimbiâ Yosepenje teulupnje yekmâ ikinjet pat makmâ miawakyenjiep. Makyengimbo Paraogâlân arimbiâ keiyenje hârok nângâep.

¹⁴ Akto Yosepenje den kato arimbo ewenje Yakobone ginbailupnje luâk âmbâle 75 meyekto Aigita hânân ariyi.

¹⁵ Arimbiâ âmâ manmâ manmâ Yakobo moep. Mondo ainba nanlupnje âkâ hainâk manmâ mom meteyi.

¹⁶ Hain akbiâ hanyengumbiâ hakulupyenjande hagityenje are mem hakuyenje Abrahamje Sikem kepien gâtje luâk siâ kotje Hemo yâkgât nanlupnje yengâlân hân puligoep ain hagityenje are mem arim hanyenguyi.

¹⁷ Akto bâgilupnenje Aigita hânân sambelem manmâ dondâ akmâ mali. Hain akmâ manbiâ Anutunje Abraham den maganep are kârikje agâkgât sop are tâlâguep.

¹⁸ Akto Aigita yengât luâk humo siâ miawagep arekne Yosepegât pat bo nângâep.

¹⁹ Akto luâk humo arekñe bâgilupnenñe mem ge katyekberâm aregât hâk hilâlâm yengiep. Hâk hilâlâm yengim hin dêep, “Sambelewâi dâm nanlupyene miawakbiâ mem ge hâkñângen panyekñet.” dâmbô mem yengumbiâ moyi.

²⁰ Sop ain âmbâle siâne nananj kotñe Mose are miep. Mezdo Anutuhe Mose ekmâ nananj âlepñe dêep. Mose hain miawakto ewenande emetjân yonâk mem tato dewutâ âlâwu bo akto mem ge hâkñângen kato yiep.

²¹ Akto Parao baratñande nananj are ekmâ mem nângât nanne dâm damunñe akmâ malep.

²² Mando getek kaulem Paraogât luâklupñe nângâ nângâyeñe olop are yengât hutyenân kulem emetjân âgâmbo nângâ nângâ potatmâ wanbiâ nângâ nângâñe humo akto agak memene me den makmakñe me nângâ nângâñe humo agep.

²³ Hain akmâ manmâ hombanñe 40 bo akto âmâ hin nângâep, “Galalupne Israe luâk are gain gain akmâ mandâi aregât arim yekbe.” dêep. Hain nângâm kambiamñe owâiñe akto ariep.

²⁴ Arimbo Aigita gâtñe luâk siâne Israe luâk siâ kondo ekmâ galane are tângom Aigita luâk are kondo moep.

²⁵ Kondo mondo hin nângâep, “Galalupnande iregât pat nângâm Anutuñe tânnugumbo hâmbâi gasalupnenñe hilip yenguwiangât nângâwai.” dâm nângâep. Dâ galalupnande âmâ hain bo nângâyi.

²⁶ Luâk are kondo mondo emet haunđo lâuwâñe arimbo Israe luâk lâuwâ akmâ agum tatbela mem potatyelekmâ hin makyetkiep, “Yet âmâ gala konokñe wangât akmâ gasa kalaktat?”

²⁷ Hain dâmbô bugâ keiņe katmâ galane koep arekņe Mose hâkokom âmâ hin maganep, “Gâ netgât kiap me? Niņande damunnenne akben dâm kat gegep?

²⁸ Uran Aigita luâk siâ koen hainâk nâ nuguwerâm aktât me?”

²⁹ Hain dâmbô Mosenep den are nângâm hamep akmâ heambukmâ Midian hânângen arim lombo tatmâ malep. Manmâ âmbâle mendo nanaņ luâk lâuwâ meyelelep.

³⁰ Manmâ gambo homban 40 siâkâ bo akto arewa hân are hepunmâ hân tuņe boângen Sinai gimbâņe aregât keiņân arimbo Anutugât anelo siâņe lâwin keiņe siân kâlâp ululunņe om kilep ain miawakmâ kindo egep.

³¹ Ekmâ Mosenep sân sân mem âmâ ekmâ heņgemgowerâm giņņân âgâ kindo Humoņe den hin maganep,

³² “Nâ hakulupge Abraham akto Isaka akto Yakobo yâk yengât Anutu.” dâep. Hain dâmbô Mosenep den are nângâm sân sân mem ongâņe hogombo hamep akmâ ekbom dâm dewunņe hânângen panmâ kâņgom kilep.

³³ Hain akmâ kindo Humoņe hin dâm maganep, “Nâņe yu kindân iregât hân tâliât ire âmâ kâmbokņe. Gârâmâ gâņe kei pekege are oloņmâ pan.

³⁴ Akto ire nângâ. Kâmotlupge Aigita hânân manbiâ kepia ambolupņande bugâ yengum mem siâ siâ akyengim hâk hilâlâm yengim manmâ gambiâ yekman. Yekmâ indem tâgâiakyene nângâm bâin dâm geân gârâmâ gasalupyene hilip yenguwian. Akto gasalupyene yenguwian aregât gâ Aigita hânângen

hunġun ġinġere ariwiat.” Anutuġe hain maganġmâ hunġunaġdo ariep.

³⁵ Arim mando Israe luâk arekġe Moseġât hâkân akmâ hin maganġi, “Niġande ġâ kiap dâm kârikġe ġinġep.” dâyi. Dâ Anutuġe âmâ Moseġe Israe luâk damunyeġe akmâ gasalupyene watyegâk dâm areġât aġelo hunġun aġdo kâlâp ululunġe kâlegen ġe kinmâ âi are wanġep.

³⁶ Akto Anutuġe Mose hunġun aġdo Aigita hânânġen arim kulem keiġe keiġe ketugumbo egi. Akto arewa togom haru ġilâm ain hâtikom arewa hân kamitġânġen togom kulem keiġe keiġe kenuġmâ gam manmâ kewuguyekto hombanġ 40 agep.

³⁷ Akto Moseġe Israe luâk hin makyenġiep, “Yenġât hutyenânba Anutuġe propete luâk siâ nâ hinare mem miawakbiap.”

³⁸ Moseġe hain dâm bâġilupġe olop hân kamitġânġen tatmâ Sinai ġimbânân âġâm aġelo arekġe Anutugât manmangât den maganġdo ġem makyenġiep. Amâ yâk yenġâlâk bo. Gam gam yu manden nen maknengiwiapgât makyenġiep.

³⁹ Moseġe bâġilupnenġe makyenġimbo denġe are hâkân akmâ Moseġât den are hâkokom Aigita hânânġen purik katberâm areġât ukenġe humo aġi.

⁴⁰ Hain akmâ Aronġ hin maganġi, “Ġâ lâpio ketugum katmenâ arekġe ulikġân akmâ kewugu nenekto ariwaen. Moseġe Aigita hânânġenba kewugu nenekmâ togoep ina yâk ġulip agep me ġain ġain agep nen bo nânġâen.” dâyi.

⁴¹ Hain dâmbiâ bulimakao otnenġe siâ mânġim kato tato wan me wan otnenġe areġât nânġâmbiâ

humo akminep aregât sumbe omberâm heronje agi.

⁴² Hain akbiâ aregât Anutunje hepun yekto bi-wiyenje gulip akto dewutâ akto diâ are ekmâ hin dâyi, “Dewutâ diâ ire âmâ nengât Humonnenje.” dâm ulityenjiyi. Hain akbai aregât Anutunje dâmbo propetenje kulemgoyi aregât bikne hin tatâp,

Anutunje hin dâep, Israe ambolupne ye hân kamitnjângen manmâ songo bau gâim nângât bo, siâgât sumbe higenje om manbiâ homban 40 agep.

⁴³ Akto diâ aregât nângâm ulikjân lâpiologâtyenje kotyetne Molok akto Rapan are yetgât emet kenunmâ katyelekmâ ain âgâm kot yetne mem agali. Hain akmâ aregât dosa akbiâ nângâm hân kotne Babilon ain katyekbian.

Israegât bâgilupnennande Anutugât sumbe emetne mâronje ketugum hikoyi.

⁴⁴ Akto bâgilupnennande Aigita hân are hepunmâ hân kamitnjângen arim manbiâ Anutu yâkgât sumbe emetne mâronje ketuguyi are tatmâ ariep aregât keinje Mose maganep. Hain dâm magando ainâk mâron are mem gagaim lâuwânje kenunmâ kenunmâ âgâyi.

⁴⁵ Akto bâgilupnennande sumbe emetne mâronje ketugum âgâmbiâ Yosuanje ulik gulik akmâ kewugu yekto Anutu bo nângâyi are yengât hânân togoyi. Togombiâ Anutunje luâk gasalupne are yengum watyekto âmâ bâgilupnennande hân are mem gangerâm âmâ Anutugât sumbe emetne mâronje kenunbiâ kinmâ âgâep sop ain Dawidi miawaganep.

⁴⁶ Miawagaŋdo âlepŋe mando Anutuŋe ekto ârândân akto âmâ Dawidiŋe Anutugât sumbe emetŋe humo kenunberâm akmâ aregât Anutu ulilaŋep.

⁴⁷ Ulilaŋdo ikinŋe nanŋe siâ kotŋe Salomo yâkŋe Anutugât sumbe emetŋe are kenunguep.

⁴⁸ Hain gârâmâ Anutu Humo âlepŋe dondâŋe luâk nenŋe emet me opmân kenunmaen ain bo tatmâ manmap. Aregât Anutuŋe dâmbô propete siâŋe hin kulemgoep are tatâp,

⁴⁹ Kembuŋe hin maktâp, “Himbim amâ tat tatne dâ hânŋe amâ tâli tâline. Aregât emet gain hinare siâ mânginiŋbiâ ârândân akbop? Me welam yeyene âlepŋe yâten tatniŋdo ârândân akbop?

⁵⁰ Nâ bâtnande siâ me siâ hârok are bo mem mângiân mon?”

Anutuŋe hain magaŋdo propete siâŋe kulemgoep are tatâp.

Stepanoŋe makyenŋim malep.

⁵¹ Ye hanyenŋe kârikŋe bâlenŋe. Biwi nânŋâ nânŋâyenŋe bo kepigagep. Bâgilupnenŋande Anutugât Heakŋe are hâkân akmâ mem hami pali. Hainâk akmâ yekâ are yenŋât agak meme are bo hepunmai.

⁵² Bâgilupnenŋande propete luâk hârogâk bâlenŋe akyenŋim hâk hilâlâm yenŋiyi. Akto Anutugât hon bawaŋe miawakmâ luâk ârândân akyenŋim togom manbiap aregât propete luâkŋe makmâ kulemgoyi yâk hârogâk yenŋum meteyi. Akto yâkgâlân Yesu miawagep ain hianŋim den bâlenŋe makmâ kuk agaŋmâ lâwinân kombiâ moep.

⁵³ Akto Anutugât aņelolupņande yâkgât den kârikņe makyenġimbiâ kulemgoyi are bo mem mandâi.” dâep.

⁵⁴ Stepanoņe den hain dâm makyenġimbo Yuda luâk humomolupyenņande biwiyeņe kâlâp akto kuk humo nâņgâm nekamyenņe kândiņ egep.

⁵⁵ Hain akbiâ Anutugât Heakņande tângombo himbimân dewunņe panmâ ekto Yesu Anutugât bātņe bungen ain kindo ekmâ Anutugât pagalenņe ekmâ hin dâep,

⁵⁶ “Nâņgâi. Himbim hâreakto luâk akmâ giep are Anutugât bātņe bungen kindo ektân.”

⁵⁷ Hain dâmbo den are nâņgâm bân dâm hârokņe watmâ mem kom hâkokom ariyi.

⁵⁸ Mem kepia ginņângen gem kâtņe koyi. Kâtņe komberâm akbiâ luâk sigan siâ kotņe Saulo yâkņe nâņgâ yeņġimbo âlepņe akto mâronyenņe kâkâlep are oloņmâ Saulogât enemņân katbiâ tato kâtņe Stepano kombiâ

⁵⁹ Yesu maganņmâ hin dâep, “Kembu Yesu, otnene me.”

⁶⁰ Hain dâm pâwutņe ligim hânân ge tatmâ hin dâep, “Kembu, yu akniņdâi iregât hâuņe gâņe bo yeņgiwen.” dâep. Hain dâm ainâk moep.

8

Sauloņe Yesugât kâmot gasa akyenġiep.

¹⁻³ Akto Anutugât den lokom mali arekņe Stepanogât hâkņe mem lokom indem biwi bâle nâņgâm sumângen lokom arim hangoyi. Akto sop ain Yerusalem kepia ambolupņe luâk âmbâle biwiyeņe Yesugâlân katmâ mali are

yengât gasalupyenande keiŋe katmâ bâlenje keiŋe keiŋe yengim gasa akyenjiyi. Hain akyengimbiâ âmâ Saulo yâkŋe âmâ Yesugât kâmot are hilip yenguwerâm undâgât yengim emetŋe emetŋe âgâm mem miawakyekmâ tembe loko makyengimbo mem olonyekmâ arim kala busi emet kâlegen katyekbiâ tali. Hain akyengim hâk hilâlâm yengimbiâ aregât luâk âmbâle bikŋe hamep akmâ gem heambukmâ Yudaia akto Samaria hânângen ariyi. Arim manbiâ aposolone konok Yerusalem kepien mali.

Pilipone Samaria ambolupne den pat âlepne makyengiep.

⁴ Akto biwiyene Yesugâlân kali arekŋe Yerusalem kepia hepunmâ awam akmâ kepiene kepiene manmâ Yesugât keiŋe makyengim ariyi.

⁵ Hain akbiâ yâk yengâlân gâtŋe luâk siâ kotŋe Pilipo yâkŋe Samaria luâk are yengât kepia humo ain arim Anutŋe Yesu hungun anđo giep aregât keiŋe makyengiep.

⁶ Makyengim kulem keiŋe keiŋe kenunđo luâk âmbâle dondâ ekmâ denŋe nângâm mali.

⁷ Akto sinduk baniara bâlenande kautyenân meyegi are watyekto kambonmâ hepun yekmâ arim meteyi. Hain akbiâ keiyene kârigiep are mem hengem yenguep.

⁸ Hengem yengumbo kepia ambolupnande Pilipone kulem keiŋe keiŋe miep are ekmâ biwiyene âlepne agep.

⁹ Akto kepia ain luâk kâmbokŋe siâ malep kotŋe Simon arekŋe ikiŋe hâkŋe mem agatmâ bâlenje

sait keiŋe keiŋe mendo ekmâ ongâyeŋe hogom nânğanbiâ humo akto mali.

¹⁰⁻¹¹ Akto luâk âmbâle gegeŋe âgâ âgâŋe hârokŋe yâkgât hin dâm mali, “Nângâ nânğanŋe kârikŋe ta-
lanđâpgât den nânğanwerâm kârikŋe aktâp.” dâyi.
Hain dâmbiâ sait keiŋe keiŋe mem manmâ gaep
aregât bâtyeŋe dâtyeŋân igim kinmâ biwiyeŋe
yâkgâlân katmâ mali. Biwiyeŋe yâkgâlân katmâ,
“Simon konok yâkŋe Anutugât kârikŋe mem mi-
awakmap.” dâyi.

¹² Hain akmâ manbiâ âmâ Pilipone Anutune
damunyeŋe akberâm agep aregât akto Yesu
hunġunaŋdo gem malep aregât kot pat âlepŋe dâm
makyenġimbo are nânġâm mem manmâ biwiyeŋe
Yesugâlân katmâ manbiâ tu puli yenġieŋe.

¹³ Hain akbiâ Simon yâkŋe hainâk biwiŋe
Yesugâlân katmâ mando tu puli aŋi. Hain akbiâ
Simonŋe Pilipo peniaŋdo olowâk maliat. Manmâ
Pilipone kulem keiŋe keiŋe ketugumbo Simonŋe
sân sân mem ekto dâtŋe agep.

Petoro akto Yohanenŋe Samaria hânân ariyat.

¹⁴ Akto Samaria keŋia ambolupŋande Anutugât
den are nânġâm lokom mali. Aregât pat are
magaŋgi goaŋgi akbiâ Yerusalem keŋian arimbo
Aposolone nânġâyi. Nânġâm Petoro akto Yohane
hunġun yetkimbiâ ariyat.

¹⁵⁻¹⁷ Arimbela yâkŋe keiyeŋe hin makyetkiyi,
“Emelâk biwinenŋe Yesugâlân katenŋe Pilipone
Yesugât kolân tu puli nenġieŋe.” dâyi. Hain
dâmbiâ Petoro akto Yohanenŋe Anutugât Heakŋe
yâk yenġâlân bo ġieŋe aregât nânġâm kautyeŋân

meyekmâ Anutu ulilanjat. Kautyenân mem kinmâ ulilanjela gem tân yenjuep.

¹⁸ Akto Petoro akto Yohanenê kautyenân meyek-bela Anutugât Heakjande gem kêrikne akyengimbo Simon are egep.

¹⁹ Ekmâ ukenne nângâm aregât puli mem togom hin dâm makyengiep, “Nâne kautyenân hainâk mendere âmâ Anutugât Heakjande gem kêrikne akyengiwiapgât puli ire yetkiwerân. Yetkire mem aregât hâune nângâ nângâ ninjela yetgât kêrikne tatyetkimap are mendere kêrikne ninâk.” dêep.

²⁰ Hain dâmbo Petoronê hin maganep, “Anutunê ikinê Heakne hunjun ando gemap are gâne puligande puligowerâm aktât are bâliâp akto arekne hememgât pat miawakginâp.

²¹ Hain akmenâ bâlimbo Anutunê biwige ekto ârândân bo aktâp aregât net bo penânetkiwiat.

²²⁻²³ Akto siâ makgindere nângâ. Biwigaet keine hin ekmâ nângân. Netne kulem mendetne ulit-netkimenâ biwige bâliâp. Akto hainâk biwi bâle manmâ hain aregât ukenne nângâm manmenâ biwige hândâk akmapgât Anutunê dâmbo akmâ hilipkoât aregât dosa bo akginâkgât nângâ nângâ bâlenê hepunmâ biwige Yesugâlân katmâ ulilanj.”

²⁴ Hain dâm magando Simonne hin dâm makyetkiep, “Hainare miawak ninbopgât Anutu ulilanjet.” dêep.

²⁵ Hain dâmbo âmâ Petoro akto Yohanenê purik katmâ arim âmâ kepiâne kepiâne Samaria hânân tatmâ ariep ain arim Yesugât den pat âlepne are makyengim ariyat. Arim manmâ dâp ginne tete kepiâne kepiâne âgâm Yesugât den pat âlepne are

makyenḡim makyenḡim Yerusalem kepiā purik katmā ariyiat.

Pilipoṇe hân kamitṇângen ariep.

²⁶ Petoro akto Yohane Yerusalem kepiā purik katmā arim manbela sop ain Anutugât anjelo siâṇe miawakmā Pilipo hin dâm maganep, “Gâ ire hepunmâ dâp siâ ewangim gem dâp tu tânâk bo gemawân Yerusalemba Gaya arimai dâp are watmâ ariwen.”

²⁷ Hain dâm maganḡo Pilipoṇe hân kamitṇângen ariep. Akto Aitiopia hânân âmbâle humo siâ malep kotṇe Kandake yâkgât puliṇaet damun akto âmbâle damun akminep yâkṇe Yerusalem kepiā arim sumbe emetṇân âgâm Anutu kotṇe mem agalep. Mem agato bo akto hân tâmbânṇangen

²⁸ purik katmâ ariwerâm akmâ âmâ ikinṇe bau luâk soko arekṇe hân wanṇaṇe siâ oloṇep ain âgâm tatmâ kepiā aregen purik katmâ ariep. Dâwân arim emelâk Anutuṇe den dâmbo propete luâk siâ kotṇe Yesaia yâkṇe kulemgœp are oyanṇep. Oyanṇmâ arimbo Pilipoṇe egep.

²⁹ Ekto âmâ Anutugât Heakṇande Pilipo hin maganep, “Woe, gâṇe hân wanṇaṇe indâgenba togoâp ain arimenâ peniṇṇâk.”

³⁰ Hain dâmbo Pilipoṇe dowâk arimbo luâk arekṇe emelâk Yesaianṇe Anutugât den are kulemgœp are oyanḡo nânḡâm hin dâm aikœp, “Den ya oyanḡât areḡât keiṇe nânḡât me bo?” dâep.

³¹ Hain dâmbo âmâ bau luâk soko are siâ siâ wanḡo yeukṇe akmâ kindo hin maganep, “Luâk siâṇe bo makniṇḡâpgât nâ nunak oyanṇmâ keiṇe nânḡâwerânḡât dâp bo tatâp, areḡât gâṇe

hân wangan âgâmenâ olowâk tatmâ âmâ keiņe makniņ.”

³²⁻³³ Hain dâmbo hân wangan âgâmbo olowâk tatmâ ariyat. Akto emelâk Anutuņe den makto Yesaianje kulemgoep are hin,

“Lama are kom gâiwerâmbiâ yân tatmap. Akto lama dumutņe hârembiâ âmâ pâlâmņe kinmap dop hainâk nâņgât hoņ bawa pâlâmņe yekmâ kindo den âiân katmâ ikinjaet pat âlepņe makyenjiwopgât dâp gisapkom kombiâ moep. Akto kombiâ mondo ainba kâmotlupņe biwiyeņe yâkgâlân katmâ manbai yâk yenġât oyaņ yekbaigât dâp bo tatâp.”

³⁴ Akto luâk kotdâņe den are oyaņmâ areġât Pilipo hin aikoep, “Propete luâk arekņe ikinjaet me siâġât kulemgoep?” dâep.

³⁵ Hain dâmbo Pilipoņe Yesaianje den kulemgoep are oyaņmâ arewa Yesugât den pat âlepņe are maganġo tatmâ ariyat.

³⁶ Arim tu siâ hâlâņmâ arimbela luâk kotdâ arekņe hin dâm maganep, “Indâre ek. Tu tatâp. Nâ tu puli niņberâtġât nâņġân areġât gain aktere ârândâņ akberâp?” dâep.

³⁷ Hain dâmbo hin dâm maganep, “Ġâņe biwige Yesugâlân katmenâ âmâ âlepņe mem tu puli ġiņberân.” dâm maganġo hin dâep, “Yesu are âmâ Anutugât nanņe areġât biwine yâġġât emelâk katân.” dâep.

³⁸ Hain dâmbo âlepņe dâmbo areġât bau luâk soko are mem yeukņe ketugumbo kindo Pilipo akto luâk kotdâ arekņe hân wanganġânba gem tuân geyiat. Gem âmâ Pilipoņe tu puli aņep.

³⁹ Puli anđo tuânba gambela âmâ Anutugât Heakñande Pilipo mem oloŋdo arimbo luâk kotdâñe Pilipo undâgâto bo akto biwi herone nâŋgâm hân wangan âgâm mem ariep.

⁴⁰ Akto Anutugât Heakñande Pilipo mem Asido kepien kato kindo egi. Ekbiâ kepiñe kepiñe arim Yesugât den pat âlepñe makyenğim arim Kaisarea kepien ariep.

9

Humoñe Saulo miawagañep.

¹ Akto sop ain Sauloñe Kembugât kâmot gasa akyenğim hilip yenğuerâm akto biwiñe kâlâp agep. Biwiñe kâlâp akto Sauloñe Anutugât sumbe kat kat areyenğât humoyenğaelân arim kulem esenñe niññetgât ariep.

² Amâ den emetñe Damasko ain tatâp aregât humomolupñe hekatyenğim dâp irakñân manmai luâk me âmbâle mem miawakyeqmâ bâtyenân hikom Yerusalem kepien meyekmâ togoâkgât kulem esenñet ulityenğiep. Ulityenğimbo wanjbîa mem ariep.

³ Akto kulem esenñe are mem Yerusalem kepia hepunmâ Damasko kepia ewumâk akto âmâ himbimânba dewutâ pagalerñe humo gem belek belek akmâ miawagep. Belek belek dâm miawakto hânân ge yiep.

⁴ Ge yendo ainâk den siâ hin dâmbo nâŋgâep, “Saulo, Saulo, gâ wangât nugum watneqmâ mandât?” dâep.

⁵ Hain dâmbô Saulonje hin dêep, “Kembu gâ ninje.” dâmbô hin dêep, “Nâ nugum watnekmâ manmat ire. Nâ Yesu.

⁶ Agatmâ gâñe kepien arimenâ âmâ siânje gain gain akbiatgât miawâk makginbiap.” dêep.

⁷ Hain dâmbô olop mali arekñe den are nângâm kinmâ etem metem agi.

⁸ Hain akmâ kinbiâ Saulo âkâ agatmâ ekberâm akto ainâk dewunñe hândâk agep. Hain akto aregât galalupñande mem oloñmâ Damasko kepien ariyi.

⁹ Mem oloñmâ arim manbiâ dewunñe hândâk akto sot me tu me wan me wan bo nem mando hilâm âlâwu bo agep.

Ananianje Saulo mem tu puli anep.

¹⁰ Akto Damasko kepia ain gâtñe luâk siâ Yesu kâmolân gâtñe kotñe Anania. Manmâ biwiñe purik dâmbô giwelân Humonje miawaganmâ kolep. Kondo hin dêep, “Humone, wan den makniñberâm aktât?” dâmbô

¹¹ Humonje hin dâm maganep, “Agatmâ ari. Dâp siâ aregât kotñe dâp tâñâk dâm konmai ain Yudasi siâgât emet tatâp ain arim âgâm luâk siâ kotñe Saulo are Taso kepien gâtñe are mem miawakben. Nângât. Yâkñe nâ ulitniñmâk mandâp.

¹² Uran ulitniñmâ âmâ giwelân hin egep. Luâk siânje kotñe Anania yâkgâlân arim âmâ dewunñe hulan akbiapgât kautñân membiap are egep.” dêep.

¹³ Humonje hain dâm maganño Ananianje hin dêep, “Humo, Saulogât hin dâmbiâ nângân. Yâkñe âmâ Yerusalem kepia ambolupñe gâñgât kâmolân

mandâi are hilip yengum hâk hilâlâm yengim mandâp.

¹⁴ Akto yâkne kotge konmâ manmaen nen mem oloṇnenekto Yerusalem kepien purik katmâ arinetgât Anutugât sumbe kat kat areyengât humomolupyenande maganḡim kinmâ hunḡunaṇbiâ togoâp.”

¹⁵ Ananiaṇe hain dâmbô hin dâep, “Gâ hanâk yâkgâlân ari. Luâk âmbâle hârokne nângât keiṇe nângâṇetgât Saulo oloṇdere hoṇ akniṇmâ luâk âmbâle bikne Anutu bo nâṇgaṇmai are akto luâk humomolupyene akto Yuda luâk bikne areyengâlân arim keiṇe makmâ miawakmâ makyenḡiwiap.

¹⁶ Makyenḡimbo bikṇande âmâ nâṇgâmbiâ bâlimbo aregât siâ siâ agaṇbiâ hâk hilâlâm kakṇân manbiap aregât keiṇe magaṇbian. Aregât agatmâ ari.”

¹⁷ Hain dâmbô Ananiaṇe âmâ emet tirip kalaṇep ain arim âgâm Saulogât kautṇân mem hin dâep, “Galane Saulo, makḡiṇdere nâṇgâ. Yesu Humoṇe dâwân miawakḡiṇdo egen yâkne dewunge âlepṇe akberâpgât akto Anutugât Heakṇande kârikṇe akḡiṇâkgât hunḡun niṇdo gutân.”

¹⁸ Hain dâm magaṇdo hainâk dewunṇe henepṇe gagai akmâ gembo emelâk hârok ektân dâmbô tu puli aṇep.

¹⁹ Hain akto sot om waṇbiâ nendo hagitṇe kârikṇe agep. Akto tatmâ Yesugât kâmot Damasko kepien mali yâk olowâk mali.

Sauloṇe Damasko kepien manmâ Yesugât keiṇe makyenḡieṇ.

20 Manmâ âmâ ainâk keiŋe katmâ Sauloŋe Yuda yenġât den emetjân âġâm Yesugât keiŋe hin makyenġiep, “Yesu are amâ Anutugât nanŋe mandâp.”

21 Hain makyenġimbo nânġâmbiâ dâtŋe akto den hin dâm maganġi goanġi agi, “Amâ yâkŋe âġâlân Yerusalem kepiân manmâ luâk âmbâle Yesu kotŋe konmâ manmai are hilip yenġuwerâm akmâ hâk hilâlâm yenġiep. Akto Yesugât kâmot in mandâi yâk mem oloŋ yekmâ purik katmâ sumbe kat kat luâk arekŋe hilip yenġuŋet dâm Yerusalem kepiânba iren togoep.” Hain dâm maganġi goanġi agi.

22 Akto Sauloŋe ain manmâ nânġâ nânġâŋe kârikŋe akto Yesu amâ Anutuŋe huŋġunaŋdo ġiep areġât keiŋe dâm miawakmâ makyenġimbo nânġâmbiâ han lâuwâ agep.

23 Yuda ġâtŋande Damasko kepiân manmini arekŋe nânġâm manmâ biwiyenŋe kâlâp akto Saulo komberâm agi.

24 Den akmâ Saulo komberâm kepia ġinġânâk kinmâ hin dâyi, “Saulo in gembo âmâ kondenŋe momberâp.” dâyi.

25 Hain dâmbiâ Sauloŋe nânġâm galalupŋe makyenġimbo hândâġânâk haka humo kâlegen lugum tâkŋe hikom ġiâkom kâtŋe haot humo ketugumini are dâtŋânba panbiâ gem hânân kinmâ haka kâlegenba yonâk agatmâ ariep.

Saulo Damasko kepia hepunmâ Yerusalem kepiân ariep.

26 Akto Saulo Damasko kepia hepunmâ Yerusalem kepiân ariep. Ain arim Yesugât kâmolân ġâtŋe penâyenġiwerâm agep.

Penâyengiwerâm akto imâ Yesu gâlân gâtne bo dâm hamep akmâ gala bo aganji.

²⁷ Gala bo aganbiâ aregât Aposolo siâ kotne Banaba yâkne Saulogât denne makberâm akmâ Aposolo yengâlân oloŋmâ arim hin dâm makyengiep, “Humonenŋande Saulo dâwân mem miawakmâ âmâ den maganep. Maganċo Damasko kepiā arim ain Yesugât kot den hamep bâlâk makyengiep.” dâep.

²⁸ Banabane hain dâm makyengimbo gala aganbiâ olop manmâ Yerusalem kepiā are gam ândeŋmâ arim Humogât kotne dâm miawakmâ makyengiep.

²⁹ Hain dâm makyengim Yuda luâk ulikŋân Girik hânân ariyi arekne purik katmâ togoyi yâk yengâlân gâtne bikne makyengimbo denyenċe gembo âgâmbō akmâ kondenne moâk dâm maganċi goanċi agi.

³⁰ Akto Yesugât kâmotlupne yâkne yâkgât den pat nânċâm Saulo mem oloŋmâ Yerusalem kepiā are hepunmâ gem Kaisarea kepiā arim katbiâ wanċan âgâmbō mem ikinċe kepiā kotne Taso ain are kato ariep.

³¹ Akto Anutugât Heakŋande Yuda ambolupne akto Galilaia ambolupne akto Samaria ambolupne biwiyenċe Yesugâlân kali are memenċe akyengimbo aregât luâk dondâ yâk yengâlân mendugum dewatiyekbiâ dondâ agi aregât biwiyenċe sândugiep.

Petoroŋe Yesugât wâtŋân kinmâ luâk keiŋe bātne kârigiep siâ kotne Ainea are mem heŋgemgoep.

³² Petoro hân ain arim togom hâtikom âmâ Yesugât kâmot Lida kepiā mali are yengâlân

ariep.

³³ Arim luâk siâ kotñe Ainea egep. Yâk âmâ kei bâtnje kârigem yiep. Hain mando homban nâmbulân âlâwu bo agep. Are Petoroñe hin dâm magañep,

³⁴ “Ainea Yesu Kristo yâkñe heñgem guguâpgât agatmâ gugak tem tâkge loko.” dâmbo ainâk agalep.

³⁵ Âlepñe akmâ agato Lida akto Sadon am-bolupñande ekbiâ dâtnje akto biwiyenñe Yesugâlân kali.

Petoroñe Tabita mem agalep.

³⁶ Akto Yope kepiã âmbâle siâ Yesugât kâmolân dewatiep are kotñe Tabita den purikñe amâ hânângeñ. Yâkñe luâk âmbâle umburuk mali are gala akyengim tânyenguep. Hain akmâ manmâ kundat miawagañdo moep.

³⁷ Mondo lokom âgâm emet kâleñe siân tu pulim katbiâ yiep.

³⁸ Yope kepiã are akto Lida kepiã are olop kereregâk taliatgât Yesugât kâmolân mendugu ageine Petoro togoâp nângâm luâk lâuwâ hungun yetkiyi. Hungun yetkimbiâ arim hin dâm magañiat, “Kewugu gektetñe olowâk hinñe arine.” dâmbela âlepñe dâmbo kewugumbela ariyi.

³⁹ Arimbiâ âmbâle momoñe talewân are kewugumbela âgâyi. Âgâmbiâ âmbâle kambutñe ândeanmâ tatmâ okot nângâ anmâ indem tatmâ Tabitañe golâ malewân ain sângum parutmâ yengiep are hârok hekalani.

⁴⁰ Hekalanbiâ Petoroñe, “Sopanñet.” dâmbo hârok sopanmâ ge betgen kinbiâ enemñân bam

kâŋgom Anutu ulilaŋep. Ulilaŋmâ âmbâle momoŋe yiep are ekmâ hin dâm magaŋep, “Tabita agatmâ kin.” dâmbo ainâk dewunŋe hulaŋ akto Petoro egep.

⁴¹ Ekto Petoroŋe bâtnân mendo agatmâ kilep. Kindo Petoroŋe yeŋgondo âmbâle kambut akto luâk âmbâle bikŋe Yesugât kâmolân dewatiyi are hârok âgâm Tabita momoŋânba mem agalep are egi.

⁴² Ekmâ Tabita momoŋânba agalep aregât den pat are magaŋgi goaŋgi akbiâ Yope kepiân gâtŋe biwirâŋe Yesugâlân biwiyenŋe kali.

⁴³ Akto Yope kepiân malep luâk siâ kotŋe Simon yâk makao hâkŋe gagaim kau hekom parutmâ kato puligomini yâkgât emelan ain Petoroŋe sop kâlep tatmâ malep.

10

Anġelo siâŋe Konelio miawagaŋep.

¹ Kaisarea kepiân luâk siâ malep kotŋe Konelio Italiagât tembe loko yeŋgât damun kautŋe malep.

² Yâk akto kâmotlupŋe arekŋe Anutugât den lokom ulilaŋmâ mali. Hain manbiâ damunyeŋe arekŋe Yuda luâk âmbâle umburuk mali are yeŋgât okotŋe nâŋgâm kotŋe siâ siâ yeŋgim malep. Akto yâkŋe Anutu yâkgât heronŋe nâŋgâm hilâm ârândân mepainŋe miep.

³ Hain akmâ manmâ hilâm siân engaiŋe biwiŋe mem purik kato Anutugât anġelo siâŋe kolep.

⁴ Kondo tâŋâk ekmâ sân sân mem hin dêep, “Kotdâ gain gain?” dâmbo hin dêep, “Gâŋe

Anutu maganmâ denŋe lokom manmâ luâk um-buruk manmai are gala akyenŋimat are Anutuŋe nânŋâmbo âlepŋe akmap.

⁵ Gârâmâ gâ unjak hoŋ bawalupge huŋgunyengimenâ Yope kepien arim luâk siâ kotŋe Simon, Petoro are kewugum togowi.

⁶ Yâk nambeŋe Simon makao hâkŋe gagaim kau hekom parutmâ kato puligomai aregât emelan tatâp. Akto emet are amâ haru ginŋân tatâp.” dêep.

⁷ Aneloŋe hain dâm arimbo Konelioŋe dâmbo hoŋ bawa lâuwâ akto tembe loko yâk yenŋâlân gâtŋe siâŋe Anutugât denŋe lokominep yâk gambiâ

⁸ aneloŋe den maganep are makyenŋim huŋgun yenŋimbo Yope kepien ariyi.

Anutuŋe Petoro biwiŋe mem purik katmâ wan siâ hekalanep.

⁹ Arim dâwân yem kinbiâ haunŋo âgâm arimbiâ kepia are tâlâgumbo âmâ dewutâ kârikŋe akto Petoroŋe Anutu den maganberâm emet kakŋân âgâep.

¹⁰ Âgâm Anutu maganmâ kinmâ mopŋe agumbo sot nemberâm aregât, “Sot onjet.” dâmbo sot om tatbiâ ain biwiŋe purik âgâmbo hin egep.

¹¹ Himbim hâreakto aneloŋe wan siâ mâron humo tunŋuŋe biken biken hikom mem giâkom katbiâ hânân giep.

¹² Akto aregât kâlegen sonŋo lâut tonga keiŋe keiŋe Yuda luâkŋe bo nemini arekŋeak ain yiep.

¹³ Are gembo âmâ himbimânba den hin maganep, “O Petoro, are gâim om ne.” dâmbo

14 Petoroŋe hin dâep, “Kotdâ, nâ hain bo akman. Sonjo kâmbokŋe bo nene dâmaen hinare bo neman.” dâep.

15 Hain dâambo lâuwâŋe hainâk dâep, “Are gâim ne, Anutuŋe makto âlepŋe aktâp are bo neneŋe hain bo dâm hepunbiat.” dâep.

16 Lâuwâŋe âlâwuŋe hainâk dâambo mem oloŋbiâ himbimân âgâep.

17 Himbimân âgâambo Petoroŋe are ekto biwiŋân kulem mendo nâŋgâambo ârândân bo akto âmâ Konelioŋe hoŋ bawalupŋe huŋgunyengiep arekŋe togom Simoŋgât emetŋe mem miawakmâ betgen kinmâ den hin dâm koli,

18 “Simonj kotŋe siâ Petoro gâ ain tatât me?” dâm koli.

19 Hain konbiâ Petoroŋe wan siâ egep aregât nâŋgâm heŋgemgom kindo Anutuŋgât Heakŋande hin maganep, “Nâŋgât. Luâk âlâwu akmâ yâkŋe undâgât giŋdâi

20 aregât yâk olop gem ariwerâm âmâ nâŋgâmâk bo ak. Luâk are nâŋe makyengire togoâi.” dâep.

21 Hain dâambo Petoroŋe yâk yengâlân gem hin aiyenguep, “Kulâgâtâi amâ nâ ire. Wangât togom nogondâi?” dâep.

22 Hain makyengimbo hin dâyi, “Tembe loko yengât humoyeŋe kotŋe Konelio yâkŋe Anutuŋgât hamep akmâ gala aganmâ yâkgât dewunŋân âlepŋe manmap yâkgât Yuda kepia ambolupŋande nâŋgâmbiâ ârândân akmap. Akto Anutuŋgât anelo siâ huŋgunanŋo Konelio miawaganmâ gâŋe arim emetŋân maganbiatgât magep.” dâyi.

23 Hain dâmbiâ gala akyengimbo emetŋân âgâm yeyi.

Yem kinbiâ haundo agatmâ Yope kepiân bikne biwiyeñe Yesugâlân katmâ mali yâk olop ariyi.

²⁴ Arim dâwân yeyi. Yem kinbiâ haundo agatmâ Kaisarea kepiân ariyi. Arimbiâ Konelione galalupne akto ginbailupne olonyekto mendugum lâmyenġum tatbiâ togoyi.

²⁵ Togom Petorone emetnân âgâwerâm akto Konelione kambiamne âlepne akto gem enemnân kânġom kotne mem agalep.

²⁶ Hain akto Petorone mem agatmâ hin maganep, “Hepun. Nâmâ gâ hinare luâgâk.” dâep.

²⁷ Hain dâmbo Konelione kewugu yekmâ emelan âgâmbo Petorone mendugum tali are yekmâ hin makyenġiep,

²⁸ “Ye Yuda luâk nengât agak meme nânġâmai. Nenñe Yuda luâk bo are gala akyenġim yâk olop tatbaengât dâp bo tatmap. Nâmâ luâk den siân gâtne luâk ire âmâ bâleñerâm nânġâre gemap. Hain akmâ gala bo akyenġiwerâm aktere Anutuñe hain bo akben dâm aregât keñe makniñep.

²⁹ Aregât kewugu nekberâm togombiâ âmâ den bo koyenġiân. Gârâmâ wangât nâ kewugu nekberâm undâgât niñi aregât keñe makniñbiâ nânġâwe.” dâep.

³⁰ Hain dâmbo Konelione hin maganep. “Nânñe kulem siâ ekmâ manmâ gare sop unak hilâm imbâtne bo aktâp aregât den pat makġiñbe. Nâ emet enġañe Anutu maganberâm aktere âmâ luâk siâ pagaleñe olop arekne nânġâlân togom nogonmâ hin makniñep,

³¹ “Konelio, Anutu maganmenâ nânġâmbo âlepne agep. Akto siâ siâ kalem akmenâ gekmâ nânġâ

ginđo âlepņe akmap.

³² Aregât gâņe hoņ bawalupge hungunyengimenâ Yope kepiān arim ain luāk siā kotņe Simon kotņe siā Petoro are kewugum togowai. Yāk ikinje nambeņe Simon makao hâkņe kau hekom parutmâ kato puligomai aregât emet haru ginņān tatâp ain yāk olop mandat.” dâep.

³³ Aņelone hain makniņdo ainâk hoņ bawalupne gâņgâlān hungunyengire den mem togombiâ togoât aregât kambiamne âlepņe aktâp. Akto togom Anutugât dewunņān yu taten imâ Humoņe den potatmâ giņep are maknengimenâ nâņgâne. Gâ aregât togoât gârāmâ maknengi.” dâep.

³⁴ Hain dâambo Petoroņe hin makyengiep, “Anutunje luāk nengât agak meme nenņaet nâņgām hin dâmap, “Luāk hârok dopyeņe konogâk akmai.” dâmap are hinņe nâņgām heņgemgoân.

³⁵ Luāk kâmotņe kâmotņe yāk yengâlān gâtņe bikņande Anutu gala aganmâ agak meme âlepņeāk akyengimai aregât meyekbiapgât dopņe tatâp.

³⁶ Akto Anutunje propete luâklupņe hungunyengimbo Israe nengât hutnennān togom Anutunje hoņ bawaņe hungunanđo gem damunyene akbiap dâmini are Israe luāk nengâlāk bo. Luāk kâmotņe kâmotņe nen hârok damun nenņe akbiap aregât den pat âlepņe are biwiyene sândugeâkgât makyengim gayi are âmâ Yesu yâkgât keiņe ye nâņgâmai.

³⁷ Akto Yohanene biwiyene Anutugât katbiâ tu puli yengiwe dâambo ain gâtņande Galilaia akto Yudaia hân tânâmņān kulem keiņe keiņe miawakto ekbiâ dâtņe agep aregât patņe nâņgâyi.

³⁸ Akto Anutuŋe ikinje Heakŋe huŋgunaŋdo Yesu Nasarete kepien gâtŋe are memene agaŋdo aregât wâtŋân manmâ hân biken biken arim togom gala akyengim malep. Akto Niambi bâlenande luâk mem hilip yenguep are mem hengemyengum metiep. Akto Anutuŋe tângombo âi hain miep aregât ye nâŋgâi.

³⁹ Akto Yerusalem kepien akto Yuda luâk nen manmaenân ain nen olop manmâ kulem keiŋe keiŋe mendo are ekmâ meteyion. Akto lâwinân kombiâ moep.

⁴⁰ Mondo hilâm âlâwuŋe bo akto Anutuŋe memene agaŋdo momoŋânba agato egion.

⁴¹ Agatmâ luâk hanâk hanâk yengâlân bo miawagep. Nengâlânâk miawakto egion. Anutuŋe nune pat dâm menenekto malion nengâlânâk miawagâk dâmbo hainâk miawagep. Momoŋânba agato yâk olop sot nem anji goanji akmâ den maganji goanji agion.

⁴² Akto Anutuŋe golâ manden me emelâk moyi nen hârogâk Yesuŋe den dâm hârenengiwiap aregât luâk kautŋe kalep. Akto Anutuŋe Yesugât den pat âlepŋe ire luâk kâmotŋe kâmotŋe makyengŋet dâm aregât makmâ nengiep.

⁴³ Akto ulikŋân propete luâklupŋande Yesugât den hin dâyi, siâŋe biwiŋe Anutuŋe huŋgunaŋdo gewiap yâkgâlân kato Anutuŋe nanjaet kotjaet akmâ luâk aregât dosa hepunaŋbiap.” dâep.

Anutugât Heakŋande Yuda luâk bo are kautyenân mem tânyenguep.

⁴⁴ Petoroŋe den hain dâm makyengimbo nâŋgâm tali are yengâlân Anutugât Heakŋe giep.

⁴⁵⁻⁴⁶ Gem kautyenân mendo elewetye purik âgâmbô den siâ siâ makmâ Anutu maganmâ kotje mem agatbiâ aregât Yope kepien gâtje Yuda luâk Petoro olop togoyi arekne yekbiâ dâtje akto han undup agi.

⁴⁷ Hain akbiâ Petoro hin dêep, “Uliknân Anutuje Heakne hungunaŋdo nengât kaknenjân giep. Akto hainâk unak kepia ambolupje yengât kakyenân geâp, aregât ninande tu puli yengiwerengât makmâ hârewiap?”

⁴⁸ hain dâm luâk âmbâle bikne tu puli yengim Yesu kotje konjet dâm makyengimbo hain agi. Hain akmâ Petoro mem gangerâmbiâ âmâ yâk olowâk manbiâ hilâm amon siâ bo akto ariep.

11

Yerusalem kepien gâtje Yesugât kâmot Petoro olop maganji goanji agi.

¹ Aposolo akto Yuda luâk âmbâle bikne Yudaia hânân manmâ biwiyene Yesugâlân katmâ mali arekne Yuda luâk bo manmai are Anutugât den nângâm lokoyi are yengât pat nângâyi.

² Nângâmbiâ Petoroje Yerusalem kepien purik katmâ arim âgâmbô Yuda luâkne Petoroje hain agepgât nângâmbiâ ârândân bo akto hin maganji,

³ “Gâne âgâlân hâkyene bo gâi yengiyi are yengât hutyenân arim bâtyenânba sot mem nien are nângâenne bâliep.”

⁴ Hain dâmbiâ aregât Petoroje wan me wan miawagep aregât keinjânbak den pat makyengiep.

⁵ Makyengim hin dêep, “Nâne âgâlân Yope kepien manmâ Anutu maganmâ âmâ biwine purik kato

humoŋe biwinân den kato hin egân. Mâron humo hainare himbimânba gem gem keinân giep.

⁶ Gembo âmâ are ekmâ hengemgoân. Katip are kâlegen sonŋo lâut tonga keiŋe keiŋe Yuda nen bo nemaen hain arekŋeâk yiep.

⁷ Yendo ektere âmâ himbimânba den siâ hin dâmbô nâŋgân, “Petro are gâim om ne.” dâmbô nâŋe hin dân,

⁸ “Humo, nâ bo. Hainare kâmbokŋe bo neman.”

⁹ Hain dâre himbimânba den lâuwâŋe hainâk dâm makniŋep, “Anutuŋe imâ neneŋe dâmap are amâ bâleŋe bo dâwen.” hain dâm makniŋep.

¹⁰ Hain akto lâuwâŋe âlâwuŋe hainâk dâmbo himbimân âgâep.

¹¹ Âgâmbo ainâk Kaisarea kepiân gâtŋe luâk âlâwu akmâ Konelionŋe huŋgun yeŋgimbo togoyi.

¹² Togom mem miawaknekbiâ Anutugât Heakŋande hin makniŋep, “Gâ yâk olop ari. Nâŋgâmâk bo akben.” hain dâmbo arienŋe Yesugât kâmolân gâtŋe luâk nâmbulân konok ire olowâk ariyion. Arim tembe loko yeŋgât humoyeŋe siâgât emelan âgâenŋe den hin dâm maknengiep,

¹³ “Nâ emelan âgâre aŋelo siâŋe miawak niŋmâ hoŋ bawalupne huŋgun yeŋgire Yope kepiân arim luâk siâ kotŋe Simonŋe Petro are kewugum togowi.

¹⁴ Togombiâ den makto âmâ nâ akto nâŋgât ginbailupne âlepŋe akmâ manbaigât aŋelonŋe hain dâm makniŋep.” dâep.

¹⁵ Konelionŋe hain dâmbo nâŋe den hâuŋe makyenŋim kindere sop ainâk Anutugât Heakŋande kakyenân giep. Ulikŋân nengâlân Anutugât Heakŋande kaknenŋân giep hainâk sop

ain kakyenân giep.

¹⁶ Gembo ekmâ âmâ uliknân Yesune den maknengiep are nângâm hengemgoân, “Yohanene tu puli yengiep gârâmâ nune Heakne are hungunandere kakyenân gewiap.” Yesune den hain dêep are nângâm hengemgoân.

¹⁷ Akto nenne biwinenne Yesu humo Anutune hungunando giep aregâlân katmâ mandenne âmâ Anutune ikinê Heakne nengât hungunanep hainâk yengâlân hungunanep. Aregât nâne Anutu hamianbiangât dopne bo tatâp.”

¹⁸ Petoroñe hain dâm makyengimbo nângâm biwiyene herone akto hin dâyi, “Anutune uliknân nengât biwinenne kârikne agep are goanngengiep. Goanngengimbo biwinenne Yesugâlân katenne hilip nenguwiapgât dop bo agep. Dâ unak âmâ Anutune Yuda luâk bo manmai are olon yekto Yesugâlân biwiyene kali aregât bâlenande hilip yengu yengugât dop bo agep.” dâyi. Dâm nângâm Anutugât kotne mem agatmâ kambiamyene âlepne agep.

Banabane Antiokia kepien arim Yesugât keine makyengiep.

¹⁹ Akto emelâk luâk kotne Stepano kombiâ moep ainâk Yesugât kâmotlupne bikne yengum watyekbiâ potalakmâ biknande Poinike hânân ariyi. Akto biknande Antiokia akto Kipiro ariyi. Arim manmâ Yesugât den pat âlepne are Yuda luâk makyengi.

²⁰ Hain akbiâ hutyenân gâtne luâk bikne Kipiro kepien gâtne akto Kirene hânân gâtne luâk arekne Antiokia kepien arim Yesu Humogât den âlepne are kepia ambolupne Girik gâtne are makyengi.

21 Makyengimbiâ Anutuŋe meme akyengiep aregât luâk âmbâle dondâŋe Yesugât kâmolân dewatiyi.

22 Hain akbiâ aregât den pat arekŋe sambelem Yerusalem kepiā Yesugât kâmot mali are yeŋgâlân arimbo nâŋgâm Banaba huŋgun aŋbiâ Antiokia kepiā ariep.

23 Arim Anutuŋe ukenŋe nâŋgâyeŋgim damunyeŋe agep are ekmâ kambiamŋe âlepŋe agep. Akto luâk âmbâleŋe biwiyeŋe Humogâlân katmâ mali hainâk akŋet dâm aregât den kârikŋe makyengiep.

24 Banabaŋe biwiŋe Yesugâlânâk katmâ mando aregât Anutugât Heakŋande meme agaŋdo âlepŋeâk malep. Akto den pat makyengimbo nâŋgâm luâk âmbâle dondâŋe Yesugâlân biwiyeŋe katmâ mali.

25 Akto Banabaŋe Saulo ekberâm Taso kepiā ariep.

26 Arim mem miawakmâ kewugumbo Antiokia kepiā togoyiat. Togombela Yesugât kâmot olop mali. Manmâ Yesugât den pat âlepŋe are makyengim manbela hombaŋ konok bô agep. Akto Antiokia kepiā Yesugât kâmot are yekmâ okot âlep akmâ kotyeŋe Kristogât kâmot yeŋgonli.

27 Sop ain Anutugât den makmâ miawagi areyeŋgât hutyeŋânba bikŋande Yerusalem kepiāba gem Antiokia kepiā ariyi.

28 Akto areyeŋgâlân gâtŋe siâ kotŋe Agabo are Anutugât Heakŋande hân ain mop humo miawakbiapgât magaŋdo aregât den kârikŋe siâ makyengiep. Makyengimbo luâk kotdâ siâ kotŋe Klaudio Roma kepiā malep sop ain mop humo are miawagep.

29 Akto biwiyenje Yesugâlân kalije den are nângâm puli me wan me wan tatyengiep are mendugum katbiâ galalupyenje Yuda hânân mali are yengâlân ariâk dâm kali.

30 Hain akmâ puli mem menduguyi are Banaba akto Saulo yâk yetkimbiâ mem arim Yesugât kâmot Yuda hânân mali are yengât galalupyenje yengiyat.

12

Herotenje dâmbo Yakobo kombiâ mondo Petoro mem lope kâlegen katbiâ talep.

1 Sop ain luâk kotdâ siâ kotje Herote yâkne, “Yesugât kâmotlupne yenguwe.” dâep. Dâmbo Herotegât kâmotlupnande Yesugât kâmotlupne luâk âmbâle yengum hâk hilâlâm yengim mem kala busi emet kâlegen katyekbiâ tali.

2 Hain akbiâ Yohanegât teunje Yakobo yâkgât dâmbo tâwâtne ewumbiâ moep.

3 Hain akto Yuda luâkne yâkgât ukenne akbiâ yekmâ tembe loko hin makyengiep, “Petoro yâkâ hainâk agañjet.” dâmbo mem kala busi emet kâlegen katbiâ talep. Akto sot bo kaulemap aregât sopne miawakto sumbe omberâmbiâ âmâ ainâk kala busi kâlegen katbiâ talep.

4 Katbiâ tato sumbe om nembiâ bo akto Herotenje Petoro den âiân katberâm aregât hon bawalupne makyengimbo lâuwâne mem kala busi kâlegen katbiâ tato tembe loko 16 tatmâ Petoro ariwop dâm damunne kârikne agi.

5 Ariwop dâm tembe loko humoyenande âi hârem yengimbo kâmot imbât siâkâ lâmgombiâ lâmgombiâ

akmini. Akto Yesugât kâmotlupnande den are nângâm Petorogât hilâm ârândân Anutu ulilanji.

Aŋelo siâŋe Petoro mem olonjo lope kâlegenba gem ariep.

⁶ Akto Heroteŋe Petoro mem den âiân katberâm agep aregât sopŋe tâlâguep. Akto emet bo haunjo hândâknân tembe loko damun lâuwâŋe Petoro mem tâk kârikŋe kotŋe sein arekŋe hikom katbela hutyetnân asin yiep. Akto tembe loko biknande betgen kinmâ damungoyi.

⁷ Damungom kinbiâ Humogât aŋelo siâŋe yâkgâlân pagaleŋe olowâk miawakmâ kindo âmâ pagaleŋe arekŋe emet kâlegen pagalembo aŋeloŋe Petoro goanmâ hin dêep, “Agatmâ kin.” dâmbo tâk kârikŋe are hulanj akto Petoroŋe agalep.

⁸ Agato aŋeloŋe hin maganep, “Hâk pekeŋege lalakmâ kei pekeŋege mem lugu akmenâ nâ olop arire.” dêep. Hain dâmbo launje lokoep.

⁹ Launje lokom âmâ lope kâlegenba gem Petoroŋe han lâuwâ akmâ aŋeloŋe wan agep are giwelân ekmâ bunŋe bo dâm nângâep.

¹⁰ Hain nângâm kindo betgen tembe loko kili are ewangi yekmâ arewa arim tembe loko kili arekâ hainâk ewangi yekmâ arim haot bâinângen arim hânŋi kârikŋe pali ain arimbela ikinjak lewulakto arewa gem ariyat. Akto gem dâwân aŋelo are ainâk heambugep.

¹¹ Heambukto Petoro ainâk biwiŋe hulanj akto hin dêep, “Hinŋeâk âmâ bunŋe nângâm heŋgemgoân. Humoŋe aŋelo hunŋunaŋdo gem Herotegât tâk kâriknânba akto Yuda luâk bikŋe yeŋgâlânba mem olonnektâp.” dêep.

¹² Hain dâm arim Yohane kotņe siâ Mareko memeņe kotņe Maria yâkgât emelan ariep. Arimbo âmâ luâk âmbâle dondâ mendugum tatmâ Anutu ulilaņmâ tali emet ain âgâep.

¹³ Ulilaņmâ tatbiâ Petoroņe âgâm emet dawalaunân kinmâ, “Woa” dâep. Hain dâmbo hoņ bawa âmbâle siâ kotņe Rode togom hânġiân talep.

¹⁴ Ain tatmâ nânġâm hin dâep, “Mâ, Petorogât den hin.” dâm mârur biwiņe heroņe akmâ hânġi bo mem katmâ âmâ emet kâlegen âgâm hin makyenġiep, “Petoro ina togo hânġiân kindâp.” dâep.

¹⁵ Hain dâm makyenġimbo nânġâm, “Biwige gulip aktâp.” dâyi. Hain dâm maganġbiâ kârikņe akmâ dâep, “Bo. Bundâk togo yu hânġiân kindâp.” dâep. Hain dâmbo hin dâyi, “Otnenande mon togo kindâp?” dâyi.

¹⁶ Hain dâm maganġi goanġi akbiâ Petoroņe hainâk kârikņeâk, “Woe” dâmbo hânġi mem katmâ Petoro ekmâ sâņ sâņ membiâ dâtņe agep.

¹⁷ Dâtņe akto bânġande koratyenġum, “Den yonâk” dâmbo den yonâk tatbiâ Humoņe kala busi emet kâlegenba mem hulaņep areġât den pat makyenġiep. Hain makyenġimbo nânġâm heroņe akbiâ hin dâm makyenġiep, “Den pat ire Yakobo akto galalupņe makyenġiņet.” dâm hepun yekmâ gem siânġen ariep.

Heroteņe bâleņe akmâ areġât hâuņe miep.

¹⁸ Emet haunġo tembe loko arekņe Petoro undâġât mâ gain gain aktâp dâm han lâuwâ agi.

¹⁹ Hain akbiâ Heroteŋe hâwât yekmâ, “Mem miawakŋet.” dâm makyenŋimbo undâgâtmâ arim tembe loko bikŋande Petorogât makyenŋimbiâ pâpkom kinbiâ aregât tembe loko moŋetgât dâep. Akto Herote Yuda hân hepunmâ Kaisarea kepiân ge malep.

²⁰ Akto sop ain Heroteŋe Tiro akto Sidon kepia ambolupŋe are gasa akyenŋiep. Gasa akyenŋimbo aregât kepia ambolupŋande mendugum den are makmâ heŋgemgowerâm akmâ luâk kotdâ siâ kotŋe Bilasto Herotegât hoŋ bawalupŋe yenŋât humoyeŋe malep yâkgât dâmbiâ tân yenŋuep. Tân yenŋumbo benŋe wan me wangât maganŋi goanŋi akmâ Herotegât hân arewa sot meyigât gala aganberâm Heroteŋe den are purik katyenŋiwiapgât den kalep,

²¹ are tâlâgumbo aregât luâk kotdâgât sâŋgum mendo âgâmbo dewun yenân kinmâ luâk kotdâ yenŋât tatalân tatmâ den makyenŋiep.

²² Makyenŋimbo luâk hârokŋe den humo akmâ hin magi, “Den ire luâk denŋe bo. Den ire âmâ Anutugât denŋe hinare.” dâyi.

²³ Hain dâmbiâ Heroteŋe den are nâŋgâm Anutugât nâŋgâmbo giep aregât Anutuŋe anelo siâ huŋgunanŋo gem kondo nane bâlenande tepŋe igim hârembo moep.

²⁴ Gârâmâ luâk âmbâle dondâŋe Anutugât den nâŋgâm biwiyenŋe Yesugâlân katmâ mali.

²⁵ Akto Banaba akto Saulo yâk âi yetkiyi are mem metem Yerusalem kepia hepunmâ Antiokia kepiân purik katmâ ariwerâm Yohane kotŋe siâ Mareko kewugumbela olowâk ariyi.

13

Banaba akto Saulo âigât ariyiat.

¹ Yesugât kâmotlupņe Antiokia kepiān gâtņe Anutugât den makmâ miawagi akto den makyenġimini are yengât kotyeņe hin. Banaba akto hâk helenġ siâ kotņe Simeonġ akto Lukio Kirene hânân gâtņe akto Manaenġ are luâk kotdâ Herote olop nanaņânbak manmâ gala konok akmâ maliat. Akto siâ kotņe Saulo.

² Yâkņe Anutu maganberâm aregât sot bâlâk manmâ âmâ hilâm siân tatbiâ âmâ Anutugât Heakņande den hin makyenġieġ, “Banaba akto Saulo âi dâm hârem yetkiân are membiandatgât katyelekbi.”

³ Hain dâmbo aregât den lokom Anutu ulilanmâ sot bâlâk manmâ âmâ kautyetņân mem âiân ariet dâm hunġun yetkimbiâ Yohane kotņe siâ Mareko are kewugumbela olop ariyiat.

Elimagât keiņe.

⁴ Arimbiâ Anutugât Heakņande hunġun yenġimbo Seleukia kepiān ariyi. Ain arimbiâ waņġa siâņe meyekmâ Kipiro hân haru tânâmņân talep ain ariep.

⁵ Ain arim katyekto waņġanba sopanmâ gem Salami kepiān ain ariyi. Ain arim Yuda yengât den emetņân âġâm Anutugât den pat âlepņe are makyenġiyiat. Makyenġimbela Yohane kotņe siâ Mareko arekņe tânyetkueġ.

⁶ Arewa hân biken ariwerâm akmâ kepia kotņe Papo ain tali. Ain tatmâ Yuda yengât luâk kâmbokņe siâ kotņe Barayesu akto kotņe siâ Elima are egiat. Yâkņe âmâ galalupņe heyenġim hin dêep,

“Nâ Anutugât den bunne makyengiman. Akto nâ Anutugât hon bawa mandân.” dâep.

⁷ Hain dâm âmâ kiap siâ Seregio kotje siâ Paulosi yâkgât gala malep. Seregio yâk âmâ nângâ nângâne olop malep. Akto Anutugât den are nângâwerâm akmâ Banaba akto Saulo mem olonyelelep.

⁸ Mem olonyeleкто ainâk luâk kâmbokne Elima arekne, “Galane Seregione biwine Yesugâlân katbop.” dâm denyetne kakjân makmâ koyetkiep.

⁹ Den koyetkimbo aregât Saulo kotje siâ Paulo yâkne Anutugât Heakjande meme aganjepgât owâineâk Elima tânjâk ekmâ kinmâ hin maganep,

¹⁰ “Gâ Hiangi ambone yâkgât nanne aregât luâk agak meme bâlene mem manmai yâk yengât gala aktât. Akto wan me wan âlepne aregât gasa aktât. Akto hiangi luâk manmat. Aregât Humogât den bunne are bo nângânet dâm aregât heyengimat. Gâ biwige bâlene.

¹¹ Aregât hâune Humone ginberâpgât dewunge hândâk akto yânâk man.” dâep. Hain dâmbo ainâk dewunge hândâk akto luâkne bâtnân menekbiâ ariwerâm luâk yengât undâgâtmâ gem ariep.

¹² Gem arimbo Seregione are ekto dâtne akto Anutugât den are nângâmbo âlepne akto biwine Yesugâlân katmâ den lokom malep.

Paulone Antiokia kepia Pisidia hân tânâmjân talep ain arim Yesugât keine makyengiep.

¹³ Paulo galalogâtne olowâk Papo kepia are hepunmâ wangan âgâmbiâ meyekmâ arim Pampilia hân are ginjân Perege kepia haru ginjân talep ain arim katyegep. Katyekto arewa Yohane kotje

siâ Mareko yâk hepunyelekmâ Yerusalem kepia purik katmâ ariep.

¹⁴ Arimbo yâk yetjeâk âmâ Perege kepia are hepunmâ arim Pisidia hân tânâmñân Antiokia kepia ain ariyat. Ain arim Sarereân Yuda luâk yenğât den emetñân âgâm mendugum taliân ain âgâmbela olop tali.

¹⁵ Akto yâk yenğât damun siâñe agatmâ Mosegât den kârikñe are akto Anutuñe makto kulemgoyi are oyando nâñgâmbiâ âmâ damunñande Paulo akto Banaba hin dâm makyetkiep, “Galalogâtne, luâk âmbâle nen biwinenñe mem kârikñe ketuguâkgât den siâ âlepñe maknengimbela nâñgâweren me bo?” dêep.

¹⁶ Hain dâmbô Paulonje agatmâ bâtnande koratyengum hin makyengiep, “Israe luâk galalupnetñe akto Israe luâk bo yenğâlân gâtñe biwiyeñe Anutugât hamewakmâ mandâi. Akto ye hârok makyengire nâñgâñet.

¹⁷ Israe luâk nengât Anutu yâkñe bâgilupnenñe mem katyekto Aigita hânân manbiâ âmâ tânyengumbo miawakmâ dondâ agi. Akto Anutugât kârikñân kinbiâ ainba kewuguyekmâ togoyi.

¹⁸ Togom hân kamitñân katyekto manbiâ gala akyengimbo manbiâ âmâ homban 40 agep.

¹⁹ Akto Kanan hânân luâk kâmot 7 are Anutuñe hilipyengumbo bâgilupnenñande hân are mem ambonje akmâ manmâ gayi.

²⁰ Manmâ gambiâ gambiâ homban 450 bo agep. Akto sop ain damunlupyeñe katyekto siâkâ sopñân sopñân damunyeñe agi. Damunyeñe

akmâ gambiâ Propete luâk siâ kotņe Samue are miawagep.

²¹ Miawakto âmâ luâk humogât dâmbiâ Anutunje Bensamingât kâmolân gâtņe kotņe Saulo miep. Saulo âmâ Kisigât nanņe yâkņe damunyenje akto hombanj 40 bo agep.

²² Bo akto are watmâ yâkgât gewâkņân Dawidi are katmâ Anutunje hin dâep, “Nâņe Yesegât nanņe Dawidi yâkgât nâņgâre ârândânj aktâp. Wan me wangât dâre are lokom manbiap.” dâep. Hain dâm damunyenje ak dâm kalep.

²³ Aregât bunņe Dawidigât kâmolân gâtņe Yesu Israe luâk nengâlân miawagep. Nengâlân miawakmâ damun nenņe agâk dâm yâkgât pat maknengiep are bunņe agâk dâm

²⁴ Anutunje Yohane sonj hungun anđo miawagep. Miawakmâ Israe luâk hârok hanyenje purik kato Anutugâlân arinjet dâm tu puli yenjiwerâm den kârikņe makyenjiep.

²⁵ Akto Yohane âi miep are bo akberâm akto âmâ luâk hin dâm makyenjiep, “Nâņgât niņe dâmai? Togom damun nenņe akbiap are nâ hinare bo. Ikinjak hâmbâi togowiap. Yâkgât ito golianđere bo ârândânj akbiap.” dâep.

²⁶ Galalupne Abrahamgât kâmot ye akto Yuda gâtņe bo manmai yengâlân gâtņe Anutugât hamewakmâ manmai, ye makyengire nâņgânjet. Anutunje nen hememgât dop akmâ hilip aguwângât nenekmâ Yesu hungun anđo giep.

²⁷ Yerusalem kepia ambolupņe akto damunlupyenande Yesugât keiņe akto propeteņe kulemgoyi aregât keiņe bo nâņgâm hengemgom

bugâ neâk dâm aregât makmâ hâreañi. Makmâ hâreañbiâ mondo ainâk Propete luâk are yengât den kârikñe are Sarere ârândân oyañmâ manmaen are bunñe agep.

²⁸ Akto Yesuñe dosa siâ bo agepgât yâkgât dosañet undâgâtbiâ bo akto hanâk kârikñe akmâ kautyeñe orem lâwinân moâk dâm Pilato magañmâ hâwâtbiâ denyenñe nângâmbo kombiâ moep.

²⁹ Anutuñe hunğunañdo gewiapgât den kulemgoyi are amâ miawakto lâwinân kombiâ mondo lokom arim sumân katbiâ yiep.

³⁰ Yendo arewa Anutuñe momoñânba mem agalep.

³¹ Mem agato emelâk Galilaia hân hepunmâ Yerusalem kepien olowâk ariyi yâk yengâlân hilâmñe hilâmñe miawak yengimbo den magañgi goañgi agi.

³² Miawak yengimbo âmâ Anutuñe bâgilupnenñe yengât makmâ hâriep are bunñe agâk dâm Yesu goañdo momoñânba agalep, aregât pat âlepñe dâm makyengimaen.

³³ Akto Yuda yengât kep kenğu lâuwâñe agi aregât den kulemgoyi are tatâp.

Anutuñe nanñaet hin dêep, “Gâmâ nângât nanne gârâmâ nâñe uñak menğektân.”

³⁴ Akto Yesuñe momoñânba agalep are âmâ hâmbâi lâuwâñe bo mombiap, aregât Anutuñe nanñaet den hin dêep,

“Ulikñân nâñe Dawidi agañân aregât nângâm heronñe akmâ agak meme ârândân agep. Akto hainâk gângât dâm akğinbian.”

³⁵ Akto Yuda yengât kep kenğu siâ Dawidinñe hin

kulemgoep are tatâp,

“Anutu humo gâñe hon bawage âlepñe nâ hepun nekmenâ mom âmâ bo hambuwian.” dâep.

³⁶ Dawidiñe den kulemgoep amâ ikinjaet bo kulemgoep are nâñgâmaen are Anutuñe âi makmâ hârem wanep. Are luâklupñe yengâlân âi mem metem âmâ moep. Mondo bâgilupñaet sumân hangombiâ hambuep.

³⁷ Akto Anutuñe Yesu mem agalep are âmâ bo hambuep.

³⁸ Galalupne nâñe makyengire nâñgâñet. Dosa bâleñe hepun yengiwiap aregât âmâ Yesu mi-awagepgât denñe dâm makyengiwerâm aktân.

³⁹ Mosegât den kârikñe arekñe dosanenñe hepun nengiâk dâm aregât ewum hâumgoyi. Yeñe Yesugâlân biwiyenñe katbiâ yâkñe âmâ âlepñe dosayenñe hepunbiap.

⁴⁰⁻⁴¹ Akto ulikñân Propete siânñe den siâ kulemgoep are tatâp. Anutuñe den hin dâep,

“Wangât den hâkân akmâ mandâi? Yeñe ire nâñgâmbiâ dâtñe akto ain mombai. Haingât yengâlân wan me wan irakñe siâ uñak ketuguwerân aregât pat makyengimbiâ yeñe hiangiâi dâmbiâ biwiyenñe kârikñe akbiap.” Anutuñe hain dâep.

Ye aregât dopñe akbâigât den are hengemgom nâñgâwi.” Paulonñe hain dâm makyengiep.

⁴² Hain dâm dewunyenânba gembo Banaba olop sopanberâm akbela ain kili arekñe togom hin makyetkiyi, “Sarere siân iren âgâenñe purik katmâ iregâlâk togom maknengimbela nâñgâm hengemgowaen.” dâyi.

⁴³ Hain dâm gembîâ kâmot kili are yengâlân gâtne bikne akto Yuda luâk bikne akto Yuda luâk bo manmai arekne Yuda yengâlân dewatiyi yâkne âmâ Paulo akto Banaba hamiyetnân arim mem watyelekbiâ hin dâm makyengiyiat, “Anutune ikinje hannæet akmâ yengât okotne nângæep aregât pat hâkâne bo aknet. Biwiyene yâkgâlânâk katnet.” dâm makyengiyiat.

⁴⁴ Akto Sarere siân Anutugât den nângæwerâm ukenne agi arekne hamepne olowâk togoyi.

⁴⁵ Togombîâ Yuda luâkne yekmâ hin dâyi, “Hepun nenekbiâ kotnenne gewop.” dâm nângâm aregât Paulogât denne are hâkân akmâ yâkgât den are mem geyi.

⁴⁶ Hain akbiâ aregât Paulo akto Banaba yâkne kârikne akmâ hin dâm makyengiyiat, “Yuda luâk ye makyengietne nângânet. Anutugât den yengâlân son togoâk Anutune hain dâm kalep. Den aregât hâkân akmâ manman kârikæet den pat are hâkân akberâm borâi aregât ye hepun yekmâ Yuda luâk bo manmai yâk yengâlân ariweret.

⁴⁷ Haingât Anutune hin dæep,

“Næne gâ pagalene aregât dop hainare kat gektere Yuda luâk bo manmai yengâlân arim nângât den makmâ miawakyengiwen. Akto luâk âmbæle hârokne biwiyene nângâlân katbiâ meyekbiangât kat gektere hân bâinângen arim makben.” dæep.

Anutune hain dâmbo propete siæne kulemgombo oyanmâ den ire netgât kulemgøep dæetne hungun netkimbo ariweret.” dæyiat.

⁴⁸ Hain dâmbela Yuda luâk âmbæle bo manmai den are nângâm hin dâyi, “Amâ Humogât

den.” dâmbiâ aregât biwiyenê heronê agep. Akto Anutunê ikinê ukenjaet akmâ luâk âmbâle tân yengumbo biwiyenê Yesugâlân kali.

⁴⁹ Akto Humogât den are makmâ maganji goanji akbiâ den arekne sambelem arimbo luâk âmbâle ain mali are hârokne nângâyi.

Paulo akto Banaba watyelekbiâ ariyat.

⁵⁰ Haingât Yuda luâk arekne âmâ kepia aregât luâk humo akto âmbâle humo Anutugât den lokonerâm Yuda yengât kâmolân dewatim mali, are hanyenân gembîâ biwiyenê kâlâp akto Paulo akto Banaba hanâk gasa akyetkiyi. Hain akmâ watyelekbiâ ariyat.

⁵¹ Ariwerâm kinmâ Yuda luâk dewunyenân yerjaet agak meme bâlenê are dop kom keiyetjân gagap talep are pañ pañgom panmâ hepunyekmâ gem Ikonion kepiân ariyat.

⁵² Arimbela Antiokia kepia ambolupne biwiyenê Yesugâlân kali arekne heronê akbiâ Anutugât Heakñande dondâ tânyenġuep.

14

Paulo akto Banaba yâkne Ikonion kepiân arim Yesugât keiñe makyenġiyat.

¹ Akto hainâk Ikonion kepiân arim âmâ Yuda luâk yengât den emetjân âgâm Yesugât keiñe makyenġimbela nângâyi. Nângâm Yuda luâk âmbâle akto Yuda luâk âmbâle bo manmai dondâne biwiyenê Yesugâlân kali.

² Akto Yuda luâk bikñande Yesugât den are hâkân akmâ mem ge katberâm agi arekne Yuda bo manmaiân gâtne areyengât hanyenân gembîâ

biwiyenê kâlâp akto aregât Paulo akto Banaba gasa akyetkiyi.

³ Gasa akyetkimbiâ kepia ainâk manmâ Humogât den are makyengim manbela sop kâlêp agep. Akto Anutunê luâk âmbâle gala akyengim damunyenê akberâm agep aregât keiñe makyengimbela are bunñe agâk dâm Anutunê meme akyetkimbo kulem keiñe keiñe mem hamep bâlâk maliat.

⁴ Hain akbela yelekmâ Yuda bo manmaiân gâtñande potalakmâ bikñande yâk yetgâlân dewatiyi. Akto bikñande Yuda luâk yengâlân dewatiyi.

⁵ Hain akbiâ haminângen kepia ambolupñe akto Yuda luâk bikñande damunyenê olowâk agatmâ Paulo akto Banaba bâlenê akyengim kâtñe yetkuwerâm agi.

⁶ Aregât kepia are hepunmâ Likionia hân ain Listera akto Derebe kepia lâuwâ are talialân ain arim ândeanmâ âi mem maliat.

⁷ Kepia ain arim Yesugât den pat âlepñe are makyengim maliat.

Listera kepia ambolupñande Paulo akto Banaba yelekmâ hewukñe luâk togoat dâyi.

⁸ Akto Listera kepiân luâk siâ malep aregât keiñe bâliep. Are memenjaet tepñânbak hainâk miawakmâ yân tatmâ gaep.

⁹ Hain tatmâ gaminep are Paulonê ekmâ Yesugât dâambo nângâm tato âmâ Paulonê luâk aregât biwiñaet keiñe ekmâ nângâep. Ekmâ hin nângâep, “Luâk irekñe biwiñe Yesugâlân katâpgât Anutunê henngemgowerâp.” dâep.

¹⁰ Hain dâm konmâ hin dâm magañep, “Agatmâ kin.” dâmbo ainâk luâk arekñe agatmâ sopanmâ bam gulep.

¹¹ Hain akto luâk kâmot humo kili arekñe Paulonje kulem ketuguep are ekmâ yenje denyenân hin dâyi, “Hat sinduk siânje luâk akmâ hutnennân miawakmâ mandat.” hain dâyi.

¹² Dâ Banabagât âmâ, “Hat sinduk humoyenje siâ kotñe Dia aregât nambeñe.” konmâ dâyi. Dâ Paulonje âmâ den makmâ malepgât, “Hat sinduk siâ kotñe Hemesi are âmâ Paulogât nambeñe yâkñe den maknengiminep.” dâm âmâ Hemesi konmâ dâyi.

¹³ Paulo akto Banaba yâkñe âi are mem man-bela yelekmâ aregât hat sinduk kotñe Dia yâkgât luâk kâmbokñe siânje ikinje sumbe emetñe kepia ginñângen talep ain makto bulunje pitim bulimakao hikom oloñmâ arim opmân kâmbokñe siân kepia ginñân talep ain arim Paulo akto Banaba yetgât sumbe omberâm ariyi.

¹⁴ Arimbiâ Paulo akto Banaba yâkñe den are nâñgâmbela bo ârândân akto aregât pârigim arim hutyenân kinmâ bâleñe akberâm agi aregât makyenjim hepunjet dâm sângum yetñe mem duwalagiat.

¹⁵ Mem duwalakmâ kambonmâ hin dâyi, “Wei luâkma, wangât ire akberâm aktâi? Net gai luâk, yenğât dop aregât net amâ hat sinduk bo. Net luâk bunje gârâmâ netgât sumbe bo oñet. Yenje âmâ hat sinduk wan me wan membiâ bunje bo miawakmap aregât hepunmâ biwiyenje Anutugâlân katñet dâm den pat âlepñe are makyenjiwerâm

togoyiot. Amâ Anutu Humoŋe hân haru him-bim akto aregât kâlegen wan me wan hârok kalep yâkgât akmâ togoyiot.

¹⁶ Akto uliknân bâgilupnenne yâk yengât agak meme nâŋgâm miawakbiâ hanâk dâm denân bo katyegep.

¹⁷ Akto hain dâm bo hepun yegep. Anutuŋe nâŋgât keine nâŋgânet dâm gala akyengim makto tânâk gembo âi kalam yenân unsambe miawakmâ yendo nem heronje akmâ mali.” dâyat.

¹⁸ Den hain dâm makyengim, “Netgât sumbe are bo onet.” dâm luâk âmbâle are mulunyekmâ âi humo meyat.

Paulo kâtŋe koyi.

¹⁹ Akto sop ain Yuda luâk biknande Antiokia akto Ikonion kepiamba togom kepia ambolupne hanyenân gembâ biwiyenê kâlâp akto Paulo mem kâtŋe kom âmâ, “O kondenne mondâp.” dâm kepia ginjângen mem oloŋmâ gem panbiâ yiep.

²⁰ Ain yendo Yesugât kâmotŋe gem ândeanmâ kinbiâ agatmâ kepiam âgâep. Âgâm yem kindo emet haunđo Banaba olowâk kepia are hepunmâ Derebe kepiam ariyat.

²¹ Arim âmâ Yesugât den pat âlepŋe are makyengimbela luâk dondâŋe den are nâŋgâmbiâ bunŋe akto biwiyenê Yesugâlân katmâ mali. Akto dâp areâk purik katmâ arim Listera Ikonion akto Antiokia kepiam togoyiat.

²² Kepia ârândân togom biwiyenê Yesugâlânâk kaligât mem kârikŋe ketugu yekmâ hin dâm makyengiyiat, “Nen bugâ akto hâk hilâlâm kaknân

manmâ Anutugât manman kârikjân ariwaengât dopje tatâp.” dâiyat.

²³ Akto biwiyenê Yesugât kali kâmotje kâmotje yâk yengât damun katyekmâ ainâk manmâ den kârikje are makmâ makyengim Anutu maganberâm aregât sot bâlâk manmâ Anutu ulilanjat. Akto damunlupyenande emelâk biwiyenê Humogâlân kaligât Humoje meme akyengim damunyenê agâkgât ulilanjat.

²⁴ Akto Pisidia hân are ewangim biken arim Pampilia hânân ariyat.

²⁵ Arim Perege kepien âgâm Yesugât keiñe makyengim kepia are hepunmâ gem Atalia kepien ariyat.

²⁶ Arewa arimbela wanjanê meyelekmâ arim Antiokia kepien arim ain katyelegep. Antiokia ain âmâ ulikjân âi keiñe katbela Yesugât kâmot arekje Humoje tânyetkuâkgât ulilanmâ hungunyetkimbiâ keiñe katmâ mem ariyat ain purik katmâ âi bo aktâp dâm togoyiat.

²⁷ Ain togom kâmot are mendugu yegiat. Mendugu yekmâ Anutunê Yuda luâk âmbâle bo areyengât biwiyenê mem owâimbo biwiyenê Yesugâlân kali aregât keiñe makyengiyyiat.

²⁸ Akto Yesugât kâmot olop sop kâlep mali.

15

Paulo akto Banaba Yerusalem kepien ariyat.

¹ Luâk bikjande Yudaia hânângenba togom Yesugât kâmot Antiokia kepien mali yengâlân arim hin dâm makyengiyyi, “Mosenê den kârikje hin kulemgoep are tatâp, “Ye âmâ hâkyenê gâiwai.”

Dâ den are bo lokom manbiâ âmâ aregât Anutune bo meyekbiap.” dâyi.

² Hain dâmbiâ Paulo akto Banaba yâkne den are koyengim mem ge katyengiwerâm akbela âmâ papalakmâ den humo agi. Hain akbiâ humomolupyenande den aregât hin dâm makyetkiyi, “Paulo akto Banaba yetne irewa Yesugât kâmot luâk bikne olop arim Aposolo akto Yesugât kâmotne kâmotne Yerusalem kepien mandâi are yengâlân arim damunlupyene olop den iregât keinjaet makyengiwei.” dâyi.

³ Hain dâm hungun yengimbiâ Paulo akto luâk bikne olop ariyi. Arim Poinike akto Samaria hân are ewangim arim Yesugât kâmot siâ mali are hin dâm makyengiye, “Yuda bo manmaiân gâtne kugâkne biwiyene Anutugât kali.” hain dâm makyengimbiâ yâkne nângâmbiâ biwiyene herone humo agep.

⁴ Akto Yerusalem kepien arimbiâ Yesugât kâmot akto Aposolo akto yâk yengât humomolupyene yâk olop egakmâ herone agi. Herone akbiâ Anutune meme akyengimbo âmâ Yesugât keine makyengiwerâm hamep bâlâk kinmâ makyengimbiâ âmâ bunne agep, aregât den pat are makyengiye.

⁵ Makyengimbiâ Parisaio luâk yâkne biwiyene Yesugâlân kali yâk yengâlân gâtne biknande den siâ hin dâyi, “Mosenne hin dâep, “Hâkyene gâiyengim Anutugât pat kat yeknet.” dâep, den are lokom kinmâ hâkyene gâiyengiñet dâm makten. Hain maktenne Yuda luâk bo manmai are âmâ Mosegât den are watbiâ ârândân akbiâp.” dâyi.

6 Hain dâmbiâ aregât Aposolo akto damunlupyenê yâkne yenêak ire nângâm heŋgemgone dâm menduguyi.

7 Mendugum den are makyenŋiwerâm akmâ manbiâ den bambo guto akmâ âmâ Petoroŋe agatmâ kinmâ hin dâm makyenŋiep, “Galalupne emelâk Anutuŋe mem kepilâ nenekmâ âi makmâ hârem niŋep. Akto Yuda luâk bo manmai are yenŋâlân arim Yesugât keiŋe makyenŋire nângâm biwiyenê Yesugâlân katbai aregât âi Anutuŋe makmâ hârem niŋep are nângâi.

8 Akto Anutuŋe luâk nen hârok biwinenŋân ekmap arekne ikiŋe Heakne huŋgun aŋdo Yuda luâk nengâlân giep. Hainâk Yuda luâk bo manmai are yenŋâlân giep aregât Anutuŋe gala akyenŋimbo ârândân aktâp.

9 Yuda luâk bo manmai arekne biwiyenê Yesugâlân katbiâ ârândân akto nen aknengiep dop hainâk yâk akyenŋim biwiyenê pulimbo salek salek agep.

10 Yenê are nângâm Anutugât dop are ewangim kinmâ wan me wan umatne are hakulupnenŋande akto nenê hainâk lokowerâm ewum hâumgom gain gain akmâ malion. Aregât dop hainâk Yuda luâk bo arekne biwiyenê Yesugât katmâ mandâi are yenŋât kautyenŋân umatne siâ bo katberâm akten.

11 Nenê hin nângâen. Yesu Humoŋe Yuda luâk bo manmai are yenŋâlân gâtne bikne ikiŋe hanŋaet akmâ okot nângâ yenŋim olonyekto dosayenŋaet hâuŋe ârândân agep. Aregât dop akmâ nen hainâk olonnenekto dosanenŋaet hâuŋe ârândân akbiap. Nenê hain nângâm biwinenê aregâlâk

katmaen.” dâep.

¹² Hain dâmbô nângâmâk tali. Tatbiâ Paulo akto Banaba Anutuŋe meme akyetkimbo Yuda luâk bo manmai are yengâlân arim kulem keiŋe keiŋe meyiât aregât den pat makyenŋiyiat. Makyenŋimbela hâligâk nângâm tali.

Yakobonŋe kâmolân kinmâ den makyenŋiep.

¹³ Makmâ metembela nângâm tatbiâ Yakobonŋe agatmâ kinmâ den hin makyenŋiep, “Galalupne, makyenŋire nângâet.

¹⁴ Anutuŋe ulikŋân Yuda luâk bo are damunyeŋe akberâm aregât nângât kotne mem agatŋet dâm Yuda luâk bo manmai are bikŋe oloŋyekto biwiyenŋe ikiŋaelân kali, den pat are Petoronŋe dâmbô nângâen.

¹⁵ Akto ulikŋân Anutuŋe makto propete luâkŋe kulemgoyi arekŋe âmâ den pat are olop dopŋe konok aktâp are hin tatâp,

“Humonŋe keiŋânbak hin dâmbô miawagep,

¹⁶ “Nâŋe hâmbâi purik katbianân Dawidigât kâmotŋe awam akmâ arimbîâ kepia kawum akiapi are heŋgemgowian dâre purik katmâ togom kinbiâ kepia kautŋe miawakbiap.

¹⁷ Akto aregât luâk kâmot bikŋe bo nângâ niŋmai are mem potatyekmâ oloŋyektere nângâlân togom kinbai.” Anutuŋe hain dâep.

¹⁸ Akto den ire uŋagâk bo miawaktâp. Keiŋânbak Anutuŋe hain dâm makmâ gambo bunŋe akto miawaktâp.” den hain tatâp.

¹⁹⁻²¹ Aregât biwinande nen hin akbaengât nângân. Bâgilupnenŋande keiŋe katmâ manmâ gayi amâ kepia ârândân Mosegât den kârikŋe ire akmâ

manmâ gayi. Akto unjak ire Sarere ârândân den emetne ârândân âgâm den are oyanmâ nângâm manmaen. Akto Yuda luâk bo manmai arekne hainâk âgâm are oyanmâ nângâm manmai. Aregât Yuda luâk bo manmai are yengâlân den kâriknaet âi humo bo yengiweren. Akto biknande biwiyene Yesugâlân katmâ Anutugât den lokowerâm akbiâ kulem esenne bo katyengim hainâk makmâ hâreyengiwaen. Lâpio yengât sumbe ombiâ ain gâtne sot bo nembi. Akto songo mem hanne hâremai are akto songo gilâmne hainâk bo nembi. Akto âmbâle mem hepun hepun bo akbi. Hainâk makmâ hâreyengim kulem esenne kulemgom yengiwaen.” dâep.

Yuda luâk bo manmai arekne biwiyene Yesugâlân kali are yengât kulem esenne kulemgom katyengi.

²² Hain dâambo Aposolo akto tiksakupyenande luâk kâmot humo menduguyekmâ, “Luâk nengâlân gâtne lâuwâ meyelekbaen.” dâm makyengimbiâ Yesugât kâmot biknande nângâmbiâ ârândân agep. Akto luâk siâ kotne Yudasî kotne siâ Basaba akto luâk siâ aregât kotne Sila are meyelekmâ okot âlep nângâ yetkiyi. Luâk lâuwâ arekne Paulo akto Banaba olop Antiokia kepien arinet dâm kulem esenne kulemgowerâm agi.

²³ Akto kulem esenne siâ are hin dâm kulemgom yetkiyi, “O galalupnenne, Aposolo akto Yesugât kâmotlupne yâk yengât tiksakupyenande Antiokia, Siria akto Kilikia Yuda bo manmai yene biwiyene Yesugâlân katmâ mandâi aregât okot âlep akmâ kulem esenne ire kulemgom katyengien.

24 Nenŋe bo nânġâenŋe areġât nengâlânba bikŋande yeŋġâlân togom den makyenġimbiâ nânġâm hanyenŋe lâuwâ agep. Are âmâ luâk are yenŋe hanyenân agi. Nenŋe bo huŋgun yeŋġiyion.

25 Areġât âmâ nenŋe hannenŋe konok akmâ mendugum kinmâ galalogâtnenŋe Banaba akto Paulo yâk olop ariet dâm huŋgun yetkien.

26 Paulo akto Banaba yâkŋe Yesu Humo Anutuŋe huŋgun aŋdo giep yâkgât hoŋ bawa manmâ hâk hilâlâm kakŋân arimbela yetkumbiâ bâsok moyiat.

27 Akto luâk meyelekten ire yetġât kotyetŋe âmâ Yudasi akto Sila yâk olop togowerâm areġât yâkŋe kulem esenŋe ire keiŋe makmâ miawakbela nânġâwai.

28 Akto Anutugât Heakŋaet nânġâ nânġânŋe akto nengât nânġâ nânġânŋenŋe dop konogâk yendâp areġât umatŋe siâ me siâ areġât bo maktenŋe miawakbiap. Hin akbiâ ârândânŋ akbiâp.

29 Lâpio yeŋġât sumbe omberâm sot wan katbiâ are bo nembi. Akto soŋgo hanŋe hâremai are akto soŋgo gilâmŋe hainâk bo nembi. Akto âmbâle mem hepun hepun bo akbi. Are bo akmâ âlepŋeâk manbiâ âmâ ârândânŋ akbiâp. Âlepŋeâk manbi. Den pat areâk.” Hain dâm kulemgom yeŋġim Antiokia kepien hekat yeŋġiŋet dâm huŋgun yeŋġimbiâ ariyi.

Yudasi akto Sila purik katmâ togoyiat.

30 Ainba huŋgun yeŋġimbiâ kulem esenŋe are mem ariyi. Arim Antiokia kepien arim Yesugât kâmot mendugu yekmâ kulem esenŋe are yeŋġiyi.

31 Yeŋġimbiâ biwiyeŋe agalâk dâm den kulemgoyi are oyaŋmâ nânġâm heronŋe agi.

³² Yudasi akto Sila yâkne Anutugât keine makmâ miawakminiat arekne biwiyeŋe Yesugâlânâk kilâk dâm den kârikne makyenġimbela biwiyeŋe herone akmâ owâimbo yâk olop sop kâlep mali.

³³ Akto Yerusalem kepia arewa hunġun yetkim yâk yenġâlân purik katmâ ariet dâm okot âlep kaknân kinmâ hunġun yetkiyi.

³⁴ Hunġun yetkimbiâ arim Silaŋe âmâ lâuwâŋe bo manberân dâm Antiokia kepien talep akto Yudasi ikinjak ariep.

Pauloŋe Sila kewugumbo ariyat.

³⁵ Paulo akto Banaba yâkne Antiokia yenġâlân âi hokboâk mem maliat. Manbela galalupyetne olowâk Humogât den are makmâ makyenġim mali.

³⁶ Manmâ hilâm siân Pauloŋe Banaba hin dâm maganep, “Net uliknân arim kepiane kepiane manmâ Humogât den makyenġietne biwiyeŋe Yesugâlân kali are gain gain mandâi, are keiyene ekmâ manbaet.” dâep.

³⁷ Hain dâmbo Banabaŋe “Mareko olop arine.” dâep.

³⁸ Are âmâ uliknân Mareko kotne siâ Yohane are emelâk yâk olowâk arim Pampilia hânân hep-unyelekmâ purik kato yâk yetneâk Yesugât keine makyenġim maliat. Aregât Pauloŋe Banabagât den are nânġâmbo ârândân bo agep.

³⁹ Ârândân bo akto Paulo akto Banaba hanyetne konogâk bo agep aregât papalakmâ hepun agiat. Hepun akmâ Banabaŋe Yohane kotne siâ Mareko mendo ariyat. Arimbela wanġane meyelekmâ Kipiro gimbaŋe haru tânâmġân talep ain ariep.

⁴⁰ Dâ Paulone âmâ Sila mendo Yesugât kâmotlupņande Humo ulilaņmâ damunyetņe agâk dâm hunğun yetkimbiâ ariyat.

⁴¹ Arim Siria akto Kilikia hânân manmâ Yesugât kâmot luâk âmbâle mali are yengât biwiyenē mem kârikņe ketugum han biwiyenē Yesugâlân katņet dâm makyenģim maliat.

16

Paulone Timoteo kewugumbo ołowâk ariyat.

¹ Paulo akto Sila yâkņe Derebe akto Listera kepiā ariyat. Arim Listera kepiā luâk siâ biwiņe Yesugât katmâ malep, are mem miawagiat luâk aregât kotņe Timoteo. Yâkgât memenē âmâ Yuda yengâlân gâtņe akto yâkâ hainâk biwiņe Yesugâlân katmâ malep. Dâ ewenē âmâ Girik luâk.

² Listera akto Ikonion kepiā ambolupņe bikņe biwiyenē Yesugâlân kalī arekņe Timoteogât keiņe Paulo maganmâ heronē maronē agi.

³ Paulo maganbiâ luâk are kewugumbo olop ariwerâm okot âlep agep. Akto Yuda luâk hân ain manmâ ariyi arekņe Timoteogât ewenē Girik luâk are nâņgâm meteyi. Aregât Paulone Timoteogât hâkņe bo gâiyi aregât nâņgâm Yuda luâk biwiyenē bâliwopdâm Timoteogât hâkņe gâiep.

⁴ Akto kepiā ârândân manmâ Aposolo akto Yesugât kâmot Yerusalem kepiā mali areyengât tiksālupņande den kârikņe magi are lokoņet dâm Yesugât kâmot are makyenģim ariyi.

⁵ Hain akbiâ Yesugât kâmotņe biwiyenē Yesugâlânâk kindo Anutugât den nâņgâmâk mali. Hain akbiâ hilâmņe hilâmņe Yuda luâk

bo manmai are yengâlân gâtne bikne âkâ hainâk biwiyene Yesugât katmâ yâk yengâlân dewatimbiâ sambeleyi.

Paulo biwine owâine akto Makedonia luâk siâne miawakto egep.

⁶ Akto Asia hânân Yesugât keine makyengim ariwerâm akbiâ Anutugât Heakñande dâp tigiyeŋgimbo Prigia akto Galatia hânân bam ariyi.

⁷ Arim Misia hân ginñânâk hâlânma ariyi. Arewa Bitinia hânân ariwerâm akbiâ Yesugât Heakñande hanyene mem pâlamne ketugumbo hân aregen bo ariyi.

⁸ Hanyene mem pâlamne ketugumbo Misia hân are hepunmâ haru ginñân kepia siâ talep are kotne Troa ain ariyi.

⁹ Aregen arim manbiâ nâ Luka nâne penâyengire emet dâgâambo hândâknân Paulo biwine owâimbo hin miawaganço egep. Amâ Makedonia luâk siâne togo kinmâ ulilaŋmâ hin dâep, “Gâ Makedonia hânângen togo nen tân nenguwen.” dâep.

¹⁰ Hain dâm makmâ metem arimbo emet haunço Paulo luâk arekne miawaganep aregât hin dâyon, “Makedonia hânân arim Yesugât den pat âlepne are makyengiwaen aregât Anutune maknengiâp.” dâyon. Hain dâm magangim kinmâ Makedonia hânân haru hâtikom ariwerâm dâpgât hâumgom kilion.

¹¹ Kindenŋe wanga siâne togom menenekmâ Troa kepia hepunmâ haru tânâmne târârâk arim Samotrake kepia haru tânâmñân talep ain kat nenekto talion. Tatmâ yem kindenŋe haunço

arewa menenekmâ arim Neapoli kepien kat ne-negep.

¹² Kat nenekto arewa âgâm Pilipi kepien ariyion. Akto kepia are âmâ Roma luâkne ulikjân hân ambonje akmâ tali. Kepia are âmâ Makedonia hân aregât kepia kautje. Ain tatmâ mandenje hilâm amon siâ bo agep.

¹³ Akto Sarereân kepia are ginjân tu siâ talep ain gewerâm hin dâyon, “Yuda luâkne Humonenje ulilaŋmâ manmai yâk ain togomai me bo? Gem ekne.” hain dâm gem âmbâle bikje siânba mendugum tatbiâ are mem miawakyekmâ gem enemyenân tatmâ makyenjiyion.

¹⁴ Makyenjienne âmâ Tiatira kepien gâtje âmbâle siâ Anutu humo nânğanmâ manminep, kotje Lidia arekne âmâ sângum parutmâ mânjot gilâm pulim âi are mem puli meminep. Akto Humone âmbâle aregât biwine mem agato ondopje katmâ Paulone den magep are nânğâm ukenje akmâ den are mem biwinân katmâ henngemgoep.

¹⁵ Akto âmbâle aregât lâulupje hârokje biwiyene Yesugâlân katbiâ tu puli yenjiyion. Tu puli yenjienne âmbâle arekne hin magep, “Nâ mem Humogât pat kat nekbiâ nânğanđân aregât nânğambiâ ârândân akto âmâ nânğât emelan âgâmbiâ nâ olop tatberen.” dâep. Hain dâmbo yâkgât emelan âgâyion.

Paulo akto Sila mem kala busi kêlegen kat yelegi.

¹⁶ Hilâm siân gem welam siâ Anutu ulilaŋmini ain gem mandenje hon bawa âmbâle kâmbokje

siâne mem miawaknenegep. Akto sinduk baniara bâlenande kautjân mendo luâk yengâlân arim hâmbâi wan me wan miawakbiap aregât makyengiminep. Hain akto aregât puli wanbiâ are mem arim damunlupne yengim malep.

¹⁷ Akto âmbâle kâmbokne arekne Paulo ekmâ hami nennânâk gam hin dâm kamboņep, “Luâk irekne Anutu Humogât hoņ bawa agañmâ manmai aregât Anutune hengem nenguwiapgât dâp maknengiwerâm togoâi.” dâep.

¹⁸ Hain dâm hilâmne hilâmne kamboņmâ haminennân gam mando aregât Paulone hâkân akmâ purik katmâ sinduk baniara are hin dâm magañep, “Nâne Yesu Humo Anutune hunğun anđo giep aregât den makgindere nângâ. Âmbâle are hepunmâ eke.” dâep. Hain dâmbo ainâk hepunmâ ariep.

¹⁹ Hepunmâ arimbo âmbâle aregât damunlupnande hin dâyi, “Sinduk baniara bâlenande hepunđâp aregât gain gain hâmbâigât pat makmâ miawak yengiwiap? Hain bo akbiap are âmâ nengât puli bo akbiap.” dâm nângâm bâliyi. Hain nângâm Paulo akto Sila meyelekmâ kepia sombeim humoân arim

²⁰ Roma luâk yengât kiap taliân meyelekmâ âgâm hâkyetne tunmâ hin dâm makyengi, “Yuda luâk lâuwâ irekne kepiannenân togom bo agakne are akņet dâm maknengimbela den are nângâm biwinenne bâlimbo kepiannenne kukne agatâp.

²¹ Akto agak meme irakne siâ Roma luâk nenņe bo akmaen are akņet dâm maknengim mandat.” dâyi.

²² Hain dâmbiâ luâk humo kili arekñe kuk akmâ nânğâ yetkimbiâ kiaplupyeñande sângum yetñe oloñmâ hoñ bawalupyeñe makyenğimbiâ bugâñe oreyelekmâ mem kala busi emet kâlegen kat yelekbiâ tatbela aregât damunñe hin dâm magañi,

²³ “Luâk lâuwâ ire ariwandatgât kei bâtyetñe mem kârikñe ketugum hiko yelekmâ damun kinben.” dâyi.

²⁴ Hain dâm magañbiâ emet kârikñe aregât bâiñângen kat yelekmâ lâwin siâ hioñmâ keiyetñe kapinmâ hiko yelekto taliat.

²⁵ Akto hândâk tânâmñân Paulo akto Silañe Anutu mepainje kep kenğu akmâ tatbela luâk bikñe kala busi kâlegen kat yekbiâ tali arekñe nânğâyi.

²⁶ Akto kep kenğu are mem tatbela ainâk wâriñ humo mendo emet are duwun akto emet aregât hânği hârok lewulagep. Lewulakmâ kindo luâk hârok kala busi kâlegen tali are yenğât tâk kârikñe kotñe sein are hulañ akmâ kin pârândân âgâm metiep.

²⁷ Akto emet aregât damun kilep arekñe asiñânba agatmâ ekto hânği are hârok lewulakmâ kindo ekmâ hin dâep, “Wei, luâk bâleñe iren kat yektenñe tatâi ina hârok arim meteâi.” dâep. Hain dâm aregât hamep akmâ tinğinânba tâwât siâ mem oloñmâ ikinje hanñe hâreakberâm agep.

²⁸ Hain akto Paulonje hin dâm konmâ magañep, “Nen hârogâk yu kinden aregât hange bo hâreak.” dâep.

²⁹ Hain dâmbo tembe loko arekñe galalupñe makyenğimbo kemdâ wañbiâ kala busi kâlegen mem âgâm ongâñe hogombo Paulo akto Sila

yelekmâ hânân kângom hin dâm makyetkiep,

³⁰ “Agatbela arine.” dâmbo agatbela kewugu yelekmâ den hin makyetkiep, “Luâk lâuwâ nâ gain gain aktere Anutuŋe bo hilip nugumbo yâkgât pat akbian?” dâm makyetkiep.

³¹ Hain dâmbo hin dâm maganĵiat, “Biwige Yesu Humogâlân katmenâ Anutuŋe guge akto ġinbailupge meyekbiap.” dâyat.

³² Hain dâm Humogât dengât keiŋe yâk akto ġinbailupŋe makyenġimbela

³³ ainâk damun arekŋe meyelekmâ arim bugâ gewâkŋe diwi are puliyetkiep. Akto ikiŋe akto ġinbailupŋe hârogâk tu puli yenġiyiat. Hain akbela Paulo akto Sila kewugu yelekmâ ariep.

³⁴ Arim ikiŋe emelan sot om yetkimbo neyiat. Ikiŋe akto ġinbailupŋe hârok biwiyenċe Yesugâlân katmâ Anutugât pat agigât biwiyenċe âlepŋe agep.

³⁵ Yem kinbiâ haunċo Roma luâk yenġât kiaplupyenċande tembe loko hin dâm makyenġim hunġun yenġiyi, “Ye arim luâk lâuwâ are tâk hunlanmâ hunġun yetkimbiâ ariet.” dâm tembe loko hunġun yenġiyi.

³⁶ Akto damunŋe den nânġâm Paulo hin maganċep, “Kiaplupnenċande den katbiâ togoâp. Aregât hunġun yetkienċe biwiyetŋe sândugembo ariet.” dâep.

³⁷ Hain dâmbo Paulonċe tembe loko are yekmâ hin dâm makyenġiep, “Net âmâ Roma luâk mandetġât yenċe gain ġaingât net denân kat nelekmâ bugâŋe orenelekmâ mem kala busi kâlegen kat nelegi? Dâ unċak âmâ yonċak hunġun netkiwerâm akbiâ bo ârândânċ aktâp. Ġârâmâ

ye arim kiaplupyene makyengimbiâ yâk yenpeak togom hungun netkimbiâ ariweret.” dâep.

³⁸ Pauloŋe den hain dâmbo tembe lokeŋe purik katmâ kiapyengâlân arim Pauloŋe den makyengiep are makyengim Paulo akto Sila yâk Roma luâk mandat dâm makyengimbiâ nângâm sâŋ sâŋ meyi.

³⁹ Sâŋ sâŋ mem ongâyeŋe hogombo arim den yeukŋe makyetkim kala busi kâlegenba kewugu yelekmâ kepia ginŋângen ge kinmâ hungun yetkimbiâ gem ariyat.

⁴⁰ Akto kepia are hepunmâ gem Tiatira kepiân arim Lidiagât emelan âgâm Yesugât kâmot ain tatbiâ yekmâ biwiyene Yesugâlânâk kilâkgât den makyengim gem ariyat.

17

Paulo akto Sila Tesalonike kepiân ariyat.

¹ Paulo akto Sila kepia are hepunmâ Ampipoli akto Apolonia kepia ewangim Tesalonike kepiân ariyat. Ain âmâ Yuda yengât den emetŋe siâ tatâp.

² Ain arim Pauloŋe Yuda luâk yengât den emetŋe kepiâne kepiâne talep ain âgâm den makyengiminep aregât akmâ den emetŋân âgâm âmâ Anutugât den kulem esenŋe âlepŋe aregât keiŋe makyengimbo sonda âlâwu bo agep.

³ Yesugât keiŋe maganŋi goanŋi akbiâ aregât Pauloŋe hin dâm makyengiep, “Beirâ Anutune hungun anŋo gem hâk hilâlâm nângâm momonânba agatbiap aregât ulikŋân propete luâk mali are makyengimbo kulemgoyi. Kulemgombiâ talep are Yesuŋe watmâ hâk hilâlâm nângâep. Anutune

Yesu hin dâm hunḡunaḡep, “Gâ arim luâk âmbâle damunyaḡe akmâ tânyaḡguwen.” hain dâep are Yesugât.” dâep.

⁴ Paulone hain dâm makyenḡimbo luâk âmbâle bikḡande den are nânḡâm tatmâ biwiyenḡe Yesugât katmâ Paulo akto Sila yâk yetḡâlân dewatiyi. Akto Girik luâk Anutu ulilaḡmâ mali are dondâḡe hainâk biwiyenḡe Yesugâlân katmâ yâk yenḡâlân dewatiyi. Akto luâk âmbâle kotdâ hainâk agi.

⁵ Hain akbiâ benḡe Yuda luâk bikḡande are nânḡâm biwiyenḡe bâlimbo dâwân arim luâk konam mem mendugu yekmâ kukḡât hanyenḡân gembîâ kuk akmâ kepia are hanâk hanâk akbiâ kepia ambolupḡe âkâ hainâk kuk akbiâ kepia are kuk agalep. Kepia are kuk agato Yuda luâk akto kepia ambolupḡe bikḡande Yasonḡât emelan Paulo akto Sila talialân ain mendugum tali. Mendugum tatmâ, “Paulo akto Sila meyelekmâ hutnenḡân kat yelektenḡe kilet.” dâyi.

⁶ Hain dâm undâḡât yetkimbiâ bo akto areḡât kuk dâm Yasonḡ akto Yesugât kâmolân ḡâtḡe bikḡe meyekmâ humomolupyenḡe yenḡâlân arim denân katyekmâ hin dâyi, “Luâk lâuwâ siâ kotyetḡe Paulo akto Sila yâkḡe hânḡe hânḡe manmâ luâk âmbâle den makyenḡimbela han lâuwâ akmâ gulip manbiâ ârândân bo aktâp. Akto uḡak nenḡâlân togombela Yasonḡe gala akyetkimbo olowâk mandâi.

⁷ Akto humonenḡe Sisa areḡât den kom luâk humo irakḡe kotḡe Yesu yâkḡât den makbela nânḡâm luâk ire meyekmâ togoen.” dâyi.

⁸ Hain dâmbiâ kepia ambolupḡe akto humo-molupyenḡe arekḡe nânḡâm sân sân mem den

humo akmâ maganji goanji agi.

⁹ Hain akbiâ humomolupyenande Yason akto galalupne hin makyengi, “Puli katnet. Puli katmâ unak aktâi ire lâuwâne hainâk bo akbiâ âmâ puli ire purik katmâ yengiwaen. Dâ hainâk akbiâ âmâ puli ire bo yengiwaen.” dâyi. Hain dâmbiâ puli katmâ ariyi.

Paulo akto Silane Berea kepia ambolupne Yesugât keiye makyengi.

¹⁰ Akto hândâk ainâk Yesugât kâmotne Paulo akto Sila yonâk hungun yetkimbiâ Berea kepien ariyat. Ain arim Yuda luâk yengât den emetjân âgâm Yesugât keiye makyengi.

¹¹ Akto kepia ain luâk âmbâle biknande emelâk biwiye owâne akto mali arekne Tesalonike kepia ambolupne ewangiyegi. Hain aregât Paulo akto Silane kinmâ Yesugât keiye makyengimbela ondopyene dowâk katmâ den are nângâm hengemgoyi. Hain akmâ hilâmne hilâmne aregât maganji goanji akmâ Anutugât den kârikne ulikjân kulemgoyi are oyanmâ nângâyi, “Luâk Paulo yu kindâp irekne bunje me hiangim maktâp.” dâm Anutugât kulem oyanmâ nângâm hengemgom mali.

¹² Aregât yâk yengâlân gâtne dondâne Yesugâlân biwiye kali. Akto Girik âmbâle humomolupyene biknande hainâk agi. Akto Girik luâk biknande hainâk agi.

¹³ Gârâmâ benje Paulone Berea kepien arim Anutugât den makyengim malep aregât den pat arimbo Yuda luâk biknande Tesalonike kepien mali arekne nângâmbiâ bâliep. Nângâmbiâ bâlimbo

Berea kepiā togom kinmā kepiā ambolupņe hanyenān gembīā kepiā areākā haināk kuk agī.

¹⁴ Hain akbiā Yesugāt kāmotņe Paulo huņgun aņbiā dowāk hepunyekmā haru dātņān ariep. Dā Sila akto Timoteo yākņe âmā kepiā aināk maliat.

¹⁵ Akto Yesugāt kāmotņe Paulo dāwān katberām arim Ateņ kepiā katmā purik katberām akbiā hin dām makyēņgiep, “Ye purik katmā arim âmā Sila akto Timoteo makyetkimbiā dowāk Berea kepiā hepunmā togom penāniņbiandat.” dāep. Hain dām makyēņgimbo hepunmā purik katmā ariyi.

¹⁶ Akto Paulo Ateņ kepiā manmā Sila akto Timoteo yāk yetgāt lāmyetkum tatmā hambo kotdā keiņe keiņe hāwim katbiā talep are ekmā biwiņe kâlāp agep.

¹⁷ Haingāt yāk yeņgāt den emetņān āgām Yuda luāk bikņe akto Girik luāk bikņe Anutugāt keiņe nāņgāwerām mali yāk olop tatmā Yesugāt keiņe maganģi goanģi agī. Akto hilāmņe hilāmņe kepiā sombeimān arim kinmā luāk āmbāle gam ariyi are haināk makyēņgiep.

¹⁸ Akto kepiā ain luāk nāņgā nāņgāyeņe siā siā mali kotyeņe Epikue luāk akto siā Stoike luāk arekņe Paulone Yesu momoņānba agalep aregāt den pat magep aregāt kakņān maganģi goanģi agī. Akto bikņande hin dāyi, “Luāk ire nāņgā nāņgāņe gulip akto den kotņe hanāk hanāk are gain gain dāwerām aktāp.” dāyi. Dā bikņande âmā hin dāyi, “Luāk arekņe kepiā bikņe bikņe yeņgāt lāpio aregāt den maktāp.” dāyi.

¹⁹ Hain dām sombeim humo siā kotņe Areo ain oloņmā āgām hin dāyi, “Gāņe den irakņe maktāt

are gain gaingât maktât?

²⁰ Den are ungunân siâ bo nângâyion aregât keiņe maknengimenâ nângâne.” dâyi.

²¹ Amâ Aten kepia ambolupņe akto luâk bikņande kâlewângenba togom mali yâkņe den irakņe miawagep dâm aregât maganņi goanņi akmâ nângâmbiâ humo akminep aregât akmâ Paulo oloņmâ hain aikoyi.

Pauloņe Areo sombeimân kinmâ Anutugât keiņe makyenņiep.

²² Hain dâmbiâ Pauloņe Areo sombeimân dewunyenân agatmâ kinmâ hin dâm makyenņiep, “Aten kepia ambolupņe yenġât keiyeņe hin nângân. Ye lâpio keiņe keiņe yenġât hoņ bawa akmai.

²³ Nâ kepia yenġân togom kepia ândeanmâ arim togom âmâ yenġât lâpiolupyeņe sambe are yekmâ âmâ lâpio siâġât welamņe ekmâ âmâ den kulemgombiâ tatâp are oyandân, “Humo yeņe siâġât nen bo nângâmaen yâkgât welamņe ire.” oyandân aregât ye nângâm hilipkom yâkgât hoņ bawa manberâm akmai aregât keiņe makyenņire nângâņet.

²⁴ Kotņe âmâ Anutu. Anutuņe âmâ hân himbim haru are mem miawakmâ aregât kâlegen wan me wan keiņe keiņe katmâ metiep. Yâkņe âmâ hân himbim akto haru amboņe aktâp aregât den emetņe ketugumai ain bo manmap. Bo.

²⁵ Akto wan me wan hârok manmanyenē me heakyenē yenġimap aregât luâk siâņe âi ketugu anġimapġât dop bo talaņdâp. Amâ yâkņe âmâ siâ me siâġât umburuk bo manmap.

²⁶ Akto keiŋe katmâ ulikŋân yâkŋe luâk konok siâ are ketugumbo yâkgâlânba luâk keiŋe keiŋe miawakmâ Anutugât den lokom sambelem potalakmâ ariyion. Akto arim tatberâm aktenŋe sop aregât dop katmâ aregât hân horatŋe makmâ nengiep.

²⁷ Akto biwinenŋe kepik akto âmâ Anutunŋe, “Nâŋgâlân togom nâŋgâ ninŋet.” dâm aregât pat kat nenegep. Akto kâlewân bo mandâp. Hut nenŋân ârândânŋ akmâ mandâp.

²⁸ Aregât luâk siâŋe hin dêep, “Anutunŋe katip nengumbo manmaen.” Akto yengâlân gâtŋe kep ambonŋe siâŋe hin dêep, “Nen âmâ yâkgâlân gâtŋe.”

²⁹ Anutunŋe keiŋe katmâ luâk ketugumbo ain gâtŋande nen hârok sambelem manden aregât hin dâmaengât dopŋe bo aktâp. Anutugât keiŋe âmâ hin. Biwinennânâk nâŋgâm lâpio me kotŋe siâ siâ mem miawakmâ kât, goli me siliwa arekŋe mem ketuguen aregât dop. Hain bo nâŋgâwaen. Nenŋe Anutugât nâŋgâenŋe aregât dopŋe bo agep.

³⁰ Anutugât keiŋe pâpkom mandenŋe âmâ Anutunŋe nenekmâ bo hilip nenguep. Are âkâ sop bo aktâp. Uŋak iregât âmâ luâk âmbâle hânŋe hânŋe manmâ arimaen yengât hanyenŋe purik kato yâkgâlân arinŋet dâm den dâpŋe menengiâp.

³¹ Akto sop makmâ kalep are bo akto ain luâk kâmotŋe kâmotŋe denân katnenekto keinenŋe miawakbiap aregât sopŋe kalep. Akto keinenŋe mem miawakmâ aregât purikŋe ârândânŋâk nengiwiap. Akto luâk siâ dosa âi meâkgât makmâ huŋgun aŋbiap. Akto luâk hârok nenŋe keiŋe nâŋgâm heŋgemgoŋet dâm huŋgun aŋep are mo-

monânba mem agato mandâp.” dêep.

³² Paulone hain dâmba luâk bikñande momonânba agatbaen are hiangiâp dâm den hembalik agañi. Dâ bikñande âmâ hin dâm magañi, “Den maktât ire sop siân siâkâ maknengimenâ nângâwaen.” dâyi.

³³ Hain dâmbiâ Paulone hepun yekmâ ariep.

³⁴ Akto luâk bikñande biwiyene Yesugâlân katmâ Paulogâlân dewatim Yesugât kâmot agi. Are yengâlân gâtne siâ kotne Dionisio yâk âmâ Areo sombeimân mendugum den keñe keñe magañi goañi agi, are yengâlân gâtne. Akto âmbâle siâ kotne Damari yâkâ hainâk Yesugât kâmot asep.

18

Paulo Korinti kepiã miti âi miep.

¹ Akto Paulo Aten kepiã hepunmâ Korinti kepiã ariep.

² Ain Yuda luâk siâ penianep kotne Akuila yâk âmâ Ponto hânân miawagep. Akto âmbenñe Pirisila yâk olop Italia hânân manbela luâk humo Klaudionje Yuda luâk Roma kepiã manmini are watyegep. Watyekto ain Akuila âmbenñai Roma kepiã are hepunmâ Korinti kepiã ariyat. Ain manbela ain Paulone penâyetkiep.

³ Akto Paulo mâron emetne mângiminep. Akto Akuila akto Pirisila âi areâk meminiatgât emetjân tatmâ manmâ tânyetkuep.

⁴ Manmâ Paulone Sarere ârândân Yuda yengât den emetjân âgâm Yesugât keñe Yuda luâk akto Girik luâk makyengim biwiyene Yesugâlân katñetgât makyengim malep.

5 Mando Sila akto Timoteo yâk Makedonia hânângenba togombela Paulonje sângum parutmâ uligi ketugum malep âi are hepunmâ Anutunje Yesugât damunyenje akben dâm hungun anjo giep aregât keiñe nânġâñet dâm hilâm ârândân Yuda luâk makyenġim malep.

6 Makyenġimbo yâkñe den are hâkân akmâ agak meme bâlenjaet den maganġimbiâ yekmâ aregât sângumñe kâlep are hulanmâ mem pañ pañgombo gagap giep. Akto ya agep aregât keiñe hin dâm makyenġiep, “Yeñe hilip aguwai âmâ nânġât dosa bo. Dosa âmâ yeñaelân aregât arim Yuda luâk bo manmai are yeñġâlân arim Yesugât keiñe makyenġiwian.” dâep.

7 Hain dâm hepun yekmâ kepia ambonje siâ kotñe Titio kotñe siâ Yusto are Girik luâk yâkñe âmâ Anutugât den are lokeop yâkgât emet Yuda yeñġât den emetñe siâ are hâlânñmâ talep. Ain Paulonje âġâmbo olop taliat.

8 Akto Paulonje Yesugât keiñe makyenġiep. Makyenġimbo den emetñe aregât damun siâ kotñe Kirisipe yâk akto ġinbailupñe biwiyeñe Yesugâlân katmâ mali. Akto yâk yeñeâk bo. Korinti luâk âmbâle akto kepia ambolupñe dondânñe Yesugât den are nânġâm yâkâ hainâk biwiyeñe Yesugât katbiâ tu puli yeñġiyi.

9 Akto Paulo manmâ hândâk siân biwiñe purik kato ġiwelân Humonje hin dâm maganep,

10 “Nânje tân gugure mandât ġârâmâ nânġât keine makberâm hamep bo akben. Akto kepia ireġât luâkñe dondânñe nânġâlân biwiyeñe katbai aregât akmâ luâk siâ me siânñe bâlenje bo akġinbai.”

dâep.

¹¹ Hain dâm magan̄do Paulon̄e kepia ainâk manmâ Anutugât keiñe makyen̄gim mando homban̄ konok dewutâ nâmbulân konok bo agep.

Paulo kewugum den emetjân ariyi.

¹² Sop are bo akto Roma luâk siâ kotñe Galio are Akaia yen̄gât humoyen̄e malep. Mando ainâk Yuda luâkñe Paulo ekmâ gasa agañi. Gasa agañmâ kiapgâlân mem arim den âiân kali.

¹³ Kiangât meten̄ân mem âgâm hin dâyi, “Luâk irekñe nengât den kârikñe tatmap are hâkân akmâ konengim biwiyen̄e siâgâlân katjetdâm maknengimap.” dâm hian̄giyi.

¹⁴ Hain dâm hian̄gimbiâ Paulon̄e den kakñân makberâm akto Galion̄e Yuda luâk hin dâm makyen̄giep, “O Yuda luâk. Luâk ire dosan̄e olop mandâp me wan umatñe bâlen̄e siâ aktâp dâine âi humo mem yen̄gât denyen̄e nân̄gâwom.

¹⁵ Gârâmâ ire yen̄gât wan me wan luâk kotñe me yen̄gât denyen̄e me den kârikñe hain aregât makmâ tatâi aregât âmâ yen̄eak makmâ hârewi. Den ire âmâ nân̄gât pat bo.” dâep.

¹⁶ Hain dâm watyekto geyi.

¹⁷ Gem âmâ den emetjaet damun siâ kotñe Sostene yâk mem miawakmâ lokom kiapgât meten̄ân âgâm âmâ kom bâlen̄e siâ siâ agañi. Hain agañbiâ kiapñe yekmâ uken yen̄jaet dâm hansumbu agep.

Paulon̄e Yerusalem kepiã purik katmâ ariep.

¹⁸ Paulo Yesugât kâmot Korinti kepiã mali are olop manbiâ sop kâlep agep. Akto sop ain âmâ Ken̄kereaï kepiã âgâm âmâ hâmbâi wan me wan

siâ akbian dâm aregât dop makyengiep sop are bo akto âmâ dumutņe hâreanĵi. Hâreanĵiâ purik katmâ Korinti kepiā arim Yesugât kâmot are hepun yekmâ Siria hânângen ariwerâm akto Pirisila akto Akuila yâk olop waņgan âgâyi.

¹⁹ Âgâmbiâ meyekmâ arim Epeso kepiā katyekto yâk ain luâk âmbâi lâuwâ are hepun yelegep. Hepun yelekmâ ikinĵe âmâ Yuda yengât den emetņân âgâmbo Yesugât keiņaet magaņgi goaņgi agi.

²⁰ Akto Yuda luâk bikņe Paulo olowâk manne dâm mem gangerâwerâm akbiâ Paulone den koyengim hin dâm makyengiep,

²¹ “Anutunĵe nângâ niņdo yengâlân lâuwânĵe purik katbian.” dêep. Hain dâm hepunyekmâ ariep. Arim waņgan âgâmbo mem togo Kaisarea kepiā kalep.

²² Kato âmâ Yesugât kâmotlupņe Yerusalem kepiā mali yâk yengâlân arim getek manmâ hepun yekmâ arewa Antiokia kepiā purik katmâ arim ain malep.

²³ Manmâ Antiokia kepiā are hepunmâ arim Yesugât kâmotlupņe bikņe Galatia akto Prigia hân tânâmņân mali are yengâlân arim biwiyeņe Yesugâlânâk arim kilâkgât den makyengim malep.

Apoloņe Epeso akto Korinti kepiā manmâ Yesugât keiņe makyengim malep.

²⁴ Akto Epeso kepiā Yuda luâk siâ malep kotņe Apolo are Alesandria kepiā gâtņe. Akto yâk nângâ nângânĵe humo aregât yâkņe Anutugât den kulemgoyi are oyaņmâ nângâm metiepgât yâkgât denņaet ukenņe akmini.

25 Akto luâk bikɲe Humogât keiɲe bâlensiâ nâɲgâyi arekɲe maganbiâ are nâɲgâm metiep. Akto ulikɲân Yohanenɲe luâk âmbâle tu puli yengiep aregât keiɲe nâɲgâm biwiɲe owâiɲe akto Yesugât keiɲe bâlensiâ nâɲgâm hɛngemgoep aregât luâk âmbâle makyengim malep.

26 Hain agepgât Yuda yengât den emetɲân âgâm Yesugât keiɲe makmâ hilip milip makyengimbo Pisisila akto Akuilane den are nâɲgâm gala aganmâ kewugum emetyetɲân âgâm Anutugât den are maganmâ hɛngemgombela nâɲgâep.

27 Akto aregât haminân Apolo Akaia hânângen ariwerâm akto âmâ Yesugât kâmot Epeso kepiân gâtɲande tângowerâm kulem esenɲe siâ kulemgom wanɲi. Aregât keiɲe hin, “Luâk ire yengâlân togowerâm aktâp are gala âlepɲe aganbi.” Kulem esenɲe hain dâm kulemgom wanbiâ meakmâ ariep.

28 Mem Korinti kepiân arim emelâk Anutugât den kulemgoyi are sombeimân oyanmâ Anutunɲe Yesu maganmâ damunyeɲe akben dâm hunɲun anɲo giep aregât keiɲe dâm kepikmâ makyengimbo nâɲgâmbiâ bunɲe akto Yuda yengât den are nâɲgâmbiâ giep. Hain akbiâ Anutunɲe gala akyengimbo biwiyenɲe Yesugâlân katmâ mali are Apolonɲe yâkɲe tânyenguep. Tânyengumbo biwiyenɲe Yesugâlânâk kârikɲe katmâ manmâ heronɲe agi.

19

Paulonɲe Epeso kepiân ariep.

1 Apolo Korinti kepiân mando sop ain Paulonɲe Epeso kepiân arim âmâ Yesugât kâmot siâ mem miawakyekmâ hin dâm makyengiep,

² “Ye ulikñân biwiyenê Yesugâlân katbiâ Anutugât Heakñande kautyenân meyegep me bo?” dâep. Hain dâmbo yâkñe hin dâm magañi, “Nen Anutugât Heak aregât keñe bo nângâmaen.” dâyi.

³ Hain dâmbiâ hin makyengiep, “Ye tu puli yenngiyi aregât keñe makniñbiâ nângâwe.” dâep. Hain dâmbo yâkñe hin magañi, “Nen Yohanenê tu puli nengiep keñe areâk.” dâyi.

⁴ Dâmbiâ hin dâep, “Biwiyenê purik kato bâleneyenê makmâ miawakñetgât Yohanenê makyengiep. Makyengim den siâ dewatim hin dâm makyengiep, “Haminângen luâk siâ togom mandâp, aregât nângâm yâkgâlân han biwi katñet.” Yohanenê hain dâm Yesugât keñe makyengiep.”

⁵ Paulo hain dâmbo nângâmbiâ Yesu Humo yâkgât kotñe konmâ tu puli yenngiep.

⁶ Puli yenngimbo Paulonê bânñe kautyenân kato Anutugât Heakñande gem kautyenân mendo elewetyenê purik âgâambo den siâ siâ agi. Hain akmâ arim Anutugât den are makyengim mali.

⁷ Luâk keiân lâuwâ me hain arekñe hain agi.

⁸ Akto Paulonê Yuda yenngât den emetñân hilâmñe hilâmñe âgâm gem hamep bâlâk manmâ, “Anutunê damunyenê akberâm agep aregât keñe makyengire nângâmbiâ bunñe agâk.” dâm makyengim hanyenân giep. Hain akmâ mando dewutâ âlâwu bo agep.

⁹ Akto luâk bikñande biwi kêrik akmâ Yesugât den are nângâmbiâ bâlimbo kâmot humo yâk yenngâlân arim Yesugât pat sârek kom makyengim agi. Hain akbiâ aregât Paulonê hepun yekmâ ariep. Hepun yekmâ ariwerâm luâk âmbâle bikñe

Yesugât biwiyenê kali are mem menduguyekmâ hilâmne hilâmne luâk siâ kotne Tirano yâkne luâk âmbâle mendugu yekmâ den kepikmâ makyengiep, aregât emelan kewugu yekmâ âgâm Yesugât keiñe totokom makyengiep.

¹⁰ Hain makyengimbo manbiâ hombanj lâuwâ bo agep. Akto sop ain Yuda luâk âmbâle ain mali are akto kepia ambolupne Asia hânân mali yâk hârokne Humogât den are nângâm mali.

Yuda yengât luâk kâmbokne.

¹¹ Akto Anutunê Paulo meme agando kulem keiñe keiñe ketuguep.

¹² Hain akto aregât luâk âmbâle arekne Paulogât âi sângum me puliak puliak sângum are mem manmâ kundat agi yâk yengâlân arim mem howaiyekbiâ âlepne agi. Akto sinduk baniara bâlenande kautyenân meyegi are hepun yekmâ ariyi.

¹³ Akto Yuda luâk liunak gonak bikne hân are ândeanmâ mali yâkne âgâ âgâne akmâ Kembu Yesugât kotne liunak gonak yenê agakgât nângâm luâk sinduk baniara siâ hin makyengiye, “Yesugât kot patne Paulone makmap yâkgât laugât ariwen.”

¹⁴ Akto sumbe kat kat humo siâ kotne Sikeua yâkgât nanlupne 7 yâkne hain agi.

¹⁵ Hain akmâ sop siân sinduk baniara bâlene siâ watberâm âmâ Yesu kotne konbiâ sinduk baniara bâlene arekne hin dâm den hâune makyengiep, “Yesu are nângân. Akto Paulo are nângân. Dâ ye âmâ niñaelân gâtne? Keiyenê bo nângân.” dêep.

¹⁶ Hain dâmbo luâk kautne gulip agep arekne kârikne akmâ nanan are yengum watyekmâ

sângumyeŋe are mem duwatmâ panyengim yeŋgum mem siâ siâ ketuguyekto gilâm kaunmâ emelanba sopanmâ hâk peke bâlâk gem ariyi.

¹⁷ Akto aregât den pat arekŋe sambelem arimbo Yuda luâk akto Yuda luâk bo manmai arekŋe nâŋgâm hamep akmâ mali. Hain akmâ Yesugât kotŋe mem agali.

¹⁸ Akto Yesugât kâmolân gâtŋe dondâŋe Paulogâlân togom wan me wan bâleŋe mem mali are makmâ miawagi.

¹⁹ Akto emelâk kulem mem mali yâkŋe gulam sait kârik aregât kulem esenŋe are hârogâk mem miawakmâ sombeimân katmâ mendugum oyaŋbiâ ten tausen kina arekŋe puligoyigât dop hainare agep. Hain akmâ kâlâp katmâ ombiâ om bo agep.

²⁰ Om bo akto ain Humogât den are maganŋi goanŋi akbiâ den arekŋe kârikŋe akto luâk âmbâle hârokŋe penâyengimbiâ sambelem ariyi, aregât luâk âmbâle dondâŋande den pat are nâŋgâyi.

²¹ Hain akmâ metembiâ Paulonŋe Makedonia akto Akaia hân are ewangim Yerusalem kepiam ariwerâm hin dêep, “Nâ Yerusalem kepiam âgâm âmâ arewa Roma kepiam ariwian.”

²² Hain dâm ariwerâm akmâ luâk lâuwâ kotyetŋe Timoteo akto Erasto arekŋe tângoyiat are hunŋun yetkimbo Makedonia hânâŋen ariyiat. Dâ ikinŋe âmâ Asia hânân bâlensiân malep.

Epeso kepiam gâtŋande kot kambonmâk konli.

²³ Akto sop ain Epeso kepiam gâtŋande Yesu Humo yâkgât kâmot yeŋgâlân umatŋe bâleŋe miawak yeŋgiep aregât keiŋe hin.

24 Luâk siâ kotŋe Demetrio arekŋe anŋi goanŋi hin ketugum malep. Kât siâ kotŋe siliwa are mem lâpioyŋe kotŋe Atemesi yâkgât opmân kâmbokŋe humo aregât otnŋe bâlensiâ ketuguminep. Akto Demetrionŋe otnŋe bâlensiâ ketugu yekto kepia ambolupŋe akto lombo togo togoŋande are puligombiâ puli humo are mem âi luâk akto galalupŋe oyanmâ yengim malep.

25 Akto Demetrionŋe âi luâk bikŋe mem menduguyekmâ hin dâm makyengiep, “Galalupne, Atemesigât opmân otnŋe ketugum arewa puli humo mem miawakmaen are nângâi.

26 Akto luâk siâ togo malep kotŋe Paulo yâkgât keiŋe ekmâ nângâmai. Yâk âmâ Asia hânân gâtŋe akto Asia hân aregât kepia kautŋe Epeso aregât ambolupŋe biwiyenân gem hin dâm makyengimap, “Luâkŋe hanyenân nângâm lâpio wan me wangât otnŋe ketugumai are bunŋe bo.”

27 Hain dâmbo âinenŋe bunŋe bo akmap are nângâre umatŋe aktâp. Akto are konok bo. Asia hânân gâtŋe akto hân siân gâtŋe dondâŋe Atemesigât den lokom maliŋe den are hepunmâ siâgâlân arimbiâ aregât yâkgât opmân are gao gao dâgâambo kotŋe gembo nângâre bâliâp.” dêep.

28 Demetrionŋe hain dâm makyengimbo biwiyenŋe kâlâp akto kamboŋmâ hin dâyi, “Epeso luâk nengât Atemesi ire humo âlepŋe dondâ.”

29 Kot kamboŋ konmâ hain dâmbiâ kepia ambolupŋe hârogâk biwiyenŋe kâlâp akto mendugum olowâk arim Makedoniagât luâk lâuwâ Paulo olop gayi are kotyetŋe Gaio akto Aristako yâk mem olon yelekmâ arim kepia sombeimân menduguyelegi.

³⁰ Akto Paulone aregât nângâm yâk yengâlân ariwerâm akto Yesugât kâmotne mem guguwâi dâm gangerâyi.

³¹ Akto luâk humomo Paulogât galalupne ain mali arekne yâk yengâlân bo ariâk dâm makmâ hârem den katbiâ Paulogâlân ariep.

³² Akto luâk arekne sombeim humoân mendugumbiâ ain gâtne biknande keiñe wangât aktâi dâm nângâwerâmbiâ bo agep. Aregât den humo akbiâ gembo âgâambo akmâ âmâ hanâk hanâk akmâ gulip milip agi.

³³ Luâk arekne hain akmâ manbiâ aregât Yuda luâkne galayene siâ kotne Alesande are maganbiâ kâmot humo are hutyenân kinmâ bânnde koratyengum den aregât makmâ hâre yengiwerâm agep.

³⁴ Makmâ hâre yengiwerâm akto luâk are ekmâ nângâm, “Luâk ire âmâ Yuda yengâlân gâtne arekne agatmâ kindâp.” hain dâm âmâ emelâk magi are hainâk makmâ ge tatmâ nângâm hin dâm kambonji, “Epeso luâk nengât Atemesi are humo âlepne dondâ.” dâm kambonji.

³⁵ Hain dâmbiâ sop kâlep akto âmâ kaunsoligât âi meme yâkne denyene are hâkokom korat yengumbo den hepunbiâ hin dâm makyengiep, “Maktere nângânet. Epeso kepia ambolupne nenjeak Atemesigât opmân are akto yâkgât kât kâmbokne humo himbimânba giep are damunne akmâ manmaen. Aregât keiñe luâk âmbâle hânne hânne mandâi are hârokne nângâi.

³⁶ Luâk siâne aregât den mem ge katbiapgât dopne bo tatâp. Aregât wan me wan bâlene hanâk aktâi aregât biwiyeñe geâk.

³⁷ Luâk meyelekmâ gai arekne lâpio yenjaet opmânân âgâm kâmbu bo meyiât. Akto Atesisigât bâlene bo dâm maganjiyat. Hain bo akbela ina yene hanâk mem olonyelekmâ togoâi.

³⁸ Demetrio akto galalupnande luâk siâgât nângâmbiâ bâliâp. Akto den hejgemgoweren dâmbiâ aregât kaknân kiap den nângâ yengimapgât sopne ewumâk akto arim yâkgâlân makmâ miawakbai.

³⁹ Gârâmâ yengât den siâ tatâp. Akto âmâ kepia ire damunlupyene yâk yengâlân mem ariwai.

⁴⁰ Unak iregât den makbiâ biwiyene bâliâp aregât bugâ ire miawakberâm aktâp. Aregât luâk humo tâmbâ arekne nângâm âmâ sân sân mendo wan me wan agandenje nângâmbo âmâ ârândân akbiap aregât dop bo tatâp.” dâep.

⁴¹ Kaunsoligât âi meme yâkne hain dâmbo nângâmbiâ ârândân akto awam akmâ ariyi.

20

Paulo yâk Makedonia hânân arim arewa Akaia hânân ariep.

¹ Den humo miawagep are bo akto Paulone Yesugât kâmot mendugu yekmâ biwiyene Yesugâlânâk arim kilâk dâm makyengim hepunyekmâ Makedonia hânân togoep.

² Hân ain togom Yesugât kâmotne manmâ ariyi yâk yengâlân togom den kârikne makyengim hepun yekmâ kepia siân togo hainâk hainâk akmâ manmâ ainba Girik hânân togo penâniņep.

³ Mando dewutâ âlâwu bo akto Siria hânân ariwerâm haru ginņân gem wangân âgâwerâm akto âmâ Yuda luâk biknande gasa aganmâ komberâm akbiâ

yekmâ nânġânâ purik katmâ Makedonia hânân ariwerâm agep.

⁴ Akto luâk yâk olop ariyi kotyeŋe hin. Berea kepia amboŋe siâ kotŋe Sopate yâk Piro nanŋe, akto Tesalonike kepijan ġâtŋe kotyetŋe Aristako akto Sekundo, akto Derebe kepia amboŋe kotŋe Gaio, akto Timoteo, akto Asia hânân ġâtŋe siâ kotŋe Tikiko, akto Tropimo.

⁵ Yâkŋe soŋ hepun nelekmâ arim Troa kepijan arim ain Paulo net lâmnetkuyi.

⁶ Arim lâmnetkumbiâ sot bo kaulemap areġât sopŋe bo akto net Pilipi kepia are hepunmâ waŋġan âġâetŋe menelekmâ arim mando hilâm momerâk bo akto arim katnelektro Troa kepijan âġâm penâyeŋġiyiot. Penâyeŋġietŋe olop mandenŋe hilâm nâmbulân lâuwâ bo agep.

Pauloŋe Troa kepijan luâk sigan siâ moep are momoŋânba mem agalep.

⁷ Sot om munditmâ ligim nemberâm Sarere hândâkŋân menduguyion. Akto Pauloŋe emet haunġo ariwian dâm areġât Anutugât den makyenġim kindo hândâk tânâmŋe agep.

⁸ Akto emet kâleŋe siân âġâm menduguyegion. Akto emet are dewatim kakŋân kakŋân âlâwu ketuguyi ain kemdâ sagom katbiâ om kilep.

⁹ Akto Pauloŋe den makyenġim kindo sop kâlep akto nanan siâ kotŋe Eutiko arekŋe Paulogât den are nânġâm tatmâ seru meme lapanân tatmâ dewunŋe asiŋ akto bam gutmâ taleine seru meme are kakŋânba ge kinmâ miwindik ageine ge kondo mom yiep.

10 Hain akto Paulone gem nanan are mem manjanmâ kinmâ hin dâm maknengiep, “Bo indenjet. Biwine golâk yendâp.” dâep.

11 Hain dâmbo emet kâlegen âgâm sot ligim munditmâ nem Yesugât den dâm magangi goangi akbiâ emet haunep. Emet haundo hepunyekmâ ariep.

12 Arimbo nanan momonânba agalep are kewugum emetjân âgâmbiâ kambiamyenje âlepne agep.

Paulone Troa kipia hepunmâ Milete kipian ariep.

13 Akto Paulone dâmbo nenje hepunakmâ bikjande wangan âgâm Aso kipian ariyion. Dâ ikinje âmâ kei hân haru hâlânjâm Aso kipian ariep.

14 Arim âgâambo peniangim olowâk Mitile kipian ariwerâm wangan âgâenne menenekmâ ariep.

15 Arim âmâ yem kindenne haundo lâuwânje Kio hân haru tânâmnân talep ain gem kindenne haundo âlâwuân Samo hân haru tânâmnân talep ain arim peniangim yogan talion. Arewa arim imbâtjân Milete kipian ariyion.

16 Akto ain Anutugât Heakjande ulik gulik kakyenân giep, aregât homban ain tâlâguep. Aregât Paulo Yerusalem kipian dowâk ariwerâm agep. Aregât arewa arim Epeso kipian arim mandenne sop kâlep akbop dâm Epeso kipia ewangim Milete kipian tânjâk ariyion.

Paulone Epeso kipia ambolupne makyengiep.

17 Paulone Milete kipian arim wanganba sopanmâ gem luâk siâ hungun ando Epeso

kipian arim Yesugât kâmotlupņe are yengât damunlupņe kewugu yekto togoyi.

¹⁸ Togombiâ Paulņe den hin dâm makyengiep, “Galama, nâ Asia hân humoân iren pup pup yengâlân manmâ âmâ âi keiņe katmâ mem gan aregât keiņânbak nâņgâi.

¹⁹ Akto nâņe nune hâkne bo mem agalân. Yân indemâk manmâ Humogât hoņ bawa malân. Akto Yuda luâkņe gala bo akniņmâ nuguwerâm mem siâ siâ ketugunekbiâ hâk hilâlâm kakņân malân.

²⁰ Hain akmâ manmâ Yesugât keiņe are bo tigire talep. Ye âlepņe manņet dâm Yesugât keiņe are makyengiwerâm kipiaņe kipiaņe arim sombeimân me emetyeņân âgâm makyengim malân.

²¹ Haingât Yuda luâk akto Yuda luâk bo manmai are yengâlân arim den dâtâņe hin makyengim malân, agak memeyeņe bâleņe Anutugâlân makmâ miawakmâ biwiyeņe Humo Yesu Kristogâlân katņet.

²² Akto uņak ire âmâ Anutugât Heakņande hâwâtnekto yâkgât denņe lokom Yerusalem kipian ariwerâm aktân. Indâņân ariwerân âmâ wan me wan gain gain hinare are miawak niņbiap are bo nâņgâm heņgemgoân.

²³ Hain akto Anutugât Heakņande damunne akmâ makniņdo kipia ârândâņ togore kala busi kâlegen kat nekberâm me bâleņe siâ siâ akniņberâm akbiâ are nâņgân.

²⁴ Gârâmâ bâleņe siâ siâ akniņbiâ mombian aregât nâņgâre owâiņe aktâp. Aregât Yesuņe âi ire dâm hârem niņep ire konok mem manbaen. Akto iregât konok biwine humo yemap. Aregât

dopɲe hin. Anutuɲe ukennaet akmâ luâk hârok damun nenɲe akberâm aktâp aregât den pat âlepɲe are makyenɲim manbian. Âi are konok mem heɲgemgom kinbian, hain nâɲgâm aregât konok biwine humo yemap.

²⁵ Akto ire maktere nâɲgâɲet. Anutuɲe damun nenɲe akberâm aktâp aregât nâɲe den pat âlepɲe are makyenɲim hutyenân mandere nekmai. Gârâmâ arire kakɲân lâuwâɲe bo nekbai.

²⁶⁻²⁷ Nâ Anutuɲe nekto ârândân akmapgât yu makbe. Nâ Anutugât den hârok hamep bâlâk makyenɲire nâɲgâyi. Aregât unak ondop pâronɲât makyenɲire nâɲgâɲet. Siâ hilip agumbo dosanɲe nâɲgâlân bo tatbiap.

²⁸ Ye han biwi golâ manbi. Hain manmâ Anutuɲe luâk âmbâle bikɲe gilâmɲande puliyegep are damunyeɲe akbi. Akto Anutugât Heakɲande Yesugât kâmot are yengât pat dâm makyenɲieɲep aregât damunyeɲe akmâ manbi.

²⁹ Nâ hin nâɲgân. Nâɲe hepunyekmâ arire âmâ haminân luâk bikenba pugaiya hain arekɲe yengâlân togom luâk âmbâle yonâk bâleɲe akɲet dâm hâwât yekbai.

³⁰ Aregât dop akmâ yengâlân bikɲande heyenɲim biwiyeɲe nengâlân katmâ Yesu hepunɲet dâm oloɲyekmâ hilip yenguwai.

³¹ Aregât han biwi golâ manbi. Akto den ire mem biwiyeɲân katbiâ talâk. Nâɲe hâk hilâlâm kakɲân manmâ hândâk hilâm Anutugât keɲe dâm hârok mendugum makyenɲiman. Akto siâ ikinɲeâk ikinɲeâk dewunɲe tuɲe olowâk makyenɲim manmâ gare hombanɲ âlâwu bo aktâp.

³² Akto unak Anutunje damunyeŋe aktâpgât han kalemŋe denân katyekmâ ariwerân. Anutunje ikinje ukenŋaet akmâ damunyeŋe akberâm aktâp aregât nângâmbiâ biwiyenje bo umatŋe akbiâp. Akto biwiyenje Yesugât katmâ manbiâ yâkŋe yenŋât nângâm meme akyenŋimbo manman kârikŋaet pat yenŋiep are manbai.

³³ Nâ puli sikumgât makmâ egâlian bo akyenŋiân.

³⁴ Nâ nune akto luâklupne nenŋaet wan me wan bâlensiâ bâtne irekŋe mângire miawaknengiep a nângâmai aten.

³⁵ Nâ wan me wan keiŋe katyenŋiân akmâ âi kârikŋeâk mem umburuk mamburuk yâk kalemgom yenŋiwiangât aregât dâp gai tâlim hekatyenŋiân. Aregât yenje areâk tâlim Kembu Yesunje den hin magep are nângâwi, galalupyenande yenŋimbiâ âlepŋe aktâp gârâmâ yenje yâk yenŋimbiâ âmâ âlepŋe dondâ aktâp.” dâep.

³⁶ Paulonje den hain dâambo kângombiâ Humo konmâ ulilanep.

³⁷ Ulilanŋo âi girâp akmâ indem lokom manŋanli. Hain akbiâ den hin dâm makyenŋiep,

³⁸ “Ariwian iregât kakŋân lâuwânje bo purik katbian.” dâambo aregât nângâm biwiyenje umatŋe agep. Hain akbiâ hepun yekmâ wanŋan âgâep.

21

Paulonje Yerusalem kipian purik katmâ ariwerâm arieŋe.

¹ Akto nenñe hepunmâ hân siâ haru tânâmñân talep kotñe Ko ain tâñâk ariyion. Arim yem kindenñe haunđo arewa arim haru tânâmñân hân siâ talep kotñe Rodo ain arim wañga hepunmâ Patara kipian ariyion.

² Ain arim wañga Poinike hân ain ariwerâm akto are mem miawakmâ âmâ âgâenñe menenekmâ ariep.

³ Arimbo dewun nenñe indâgen panmâ hân siâ haru tânâmñân tato egion are kotñe Kipiro. Ekmâ yânâk kanegen tato ewangim ariyion. Arim Siria hânân kipia siâ talep kotñe Tiro are haru ginnân talep ain ariyion. Arim wañga are hepunmâ arienñe kipia ambolupñande gam wañganba ito siâ siâ are lândem katbiâ giep.

⁴ Akto nenñe kipian âgâm Yesugât kâmotlupñe mem miawak yekmâ yâk olop mandenñe hilâm nâmbulân lâuwâ bo agep. Akto hilâm are hutñân sop siâ Anutugât Heakñande makyengimbo aregât Paulo yâk Yerusalem kipian bo ariâk dâm magañi.

⁵ Akto wañga are ariwerâm akto luâk âmbâle nanañ lepat hârogâk nen kat nenekberâm kewugu nenekbiâ olowâk haru ginnân geyion. Gem haru ginnân tatmâ kânjom Anutu ulilañion.

⁶ Ulilañmâ wañgan bam âgâwerâm aktenñe manğan aknengimbiâ hepun yegion. Akto yâk purik katmâ kipiayenân ariyi.

Luâk siâ kotñe Agabo yâkñe Paulogât keiñe makyengiep.

⁷ Wañgan âgâenñe menenekmâ Tiro kipia are hepunmâ arim Tolemai kipian kat nenekto wañga

hepunmâ kipian âgâm ariyion. Arim âmâ Yesugât kâmot yektenje mangan nenekbiâ olowâk talion.

⁸ Tatmâ sot wan om nem yem kindenne haundo hepun yekmâ arewa arim Kaisarea kipian âgâm luâk siâ kotje Pilipo Yesu bo nângâ anmai areyengâlân arim Yesugât keije makyengim malep are mem miawaktenne olowâk malion. Pilipo are emelâk luâk nâmbulân lâuwâ meyekmâ âi dâm hârem yengiye are yengât hutyenân gâtje.

⁹ Akto baratlupje imbât are âmbâi tat tatneâk hârok yâkne Anutugât den are oyanmâ makyengim mali.

¹⁰ Akto yâk olowâk mandenne emelâk Yudaia gâtje siâne Anutugât den dâm miawagep kotje Agabo, are nengâlân togoep.

¹¹ Togom Paulogât pânânba sângum tâkne mem hulanmâ ikiye keije bâtje dâgâm mendugum hin dâep, “Anutugât Heakjande hin dâp, tâk ire amboje Yerusalem kipian arimbo Yuda gâtje kipia ambolupjande hin hikom Anutugât keije bo nângâi are yengâlân katbai.”

¹² Agabone den hain dâmbo nen akto kipia ambolupje nenje Paulo Yerusalem kipian bo âgâwen dâm maganjon.

¹³ Hain dâm magandenne Paulone hin maknengiep, “Ye wangât indem tatbiâ biwine hiondâp? Hepunjet. Nâne Yesugât akmâ nângâm Yerusalem kipian âgâre mem kala busi kâlegen katnekbai aregât hamep bo aktân. Akto are konok bo. Humo Yesugât nângâm âmâ âgâre nuguwai aregât hanâk hamep bo aktân.”

¹⁴ Hain dâmbo lâuwâne hâwâtmâ magandenne nengât den bo nângâ nengimbo aregât hin dâyion,

“Bâin. Humogât den are kârikņe agâk are Humogât han.” hain dâyion.

Pauloņe Yerusalem kipian arim kipia bikņe bikņe den pat âlepņe are makyengiep.

¹⁵ Hain dâenņe manmâ manmâ Yerusalem kipian âgâwerâm aregât ito kârugut kom kilion.

¹⁶ Hain aktenņe Kaisarea kipia ambolupņe biwiyenē Yesugât kali yâk yengâlânba bikņande kewugu nenekbiâ ariyion. Arim luâk siâ Kipiro gâtņe kotņe Mason yâk ulikņânâk biwiņe Yesugât kalepgât yâkgât emelan katnenegi.

¹⁷ Akto arewa arim Yerusalem kipian arienņe âmâ Yesugât kâmot bikņande penânengim heronē aknengimbiâ ain mangan akmâ olowâk talion.

¹⁸ Tatmâ yem kindenņe haunđo Pauloņe olon nenekto Yakopogât emelan âgâyion. Ain âgâenņe Yesugât kâmot yâk yengât damunlupyenē hârokņe togom penânengiyi.

¹⁹ Togom penânengimbiâ Pauloņe manganyekmâ Anutunē meme agaņđo Yuda bo manmai are yengâlân arim wan me wan akyengimbo bunņe agep aregât keiņânbak den pat makyengiep.

Pauloņe Mosegât den kârikņe are mem agato ek-biâ ârândâņ agep.

²⁰ Pauloņe den pat hain dâm makyengim metembo ain tali arekņe Anutugât kotņe mem agatmâ Paulo hin dâm maganji, “Galanenņe nâņgât? Yuda luâk âmbâle dondâņe biwiyenē Yesugâlân katmâ mandâi. Yâk hârogâkņe Mosegât den kârikņe are kârikņe akmâ mem agatmai.

²¹ Akto gâņgât den hin katbiâ togombo nâņgâmai. Yuda luâk âmbâle arekņe hân siângen arim mandâi

are makyengim Mosegât den kârikne are hepunnet dâm makyengimat. Akto nananjupyene yengât hâkyene bo gâiyenginet dâm koyengimat. Akto Yuda luâk nengât agak meme are hepunnet dâm makyengimat, hain dâm togo makyengi.

²² Are nângâmbiâ bâlimbo âmâ gain gain akbaen? Gâ Yerusalem kipian togoât aregât den pat nângâwai.

²³ Aregât den siâ yu makginberen ire akben. Nengâlân gâtne luâk imbât mandâi arekne emelâk Anutugât den kârikne are akbaen dâm makmâ hâreyi.

²⁴ Akto gâne yâk yengâlân dewatim katmâ gala akyengim sumbegât songone puligom yengimenâ olowâk sumbe emetnân âgâmbiâ aregât bâin dâm dumutyene hârewi. Hain akbiâ nengâlân gâtne bikjande gekmâ hin dâwai, “Iregât me nijaet den katbiâ togombo nângâyion? Dâ luâk arekne âmâ Mosegât den kârikne are mem agatmâ manmap.” dâwai. Hain dâm gângât keige bunne hengemgowai.

²⁵ Hain gârâmâ Yuda luâk âmbâle bo manmai biwiyene Yesugâlân kali arekne lâpio yengât sot omai me songo gilâmdâk hanyene hâremai are bo nembi dâm makmâ hâreyengim den katenne ariep. Akto âmbâle mem hepun hepun bo akbi dâm makmâ hâre yengiion.” dâyi.

²⁶ Hain dâmbiâ Paulo denyene lokom luâk imbât are penâyengiep. Penâyengimbo yem kinbiâ emet haundo, “Anutugât dewunnân salek salek manbaen.” dâm aregât purik katmâ sumbe emetnân âgâyi. Âgâmbiâ Paulone luâk imbâtne den kârikne aregât pat koyengi are bo akbiapgât sop akto

sumbe ombaigât sumbe emetgât damunlupņe makyenġiep.

Pauloņe sumbe emetņân âġâmbo mem komberâm agi.

²⁷ Hilâm âi meme 7 siâ me siâ manmâ manņetgât magi are bo akberâm akto Pauloņe sumbe opmânân âġâm mando Asia hânân gâtņe Yuda luâkņe are ekmâ luâk hârok hanyeņe mem gulip koyi. Akto hanân gege akyenġiyi.

²⁸ Hain akmâ Paulo mem konmâ magi, “Wei Israe luâkma, togo tânnengunet. Luâk irekņe hân ârândân manmâ Yuda luâk nen gasa aknengim den kârikņe akto opmânneņe ire makmâ ġâlikom manmap. Hain akmâ opmân nenņân Girik luâk oloņ yekto gam opmân kâmbokņe nenņe ire gagap mângimai.” dâyi.

²⁹ Amâ keiņe hin. Paulo Epeso kipian gâtņe luâk Tropimo yâk olop kipian bawa gaga ak-bela yelekmâ nâņġâm hilipkom magi. Sumbe opmânņân oloņmâ gaep dâm nâņġâm hilipkoyi.

³⁰ Paulogât hain dâmbiâ kipia ambolupņe dondâņe pârigim togo sumbe emetņân âġâm menduguyi. Mendugumbiâ luâk bikņande sumbe emetņânba Paulo mem oloņmâ geyi. Mem oloņmâ gembîa sumbe emetņe hânġi are tigiyi.

³¹ Hânġi tigimbîa Paulo mem moâkgât komberâm akbiâ hutyenânba siâņe den kato Roma tembe loko yengât humoyeņe areġât ariep. Akto den kalep are hin, “Yerusalem kipia ambolupņe hârokņe bugâ komberâm mendugumbiâ kuk humo miawaktâp.”

³² Den hain dâmbô tembe loko yengât humoyeŋe arekŋe nâŋgâm tembe loko gegenŋe âgâ âgâŋe hârok meyekmâ sumbe emetŋân togombiâ luâk kâmot humo arekŋe yekmâ hamep akmâ Paulo hepunbiâ talep.

³³ Hepunbiâ tato tembe loko humoyeŋe arekŋe Paulogâlân togom tembe lokolupyene hin makyenŋiep, “Luâk ire mem tâk kârikŋe lâuwâ arekŋe bâteŋe bip bip hikom kala busi kâlegen katŋet.” dâmbô are akberâm akbiâ hin dâep, “Luâk ire wânân gâtŋe. Akto gain gain akto biwiyene bâliâp?” dâep.

³⁴ Hain dâmbô yeneâk purik gurik akmâ magangimbiâ den gulip milip agep. Den hain akbiâ gulip humo akto den bo nâŋgâm heŋgemgom tembe loko makyenŋimbo mem kiap yengât emetŋân ariwerâm agi.

³⁵⁻³⁶ Mem oloŋmâ arim tirekŋânba âgâwerâm akbiâ luâk bikŋande gulip milip akmâ dâp tigim kârikŋeâk konmâ hin dâyi, “Luâk are moâkgât kone.” dâyi. Hain dâmbiâ tembe lokoŋe Paulo kombâirâm mem agatmâ kambeyenân katmâ lokom emet kâlegen âgâwerâm agi.

³⁷ Hain akbiâ tembe lokoŋe wârakmâ Paulo lokom âgâm dawalaunân katbiâ Pauloŋe tembe lokoyengât humoyeŋe are Girik denân aikoep, “Den siâ makŋinberâm aktân.” dâmbô tembe lokoyengât humoyeŋe arekŋe hin dâep, “Ai, gâ Girik den nâŋgâmat mon?”

³⁸ Ulikŋân Aigita gâtŋe siâ bugâ komberâm ikiye tembe lokolupŋe 4,000 meyekto hân kamitŋânŋen ariyi aregât nâŋe gâ yâk dân. Akto gâ hinŋe Girik

den makniñmenâ nângâm, “O luâk ire âmâ Aigita gâtñe bo.” dân.” dâep.

³⁹ Hain dâmbo Paulone hin dâm magañep, “Nâmâ Yuda luâk, Kilikia hân Taso kipia humo aregât amboñe. Nâ nângâ niñmenâ luâk kâmot humo ire den siâ makyenjiwe.” dâep.

⁴⁰ Hain dâmbo âlepñe dâmbo Paulone tirek kakñânba kinmâ bătñe pando den nânâgâmbiâ Yuda yenğât denân makyenjiep.

22

Paulone ikinje keñje makyenjiep.

¹ Paulone Yuda yenğât denân hin dâm makyenjiep, “Galalupne akto humomolupne nune keine makyenjiwe nângâñet.”

² Hain dâm Yuda yenğât denân makto luâk tali arekñe nângâm nengât den nângâmap dâm yân tatmâ nângâm ariyi.

³ Hain akbiâ lâuwâñe totokomâk hin dâm makyenjiep, “Nâ Yuda luâk Kilikia hân Taso kipia tatâp ain miawagân. Akto nângâ nângâ emetñe kipia in katnekbiâ malân. Akto Gamalie yâkñe âmâ Anutugât den ligim makniñdo yâk olop maliot. Akto bâginenñe Mosenje den kârikñe katnengiep are hârok nângâm meteân. Akto unjak ire yeñe aktâi nâñe hainâk agân.

⁴ Hain akmâ biwine Anutugâlân katmâ ukenñe kakñân manmâ âmâ kârikñe agân. Hain akmâ Yesugât den pat ire bo agâk dâm nâñe Yesugât kâmotlupñe hârok moñet dâm bâlenje siâ siâ akyenjim manmâ luâk âmbâle dondâ yenğum

meyekmâ arim kala busi kêlegen katyektere tali. Nêje hain akyengim malân.

⁵ Akto sumbe kat kat luâk are yengât humo-
molupyene akto areyengât luâk kautne yâkne
nângâmbiâ bunne aktâp. Akto yâkne âmâ Yuda
luâk galalupne Damasko kipian mali are yengât
kulem esenne siâ ninmâ hin dâm makniymâ
hungun ninbiâ mem ariân, “Gêje luâk âmbâle
biwiyene Yesugâlân katmâ mandâi are meyek-
berâm Damasko kipian arim mem miawakye-
kmâ galalupyene kulem esenne ire yengimenâ ekbiâ
bâtyenân hikom Yerusalem kipia iren meyekmâ
togowen.” dâyi.

⁶ Hain dâm kulem esenne are ninbiâ arire
Damasko kipia are tâlâgumbo dewutâ kêrikne
pando himbimânba dewutâ pagalene humo silin
siliñ dâm erânegep.

⁷ Erâneкто hânân ge kêngom yendere
himbimânba den hin dâm makniñep, “Saulo,
Saulo, gê wangât nugum watnekmâ mandât?”
dâmbo

⁸ hin dân, “Humo, gê niñe?” dâre hin makniñep,
“Nâ nugum wat nekmâ manmat. Nâ Yesu
Nasarete kipian gâtne.”

⁹ Hain dâmbo luâk nâ olop mali arekne pagalene
are egi. Dâ den makniñep are âmâ bo nângâyi.

¹⁰ Akto nâ hin dâm aikoân, “Humo wan me
wan akbian aregât makniñmenâ lokowian.” dâre
hin makniñep, “Agatmâ Damasko kipian arimenâ
siâje nâ wan makmâ hâregiñân are akmâ manben
dâm makgiñbiap.” dâep.

¹¹ Hain dâmbo pagalene silin dâm hâknânâk
erâmbo agatmâ ekberâre dewunne hâwilip akto

menekmâ Damasko kipian ariyi.

¹² Akto hilâm siân Yesugât kâmolân gâtne luâk siâ malep kotne Anania arekne Anutu manganmâ manmâ Mosegât den kârikne are lokom mando Yuda luâk Damasko kipian mali arekne nângâmbiâ ârândân agep.

¹³ Akto Ananiae nângâlân togom hin dâm makniņep, “Galane Saulo, dewunge pagalembo emet ek.” dâmbo ainâk dewunne pagalembo luâk are egân.

¹⁴ Ektere hin dâm makniņep, “Nengât bâgilupnenne yâk yengât Anutune keiņe makmâ hekatgiņmâ ârândân manman Ambone ekmâ launânba den nângâwendâm mem kepilâ gegep.

¹⁵ Akto gâ siâ me siâ ekmâ nângâen aregât pat hân ârândân luâk makyenġim ariwen.

¹⁶ Aregât wangât yân yem tatât? Agatmâ Yesugât kotne konmâ kinmenâ tu puli giņdere dosage bo akgiņâk.” dâm makniņep.

¹⁷ Hain akto Yerusalem kipian purik katmâ arim sumbe emetjân âgâm Anutu maganmâ tatere âmâ biwine purik kato Yesu Humone miawak niņdo egân.

¹⁸ Ektere hin dâm makniņep, “Kipia ire ambolupņande nângât den makmat are hâkân akmaigât dowâk gem kipian inba yân gem ari.”

¹⁹ Hain dâmbo hin maganân, “Humo maktere nângâ. Nâne luâk âmbâle biwiyene gângâlânâk kali are den opmânne opmânne meyekmâ âgâm bugâne yenġum malân.

²⁰ Akto Stepanone gângât keige makyenġiwerâm akto ain konerâm sângum kâkâlep kâkâlep yeņe

are hulaŋmâ mendugum katbiâ nâŋe damunŋe kindere âmâ kombiâ mondo nâŋgare ârândân agep, aregât patŋe nâŋgâm meteyi.”

²¹ Hain dâre Yesu humoŋe hin dâm makniŋep, “Huŋgun giŋdere Yuda bo manmai are yengâlân ari.” dâm makniŋep.” dâep.

Paulo bugâŋe komberâm agi.

²² Paulo hain dâm mando luâk bikŋande ondopyeŋe katbiâ ainâk Paulone Yuda bo manmai are yengâlân ariwian dâm makyengimbo ainâk den humoâk akmâ kârikŋeâk kamboŋmâ maganŋim hin dâyi, “Luâk bâlene arekŋe hain dâmbo nâŋgâenŋe bâliâp aregât moâkgât mem arim koŋet.” dâyi.

²³ Hain dâm den gilingoŋ galangoŋ akbiâ gulip humo agep. Akto sânŋum kâkâlep yeŋe are hulaŋmâ mendugum nukum paŋ paŋgombiâ nukum humo agalep.

²⁴ Hain akbiâ aregât tembe lokoyengât humoyeŋande makto tembe lokolupŋande Paulo mem emet kâlegen âgâyi. Akto luâk humo arekŋe, “Gain gaingât akmâ biwiyenân tuk tuk ewuyektâp aregât keiŋe makmâ miawakto nâŋgâwegât handomŋe oreŋet.” dâm makyengiep.

²⁵ Hain dâm makyengimbo keiŋe bâtŋe hikom mendugum katbiâ Paulone tembe lokoyengât humoyeŋe are hin dâm maganŋep, “Nâ Roma luâk hinare aregât keine bo ekmâ âmâ orenekbiâ ârândân bo aktâp.”

²⁶ dâmbo tembe lokoyengât humoyeŋe arekŋe luâk humoyeŋe dondâ aregâlân arim hin dâep,

“Luâk are amâ Roma luâk bunje aregât gain gain akne?” dâmbo

²⁷ luâk kautje arekje Paulogâlân arim hin dâm aikoep, “Bunje, gâ Roma luâk?” dâmbo Paulone, “Ao.” dâep.

²⁸ Hain dâmbo hin dâm maganep, “Nâ luâk yânje, Roma yengât humomolupyene puli humo yengim âmâ Roma luâk hainare agân.” dâep. Luâk kautje arekje hain dâmbo Paulone hin dâep, “Nâmâ memenande menekto âmâ Roma luâk hainare agân.” dâep.

²⁹ Hain dâmbo ainâk tembe loko arekje sân sân mem oloj akmâ arim kili. Akto luâk kautje arekje den are nângâm sân sân mem hin dâep, “Luâk ire Roma luâk ina nâje keije bo nângâm kala busi kêlegen mem katjet dâre katâi arekje ârândân bo aktâp.” dâep.

³⁰ Hain dâm nângâmbo umatje humo akto emet haundo tembe loko yengât kautje agep arekje Yuda luâkne wangât dâm Paulogât nângâm bâlianji dâm aregât keije nângâwerâm sumbe kat kat luâk humomolupyene akto Yuda yengât luâk kautje areyengât makto hârogâk menduguyi. Mendugumbiâ tâk hulanmâ Paulo kewugumbiâ âgâm dewunyenân kato kilep.

23

Paulone Yuda yengât humomolupyene yengâlân arim den makyengimbo potalagi.

¹ Paulone dewunyenân kinmâ Yuda humomolupyene tânâk yekmâ hin dâm makyengiep, “Galalupne, nâje Anutugât dewunân biwi salek manmâ gare sop yu aktâp.”

² Hain dâmbô sumbe kat kat luâk areyengât damun humo siâ malep kotnje Anania arekne Paulogât enemjân luâk kili are hin dâm makyengiep, “Yeje ondopne hogojet.” dâmbô Paulone hin dâm maganep,

³ “Ai, kautge kârikne. Anutuje hâmbâi guguwiap. Gâ bia motmot hinare hâkge âlepne tato biwige hambuep. Gâje Mose akto bâgilupnennande den kulemgoyi are lokom aregât makmâ hâre ninberâm aktât. Are âmâ gâje den kârikne kulemgoyi are hâkân akmâ den are longaim ondopne hogojetgât makyengiât.” dâep.

⁴ Hain dâmbô luâk enemjân kili arekne hin dâyi, “Wei, Anutugât sumbe kat kat luâk are yengât damun humo are yâkgât wangât hain dâm maktât?” dâyi.

⁵ Hain dâmbiâ Paulone hin dâep, “Galalupne, Moseje den kulemgoyi are hin. Kâmot mandâi are yengât damunlupyene yengât den bâlene bo makbei dâm kulemgoyi are nângâm manman. Aregât sumbe kat kat luâk are yengât humoyene yâkgât makninbiâ nângân dâine are bo makbom.”

⁶ Hain dâm yekto luâk bikne âmâ Sadukaio luâk momonânba bo agatbaen dâmai. Dâ bikne âmâ Parisaio luâk arekne âmâ momonânba agatbaen dâmai Paulo are nângâm hengemgoepgât agatmâ hin dâm kambojmâ makyengiep, “Galalupne, nâmâ Parisaio yengât kâmolân gâtje. Akto ewene bâgine âkâ hainâk Parisaio luâk mali. Akto nenje momonânba agatbaen are nângâmaen den pat are makyengim manman, keine aregât denân katnektâi.” dâep.

7 Pauloŋe den hain dâmbô Parisaio akto Sadukaio mendugum yeyi arekŋe den humo akmâ hutyeŋân potat potat miawagep. Hain akmâ biwiyenŋe hiunep.

8 Akto Sadukaio luâkŋe âmâ den âlâwu hin dâmai. Nen momoŋânba agatbaengât dopŋe bo tatâp dâmai. Akto aŋelo are akto sinduk baniara bâleŋe aregât bunŋe bo mandâi dâmai. Dâ parisaio amâ a hârok nâŋgâmbiâ bunŋe akmap.

9 Aregât akmâ potalakmâ den kakŋân hogoanŋiyi. Hain akmâ arimbiâ Parisaio luâk yenŋât kâmolân gâtŋe Mosegât den kârikŋe makmâ kepigi bikŋande agatmâ kinmâ den umatŋe hin dâyi, “Nenŋe luâk iregât nâŋgâenŋe dosanŋe bo aktâp. Gârâmâ aŋelo me sinduk baniara siânŋe den are maganŋep mon? Aregât siâ bo makberen.”

10 Hain dâmbiâ biwiyenŋe kâlâp bâleŋe akto Sadukaio akto Parisaio kâmot lâuwâ arekŋe gasa aganŋimbiâ tembe lokoyenŋât humoyenŋe arekŋe Paulo mem kom hâk hilâlâm wanbâi dâm aregât hamep akmâ hutyeŋânba gem Paulo mem kewugum emetyenŋân ariyi.

11 Akto emet dâgâmbô Humoŋe Paulo miawaganmâ hin dâm maganŋep, “Biwigande nâŋgâmâk tatmâ manben. Akto nâŋgât keine makmenâ Yerusalem kipia ambolupŋande nâŋgâi hainâk Roma kipian arim nâŋgât keine makyenŋimenâ nâŋgâwai.” dâep.

Yuda luâk bikŋande Paulo komberâm aregât den agi.

12-13 Emet haunŋo Yuda luâk bikŋande luâk lâuwâ yetgât kei bât yetŋe hârok hain arekŋe biwi konok

akmâ hin dâyi, “Tu sot bâlâk manmâ Paulo kondenje mondo aregât kakñân âmâ tu sot nembaen.” hain dâm maganji goanji agi.

¹⁴ Akto luâk arekñe sumbe kat kat luâk yengât damunyeñe akto are yengât damun humomo mali are yengâlân arim makmâ miawakmâ hin dâm makyenjiyi, “Nen tu sot bâlâk manmâ âgâm Paulo kondenje mondo aregât kakñân âmâ tu sot nembaen aregât den kârikñe maganjen.

¹⁵ Den hain hikoen gârâmâ aregât yeñe den ire hin dâm katbiâ Roma yengât tembe loko humoyenaelân ariâk, “Gâñe dâmenâ Paulo are mem nengâlân katbiâ togombo yâkgât den are lâuwâñe hengemgowaen.” hain dâm hianjimbiâ denyenye nângâm Paulo kato kewugum togombiâ nenñe dâwân tenğâ kindenje togombo kombaen.” dâyi.

Paulogât begâtñande bugâgât den makmâ miawagep.

¹⁶ Den hain dâm maganjimbiâ Paulogât begâtñande den are nângâep. Nângâm ainâk tembe loko yengât emelan âgâm aniñe maganep.

¹⁷ Maganjo Paulonje tembe loko yengât damun siâ hin dâm maganep, “Nananj ire mem humogaelân arimenâ yâkñe den siâ mem togoâp are maganâk.” dâep.

¹⁸ Hain dâmbo humonaelân mem arim hin dâep, “Paulo kala busi emet kâlegen tatmap arekñe nananj irekñe den siâ makginberâpgât kewugum âgâ dâmbo gânğâlân yu kewugum togoân.”

¹⁹ Hain dâmbo tembe lokoyengât humoyenye arekñe nananj are yonâk mem ba emet kom

hâre hârenjângen katmâ hin aikoep, “Wan denne makniñberâm aktât?” dêep.

²⁰ Hain dâmbo Paulogât begâtne arekne hin dêep, “Yuda luâk areyengât humomolupyenande yonâk den katbiâ gângâlân togowiap. Amâ Paulo togombo konerâm aregât henjinberâm akmâ hin dâwai, “Paulo hutnennân mem katbiâ kinmâ keiñe makmâ hengenngombo ekbaen.” dâm henjinbai.

²¹ Makginbiâ âmâ denyene bo nânghâwen. Luâk lâuwâ yetgât kei bât yetne hârok me gain hain arekne tengâ kinmâ Paulo kondenne moâk dâm den aktâi. Akto, “Sot bo nem yân manmâ âgâm Paulo kondenne mondo aregât kakñân âmâ sot nembaen.” hain dâm maganji goanji aktâi. Hain akmâ hinne âmâ gângât dengât lâmgom mandâi.” dêep.

²² Paulo begâtñande hain dâmbo tembe loko humoyene arekne hin dêep, “Gâñe den yu nâ makniñdât ire luâk siâ me siâ bo makyenjiwen.” dâm hunjunañdo gem ariep.

Paulo kombiâ mombop dâm tembe lokoñe kewugum Kaisarea kipian ariyi.

²³ Tembe lokoyengât kautñande tembe lokoyengât humomo lâuwâ mem olonjelekmâ hin dâm makyetkiep, “Makbela tembe loko tu hânderet akmâ kei hân ariwai akto luâk sewenti akmâ bau luâk soko kakñân ariwai. Akto luâk tu hânderet siânbañe âmâ soñ soñ mem keiyene hân ariwai. Yâkñe Paulo kewugum damungom kinbai. Kinbiâ emet dâgâmbo hândâkgât 9 kilok akto sop ain kipia ire hepunmâ Kaisarea ain ariwai.

24 Akto Paulogât bau luâk soko siâ kakņân ariâk dâm are kalanbiandat. Akto Paulo yeukņân damungom kiap humo kotņe Peliki yâkgâlân mem ariwai.”

25 Hain dâm makyetkim kulem esenņe siâ hin dâm kulemgoep,

26 “O galane Peliki, âlepņe nanņe gâ kiap humo den bâlensiâ hin makgiņdere nâņgâ. Nâmâ Klaudio Lisia, gâņgât okot âlep nâņgâm kulem ire kulemgoân.

27 Tembe lokolupnande luâk ire gâņgâlân mem togowerâi are Yuda luâkņe komberâm aktâi. Hain akbiâ nâņe luâk are Roma luâk hainare are nâņgâm

28 tembe lokolupne olop arim Yuda yengât hutyenânba mem oloņion. Akto aregât keiņe nâņgâwerâm aregât maktere sumbe kat kat luâk yengât damun humo akto Yuda yengât humo-molupyenņe hârok mendugumbiâ mem arim denân kalân.

29 Denân katere denyenânâk den kârikņe akbiâ âmâ hin nâņgân. Hain arekņe mombiapgât dop bo me kala busi kâlegen katbaengât dop bo egân.

30 Akto luâk bikņande tenġa kinmâ Paulo komberâm akbiâ den are warapņe nâņgâm aregât hunġunaņdere gâņgâlân togoâp. Akto Yuda luâkņe yâkgât denņe dâwerâm gâņgât enemġân togowai. Togombiâ âmâ wan me wan akmâ hilipkombo denņe dâwerâm aktâi aregât aiyenġumenâ keiņe makmâ henġemġombiâ nâņgâwen.” Kulem esenņe hain dâm kulemġom yetkiep.

31 Kulem esenņe are kulemġom yetkimbo denņe lokom tembe loko olop hândâġân Paulo mem

kewugum arim hândâgânâk Antipatri ariyi.

³² Emet haun̄do tembe loko kei hân ariyi are ainba hepunyekmâ purik katmâ kipiayenân ariyi. Dâ bau luâk soko kaknân ariyi arekneak Paulo kewugum Kaisarea kipian ariyi.

³³ Arim kiap kulem esenne are wan̄mâ Paulo yâkgâlân kali.

³⁴ Katbiâ kiapne kulem are oyan̄mâ ekmâ Paulo hin dâm magan̄ep, “Gâ kipia wânân gâtne?” dâmbo Paulone hin magan̄ep, “Nâ Kilikia hânân gâtne.” dâep.

³⁵ Hain dâmbo kiap humo arekne hin dâep, ‘Denân kat gektâi are togombiâ âmâ gân̄gât den ire nân̄gâwian.’ dâep. Hain dâm tembe lokolupne makyen̄gimbo Paulo mem luâk humo siâ kotne Herote yâkgât emelan ain katmâ damungom kili.

24

Yuda luâk arekne Kaisarea kipian arim Paulogât hâkne tunli agi.

¹ Hilâm momerâk bo akto damun siâ kotne Anania are akto Yuda luâk yen̄gât humomolupye bikne akto den tanyen̄guwiapgât luâk siâ kotne Teatulo yâkne Kaisarea kipian gem arim Paulogât hâkne tunmâ katmâ magi.

² Magan̄biâ kiapne makto Paulo gembo Teatulonge âgâm Paulogât denne dâm kinmâ den angâ hin dâm kiap are magan̄ep, “O luâk humonen̄ne Peliki, gâ âlepne nan̄ne. Gâne damun nen̄ne akmenâ nen gala konok manmaen. Akto luâk kâmot nengât nân̄gâm damun nen̄ne akmenâ agak meme âlepneâk akmâ

³ manmaengât nen hârokne nângâ giŋdenne âlepne akmap. Akto aregât kotge mem agatmaen.

⁴ Akto den maktere kâlep akbopgât gâne yeukne akmâ nângâm yeugeninmenâ den tâlâwâk siâ makbe.

⁵ Luâk iregât nângâenne dondâ bâlimap. Yâkne âmâ emet kakne amukne manmâ kipiane kipiane awam ketuguyekmâ Yuda luâk hutnennân arim togom nengât biwi kambiam mem bâliaknet dâm aregât hanân gege akmâ mandâp. Akto Nasarete gâtne siâ yâkgât kâmot areyengât humo amâ ire.

⁶ Akto nengât den kârikne hin makmâ hârenengiep, “Luâk siâne sumbe emetne bâlene agaŋdo âmâ kombiâ mombiap.” den are watmâ Paulo mem denjaet keiŋe nângâne dâenne âmâ

⁷ kiap humo Lisia yâkne kârikne akmâ nengât hutnennânba mem olonjep.

⁸ Akto gângâlân togoŋet dâm aregât makyengiep. Akto nenne den makgiŋden ire gugak maganmenâ ikiŋe keiŋe makgiŋdo nângâm hengemgo.” dâep.

⁹ Luâk arekne den hain dâmbo Yuda luâk âkâ tângom den areâk makmâ bundâk maktâp dâm wâragi.

Paulone ikiŋaet keiŋe makmâ kiap Piliki maganep.

¹⁰ Akto kiapne den hâune mak dâm agatmâ Paulogât hâmenânâk ekto Paulone kiap are hin dâm maganep, “Gâ kiap kot mem kipia inâk manmenâ hombaŋ dondâ bo agep, aregât agak memennenne are emelâk nângâm hengemgomat aregât gâ den ambone aregât herone aktângât nunaet makgiŋdere nângâ.

11 Nâ Yerusalem kipian âgâm Anutu maganmâ sumbe emetnân âgâm manmâ gare hilâm keiân lâuwâ bo aktâp. Akto gâñe aregât nângâm han lâuwâ akmâ âmâ luâk ire aiyengumenâ makginbiâ nângâ.

12 Akto sumbe emetnân âgâm malân ain me sombeimân kinmâ den magân ain, me den emetne siân âgâm manmâ ain luâk siâgât denñe bo koanân. Akto luâk âmbâle potalakñet dâm hanyenân bo geân.

13 Luâk irekñe hianjim den anjâ hogom togo hâknân katâi. Akto den golâ dondâ gagaiâi gârâmâ luâk irekñe den bunñe siâ makginbaigât dopñe bo tatâp.

14 Akto den siâ nângân ire makgindere nângâ. Yesugât dâp irakñe are bunñe bo dâm aregât aktâi. Dâ are nâñe nângâre amâ bunñe aktâp. Hain gârâmâ ulikñân Mose akto Anutugât propetelupñe den kârikñe kulemgoyi are nângâre bunñe agep dâm bâgilupnenñet Anutu hon bawa agañman.

15 Dâ yâk âmâ luâk âmbâle âlepñe bâleñe are hârogâk momonânba agatbaen, dâmai aregât nâkâ hainâk nângâmâk manman. Akto Anutugât lâmgom han biwi golâk hikom manman.

16 Aregât nâ Anutugât dewunñân akto luâk âmbâle yengât dewunyenân dosa bâlâk han biwi kau kau manberâm aregât biwine humo yemap.

17 Akto nâñe Yerusalem kipia hepunmâ biken biken arim maktere hombanj dondâ bo akto hân aregenba togom galalupñe yengât nângâyengim puli ninji are mem Yerusalem kipian âgâm galalupñe umburuk mali are yengiân. Akto âmâ

sumbe emetņe humoân âgâm sumbe oân.

¹⁸ Hain akmâ Yuda nengât agak meme siâ tatâp are aktere ârândân agepgât Anutugât sumbe omberâm âmâ sumbe emetņân âgâm ondere âmâ mem miawak negi. Mem miawak nekbiâ nunagâk kilân. Luâk kâmot humo bo, akto mun humo bo akmâ manman.

¹⁹ Hain gârâmâ Yuda luâk bikņande Asia hân hepunmâ togom mali arekņe nâ denân katnektâi ireyengât hutyeņân siâ kindâi dâine makbiâ nângâwât.

²⁰ Akto menekmâ Yuda nengât humomolup-nenņande menduguakmâ denân katnegi âmâ nângât bâleņe gain hinare mem miawagi. Akto âmâ luâk kindâi irekņe makņiņet.

²¹ Akto hutyeņân kinmâ den konogâk are maktere nângâm biâ bo bâliep. Den humoâk konmâ hin dâm makyenģiân. Luâk nenņe momoņânba agatbaengât pat are tatâp. Biwinande are nângâm manman aregât bikņande denân katnekbâi dewunyeņân yu kindân. Hain dâre den aregât denân katnektâi.” dâep.

²² Pauloņe hain dâmbo aregât Pelikiņe Paulogât den are bo hârem yânâk ekmâ talep. Arekņe âmâ Yesugât keiņaet pat are konok nângâm heņgemgoepgât hin dâm makyenģiep, “Tembe loko yeņgât kautņe kotņe Lisia are gembo âmâ denge makmâ hârewaen.”

²³ Hain dâm tembe loko yeņgât humoyeņe arekņe tembe loko are hin dâm maganep, “Paulo gasalupņande ekmâ bâleņe aganbâi gârâmâ gâņe hainâk damungom kinben. Hain akmenâ galalupņande togom gala aganberâm akbiâ âmâ

den bo koyen giwen.” dêep.

Paulo lope kâlegen mando homban lăuwă bo agep.

²⁴ Akto aregât kakjân hilâm amon siâ bo akto Peliki akto âmbenje kotje Drusila are âmă Yuda gâtje, yâkne togom tembe loko makyen gimbelă bam Paulo mem gutbiâ Paulone âgâm luăk âmbălene biwiyeŋe Anutune Yesu hunġunaŋdo giep aregâlân katjet dâm makyen giep.

²⁵ Akto aregât dâm den keiŋe keiŋe torokatmă makyen giep. Are hin. Nen Anutugât dewunġân han biwi kau kau mannerâm are, akto yeukjân manmă han biwi damun akmă manberen are, akto sop humoân Anutune bân dâm makmă hărenengiwiap aregât keiŋe makyetkiep. Are makyetkimbo aregât Pelikiŋe hamep akmă hin dêep, “Den iregât âmă sop siân maktere gamenă gekmă tatere den ireăk makbiat gărâmă sop bo akbopgât gem ari.” dêep.

²⁶ Hain dămbo arimbo aregât kakjân Pelikiŋe Paulo lope kâlegen kato talep, aregât puli niŋdo hunġunaŋdere ariwiap dâm aregât hilâm ârândăŋ Paulogât makto gembo den maganġi goanġi akminiati.

²⁷ Hain akmă manbela Yuda kipia ambolupne biwiyeŋe herone agăk dâm Paulo bo hulaŋdo âmă kala busi emet kâlegenăk tatmă malep. Akto hombanje lăuwă bo akto âmă Peliki arimbo yăkgât dumġân kiap siâ kotje Porkio kotje humo Pesto katbiă malep.

25

Pauloŋe Roma yengât luâk humoŋe den nâŋgaŋâkgât magep.

¹ Akto Pesto are kiap katbiâ mando hilâm âlâwu bo akto âmâ Kaisarea kipia hepunmâ Yerusalem kipian âgâep.

² Âgâmbo sumbe kat kat luâk areyengât humomolupyene are akto Yuda yengât humomolupyene arekŋe mendugum maganŋi goanŋi akmâ, “Paulo arimbo dâwân tenŋâ kinmâ kombaen.” dâm aregât kiap hin dâm maganŋi,

³ “Âlepŋe den nâŋgânengim hoŋ bawalupge hunŋun yengimenâ arim Paulo kewugumbiâ Yerusalem kipian togombo denŋe nâŋgâ aŋbiat.” hianmâ hain dâyi.

⁴ Hain dâmbiâ Pestone hin dâm makyengiep, “Paulo âmâ Kaisarea kipian kala busi kâlegen mandâp. Gârâmâ iren bâlensiâ manmâ purik katmâ gewian.

⁵ Gârâmâ ye Paulogât den akberâm âmâ nâ gewian sop ain humomolupyene olowâk gem âmâ yâkŋe wan me wan akmâ hilipkoep aregât den akbi.” dâep.

⁶ Hain dâm tato hilâm bât bip bip hârok me gain bo akto Yerusalem kipia are hepunmâ Kaisarea kipian gem ariep. Arim yem kindo emet haundo den emetjân âgâm Paulogât makto mem den emetjân âgâm katbiâ kilep.

⁷ Mem âgâm katbiâ kindo Yerusalem kipia ambolupŋande gangerâm kârikŋe akmâ den aŋgâ aŋgâ hogom togo hâkŋân hâkŋân agi. Akto denyene are bunŋe siâ bo miawagep.

8 Hain dâm kârikne akbiâ Paulone denyene are mem gem hin dâep, “Nâne Yuda yengât den kârikne akto sumbe emetne, akto Roma yengât luâk humo, ya maktân âlâwu areyengât bâlene siâ bo nângâyengiman.” dâep.

9 Hain dâmbo Pestone Yuda luâk arekne okot âlep nângâniñjet dâm aregât Paulo aikom hin dâep, “Âlepne Yerusalem kipian kewugugekmâ âgâm âmâ denge dâm hâregiñdere ârândân akbiap me bo?” dâep.

10 Hain dâmbo Paulone hin dâm maganep, “Roma luâk humogât den emetne iren katnekbîâ mandân. Aregât nângât den hin dâm hâreniñjet. Gugak âmâ nângât keine nângât. Nâ Yuda yengât nângâm bâli bâli me kuk henğân siâ bo akyengiân.

11 Hain gârâmâ den kârikne siâ koân dâine âlepne nuguwâi. Akto yene âmâ hianğim den angâ hogom togo hâknân katâi. Gârâmâ luâk siâne Yuda luâk herone akñet dâmbo âmâ menekmâ arim bâlene akniñbai, aregât dâp bo tatâp. Bo kârikne. Haingât Roma yengât luâk humo konok Sisa arekne âmâ makmâ hâreniñbiapgât nângâm kindân.”

12 Hain dâmbo Pestogât luâklupne nângâ nângâyene olowâk arekne tângombiâ Paulo hin dâm maganep, “Luâk humo nenne Sisa yâkgât maktât, aregât âlepne yâkgâlân arimenâ yâkne denge are dâm hâregiñbiap.” dâep.

Luâk humo siâ kotne Agripa yâkne Pestogâlân arimbo Paulogât den maganep.

13 Akto hilâm siân luâk humo siâ kotne Agripa akto ikinje garine kotne Beanike yâkne Kaisarea kipian arim âmâ Pesto gala aganbela yâk olop mali.

14 Manmâ manmâ hilâm siân âmâ Pestone Paulogât den pat are luâk humo are hin dâm maganep, “Pelikiñe luâk siâ kala busi kêlegen katmâ arimbo tatmâ manmâ gamap.

15 Akto nâ Yerusalem kipian âgâre âmâ sumbe kat kat luâk yengât damun humo akto Yuda luâk yengât humomolupyenande mendugum kinmâ denân katmâ hin dâm makniñi, “Luâk are komenâ moâk.” dâmbiâ nâñe hin dâm makyenjiân,

16 “Roma luâk nenñe âmâ hin akmaen. Luâk siâgât hâknân den angâ hogom togo katmai are mem bugâgât pat dâm dowâk bo katyekmaen. Nenñe âmâ hin akmaen. Ulik gulik luâk are mem den amboñe are mem arim âmâ niñande niñæet denñe dâp are soñ katenñe ikinæet keñe maganðo âmâ den amboñe are olop den akbiâ âmâ aregât hâuñe wanmaen.” Hain dâm makyenjiân.

17 Akto aregât hamiñân yâkñe nângâlân togombiâ lâuwânñe makyenjiân. Akto emet haunðo âmâ hainâk âgânjet dâre den emetñân âgâm menduguyi. Mendugumbiâ âmâ âgâm tembe lokolupne makyengire luâk are mem ga katbiâ kilep.

18 Kindo hin makyenjiân, “Luâk irekñe bâleñe agep are makmâ miawakñet.” dâre agatmâ den hâuñe makmâ hin dâyi,

19 “Paulo amâ miti siâ mem manmap aregât luâk siâ kotñe Yesu are emelâk moep yâkgât kotñe konmap.” dâyi. Hain dâmbiâ Paulone hin dâep, “Bo, luâk are golâk mandâp.” dâep. Hain akmâ papalakmâ kinbiâ nângâre siâ me siâ aganbiangât dop bo agep.

²⁰ Hain aregât nângâwerâm pâpkom kilân. Akto hin aikoân, “Yerusalem kipian âgâmenâ âmâ ain gângât den are makmâ hârewian me?” hain aikoân.

²¹ Hain dâre Paulonje hin dâep, “Roma luâk humo konok Sisa arekne den makmâ hâreniñâk.” dâep. Hain dâmbo aregât tembe lokolupne makyenpire mem kala busi kâlegen katmâ damungombiâ luâk humogâlân ariwerâm aregât lîmgom mandân.” dâep.

²² Pestonje Agripa hain maganjo Agripa hain dâep, “Luâk arekne den siâ makto nângâwerâm aktân.” dâep. Hain dâmbo Pestonje hin dâep, “Âlepne agatmâ makto nângâwen.” dâep.

Paulonje luâk humo Agripa yâkgât dewunñân kilep.

²³ Yem kinbiâ haunjo Agripa akto Beanike hâk meakmâ henngemgom den emetñân mendugum tali ain âgâmbela tembe lokoyenpât humoyenje akto kipia aregât ambolupne luâk humomo arekne hamiyetñân kinbiâ âgâyi. Âgâmbiâ Pestonje tembe loko makyenpimbo gem Paulo mem âgâyi.

²⁴ Mem âgâmbiâ Pestonje den hin dâm makyenpiep, “Luâk kotdâ Agripa akto galalupne ye makyenpire nângânet. Yuda luâk hutyenñân kindâi arekne akto Yerusalem kipia ambolupñande nângâm bâlim biwi koko akmâ nângâlân togom luâk yu kindâp iregât hin dâyi, “Luâk ire kondenne moâk.” dâyi.

²⁵ Hain dâmbiâ nâne dosane are ekmâ nângâre momogât dopne bo agep. Akto aregât kakñân ikinjak âmâ Roma luâk humonennande nângât

den makmâ hârewiap dâm magepgât yâkgâlân hunḡunaḡdere ariwiap.

²⁶ Akto Paulogât denḡe bunḡe siâ ekbe dâm undâgâtere bo akto aregât luâk humonenḡaet kulem esenḡe gain gain kulemgowe dâm ewum hâumgom aregât hepulân. O humonenḡe Agripa, aregât makḡiḡdere nâḡgâ. Pâpkom kilân aregât gâ akto yu kindâi ye dewunyenḡân luâk ire katere kindâp. Akto nenḡe den keiḡe are mem miawakbaen ain âmâ yâkgât den pat are kulemgore ariwiap.

²⁷ Gârâmâ luâk siâ kala busi kâlegen mandâp yâkgât den pat bo kulemgore Roma kipian ariâk dâm yân hunḡunaḡbian âmâ bo ârândânḡ akbiap.” dâep.

26

Pauloḡe Pesto akto Agripa yetgât dewunyetḡân iḡiḡaet keiḡe makyetkiep.

¹ Akto Pestone den hain dâmbo Agripaḡe Paulo hin maganḡep, “Gâḡe guge keige makmenâ nâḡgâne.” dâep. Hain dâmbo Pauloḡe agatmâ kinmâ koratyenḡum iḡiḡaet keiḡe hin makyenḡiep,

² “Yuda luâkḡe hâkne tunmâ den makmâ manmai aregât uḡak âmâ luâk humo Agripa gâḡgât dewunḡân kinmâ den bikḡe makḡiḡberâm aregât biwine âlepḡe aktâp.

³ Gâḡe Yuda nengât keinennḡe nâḡgâm nengât den kârikḡe aregât dâm papalakmâ âmâ wan me wan owâiḡe aregât dâm maganḡi goanḡi akmaen aregât keiḡe nâḡgât. Aregât nune keine makḡiḡdere bo hâkân akmâ âmâ nâḡgâ.

4 Nâ nananân manmâ nune kipian akto Yerusalem kipian bam gutmâ galalupne hutyenân manmâ kauleân Yuda luâkne emelâk negi arekne yu akmâ manmâ gan aregât keine nângâi.

5 Akto nâmâ Parisaio luâkne nengât den kêarikne aregât dâm memene akbiâ yâk yengât kâmolân malân. Hain mandere nekmâ keine nângâmai arekne makberâm agi are magi dâine nângât keine âlepne dâmbiâ nângâwât.

6-7 Nâ kala busi kêlegen malân are keine siâgât bo malân. Anutugât den pat âlepne are bâgilupnenne makyengiep are bunne agâk dâm Israe yengât kâmot keiân lâuwâ manden nen hârokne hândâk me hilâm Anutugât kotne mem agatmâ manmâ den aregât biwinennde mem hengemgom manden. O luâk humone den ire maktere nângâ. Nâne den pat maktân ire biwinân katmâ hengemgom manman aregât Yuda luâkne denân katnektâi.

8 Akto Anutune momonânba mem agatnenekbiap aregât ye wangât nângâmbiâ bunne bo akmap?

9 Akto uliknân biwinande hin nângân. Nâne Yesu Nasarete kipian gâtne aregât pat âlepne are gulip agâk dâm aregât âi humo meân.

10 Akto hain nângâm Yerusalem kipian manmâ âmâ keine kalân. Keine katmâ makmâ sumbe kat kat luâk yengât humomolupnye yengâlân arim maktere kulem esenne ninbiâ are mem manmâ Yesugât kâmolân gâtne kuk akmâ kala busi kêlegen katyegân. Akto bugâ nejet dâm makyengimbiâ nâkâ denyenye areâk tânyenguân.

11 Akto Yuda nengât den emetne tatmâ ariep are

ârândân âgâm luâk âmbâleŋe biwiyenŋe Yesugâlân kali are Yesugât kot makmâ hilipkonŋetgât hâk hilâlâm yenŋim malân. Akto aregât biwine kâlâp akto kârikŋe akmâ kipia kâlewângen arim âmâ yenŋum hâwâtyekmâ manmâ gan.

Paulonŋe biwinŋe Yesugâlân kalep aregât den pat makyenŋiep.

¹² Hain akmâ sumbe kat kat luâk yenŋât damun siânŋe kulem esenŋe niŋmâ huŋgun niŋdo Damasko kipian luâk bikŋe olowâk ariyion.

¹³ O luâk humone, ire makŋindere nânŋâ. Dâp arienŋe hilâm kârikŋe akto âmâ himbimânba pagalenŋe siâ miawakto egân. Ektere âmâ dewutâ kârikŋe kom kilewân mem belek akmâ are ewang-
iep.

¹⁴ Hain akmâ arekŋeak erânekto hânân gem parâ yendere ondopnân Hebraio nengât denân siâ hin dâmbo nânŋân, “Saulo, Saulo, gâ wangât nugum watnekmâ mandât? Yenŋe dua yenŋuwerâm tâkŋe hanyenân hikom oloŋyekmai. Hainâk nânŋe mem hiko gektere are oloŋmâ hâk hilâlâm nânŋât.” hain dâep.

¹⁵ Hain dâm makniŋdo hin maganân, “Humo gâ niŋe?” dâre hin dâep, “Nâ gânŋe nugum watnekmâ manmat are nâ Yesu.

¹⁶ Nânŋât hoŋ bawa akben dâm menŋekberâm miawak ŋindân aregât gâ ire wan me wan ektât aregât hâmbâi âmâ den makŋindere hain akbiat aregât pat makyenŋim manben.

¹⁷ Makyenŋiwiatgât Yuda luâk akto Yuda luâk bo manmai areyenŋâlân huŋgun ŋindere ariwiat.

Aregât kipia ambolupņande bâleņe akgiņberâm akbiâ are meyektere yeukņe akbai.

18 Akto nâņgâ nâņgâyeņe hâre akto bâleņe aregât keiņe nâņgâm hâkâņ akmâ hepunbaigât makyenģiwen. Akto Niambigât kârikņe hepunmâ Anutugât kârikņân manmâ biwiyeņe Yesugâlân katbiâ Anutunę dosayeņe hepundo Anutugât kâmolân manņetgât huņgun giņdere yâk yeņgâlân arim makyenģiwiat. Akto Anutunę dosayeņe hepundo himbimân manman kârikņe aregât pat akņetgât makyenģimenâ biwiyeņe nâņgâlân katmâ manbaigât huņgun giņbian. Aregât agatmâ arim makyenģiwen.” Yesunę den hain dâm makniņep.

19 Akto luâk kotdâ Agripa gâņe ire nâņgâ. Yesunę himbimânba gem den makniņep ire nâņgâm lokom manmâ gan. Akto kulem aregât bo hâkâņ aktân.

20 Akto Damaskogen âi keiņe katmâ kipia are ambolupņe agak meme bâleņe yeņæet makmâ miawakyeņģim are koyenģiân. Akto Anutugât den lokom biwi irakņeâk manņet. Hain dâm Yesugât keiņe makyenģim malân. Akto kipia are hepunmâ Yerusalem arim makyenģim malân. Akto arewa arim Yuda luâk kipiaņe kipiaņe makyenģim arewa Yuda luâk bo manmai are yeņgâlân arim makyenģim malân.

21 Akto hain akmâ Yuda nenņe sumbe emetņân âgâre nuguwerâm menegi.

22 Menekbiâ âmâ uņak iregât Anutunę hilâmņe hilâmņe tân nugumap aregât den pat luâk gegene âgâ âgâņe ye hârogâk makmâ miawakyeņģim gaman. Akto den irakņe bo are makmâ Anutunę hâmbâi âmâ hin miawakbiap aregât den

makyengim gaman. Den ire propete luâklupne akto Mosenje kulemgoyi aregât keiŋe hin.

²³ Anutuŋe hunɣunaŋdo gem damun nenŋe akbiap arekŋe hâk hilâlâm nâŋgâm mombiap. Mom âmâ moyi areyengât ulik gulik akyengim momonânba agatbiap. Agatmâ Yuda gâtŋe akto Yuda gâtŋe bo are pagalenân manbaigât makyengiwiap. Den kulemgoyi are keiŋe hain dâm manman.” dâep.

²⁴ Paulone keiŋe hain dâm makyengim kindo Pestone agatmâ den kârikŋeâk makmâ hin dâep, “Paulo gâ biwige gulip aktâp. Kulem emetjân âgâm sop kâlep manmâ gaen aregât biwige gulip aktâp.” dâep.

²⁵ Hain dâmbo Paulone den hâuŋe hin dâm maganep, “O Pesto luâk humone, nâ biwine gulip bo aktâp. Nâ den bunŋe dondâ maktân.

²⁶ Dâ Agripane iregât keiŋe nâŋgâmap. Aregât maganɣdere nâŋgâwerâp. Wan me wan dân are tipjân bo miawagep. Aregât luâk kembuŋe nâŋgâm metemap.

²⁷ Luâk humone Agripa, Anutuŋe ulikjân den makyengimbo kulemgoyi are nâŋgâmenâ bunŋe aktâp me bo? Gâmâ nâŋgâm heŋgemgomat aten.” dâep.

²⁸ Hain dâmbo Agripane Paulo hin dâm maganep, “Gâŋe den bâlensiâ makniŋdât are nâŋe biwine Yesugâlân katbian me bo?” dâep.

²⁹ Hain dâmbo hin dâep, “Biwige Yesugâlân yân hain katbiat me bo me sop kâlep hainâk manbiat are bo nâŋgân. Hain gârâmâ uŋak den ire maktere are nâŋgâmbiâ Anutuŋe tânyengumbo kâlep bo akto

nâñe emelâk biwine Yesugâlân kalân hainâk yekâ yâkgâlân biwiyenê katmâ nângât dop hainâk akñet dâm aregât makmâ kindân. Aregât âmâ tâkñe hikonekmâ kala busi kêlegen katnekbiâ manman aregât bo maktân.” dâep.

³⁰ Hain dâmbo luâk kembu akto siâ akto Beanike akto luâk bikñe agatmâ potalakmâ ariyi.

³¹ Hain akbiâ âmâ Agripa, akto Pesto, akto Beanikenê den maganji goanji akmâ hin dâyi, “Luâk ire bugâ memegât akto kala busi kêlegen kat katgât dop bo aktâp.”

³² Hain dâm maganji goanji akmâ Agripañe Pesto hin dâm maganep, “Luâk irekñe Roma luâk humogât dewunnân kindere makmâ hâreniñâk, hain bo dâep dâine gâñe âlepñe hungun anmenâ arim âlepñe manbop.” dâep.

27

Paulo Roma kipia humo ain ariâk dâmbiâ wanga mem ariep.

¹ Kiapñe Paulo Italia hânângen ariâk dâmbo Roma yenğât tembe loko kâmot siâ kotyenê Roma luâk humogât kâmot yenğonbiâ areyenğât humo siâ malep kotñe Yulio yâkñe Paulo akto luâk bikñe siâ kala busi kêlegenba meyekto nâñe Paulo tângowerâre haru ginñân ariyion.

² Arim wanga siâ Adramitenj kipia aregenba togom kilep are Asia haru dâtñân kipia haru ginñe ginñe tatmâ ariep ain ariwerâm akto nâ akto luâk siâ kotñe Aristako Tesalonike kipia are Makedonia hânân talep ain gâtñe net olowâk âgâyion.

³ Âgâenñe menenekmâ arimbo emet haunđo wanga are Sidon kípian arimbo ain Yulionñe Paulo nângâ anđo wanga are hepunmâ gem galalupñe yengâlân âgâambo sot wanbiâ niep.

⁴ Wanbiâ nem hepun yekto wangan âgâenñe menenekmâ arimbo seru humo wanga hâmenñe kâlewângenba togoep. Togombo seru sândugembo arinerâm hân siâ haru tânâmnân talep kotñe Kipiro akto Asia hân humo are hutyetnân ariyion.

⁵ Arim Kilikia akto Pampilia hân are hepunmâ haru hâtikom arim Mira kípia Likia hân talewân ariyion.

⁶ Arim ain katnenekto kindenñe wanga siâ Alexandria kipiangenba togom Italia hânângen ariwerâm agep ain âgâenñe tembe loko humoyenñe yâkñe menenekto ain âgâyion.

⁷ Âgâenñe seru humo pando âi humo mem titnan titnan âgâm Kinido kípian ariep. Akto ain serunñe wirâm wanga mem purikberâm akto kípia are ewangim haru tânâmnân hân siâ kotñe Kreta hân humo kotñe Salimone are ewumâk tatmap ain ariyion.

⁸ Lasaia kípia are okotnân haru tunğunângen kípia siâ talep aregen haru tunğunñe âlepñe dâm hâmenñe nñân ewum kârikñe akto âi humo mem hâk hilâlâm nângâm wâraktenñe ariyion.

Paulonñe wanga bâliwiap dâm makyenñiep.

⁹ Haru tunğunñe ain sop kâlep tatmâ manmâ dewutâ siâgât seru humo pando ariwiapgât dop bo agep aregât sopñe tâlâguep aregât Paulonñe den kârikñe makyenñim hin dêep,

¹⁰ “Maktere nângânet. Kipia ire hepunmâ ari-waengât dopne bo tatâp. Serune wanga ire mem kâimbo purik dâmbo âmâ ito siâ siâ ire bo akto nen hârokne haruân gewaen aregât nângâm heŋgemgoân.” dâep.

¹¹ Hain dâmbo wanga ambonje akto damun arekne den koanbela tembe loko damun arekne yâk yetgât den nângâep.

¹² Akto haru tunğunân ain kindenne tânâk seru sopne akto wangaŋe tatbiapgât dop bo agep. Hain akto aregât Kreta nupi biken haru tunğunje âlepne siâ talep, kotne Poiniki ain arim mandenne seru sopne akbiap aregât maknengiyi. Poiniki haru tunğunje aregât hân hâmenjande seru tigiep.

Seru humo palep.

¹³ Akto hamiŋângenba seru yeukne pando âmâ wangaŋe menenekberâm akto tâk dewatim hikoyi are mem oloŋbiâ gambo Kreta ginne hâlânâm ariep.

¹⁴ Arimbo hân pumângen seru humo dondâ kotne kagu are hânânba togoep.

¹⁵ Arekne wanga mem kâiwerâm akto âi humo mem hâk hilâlâm nângâm hâkân akmâ hepun-denŋe âmâ wanga are hanâk hanâk ariep.

¹⁶ Arim hân bâlensiâ haru tânâmjân talep aregât kotne Kauda are biken arienne sânduk sânduk agep. Akto ain diŋgi are haruân gewop dâm âi humo mem oloŋdenŋe wanga kakjân âgâep.

¹⁷ Âgâmbo wanga hogoakbop dâm tâkne dâgâm hâkne hârok bigeyi. Akto neŋ kârikne siâ kotne Siriti ain âgâwop dâm mâron humo siâ oloŋbiâ

gembo seruŋe mem huŋgun nengimbo hanâk hanâk ariyion.

¹⁸ Akto seru kârikŋe kom yiepgât emet haundo seruŋe kârikŋe dondâ panmâ kindo wanga owâimbo arinerâm ito siâ siâ bikŋe haruân pandenŋe giep.

¹⁹ Akto emet haundo seruŋe hainâk panmâ kindo aregât bâiŋe umatŋe siâ siâ talep are hârogâk panbiâ giep.

²⁰ Akto hândâk me hilâm seru arekŋe kârikŋe dondâ panmâ yendo hilâm dewutâ akto diâ siâ bo miawakto hân bo ekmâ bâliweren dâm hamep agion.

Pauloŋe biwiyenŋe bâliwopgât den makyenŋiep.

²¹ Seru humo kârikŋe are hainâk yendo sot bâlâk tatmâ manbiâ Pauloŋe hutyenân agatmâ kinmâ hin dâm makyenŋiep, “Nâŋe den makyenŋiân are nâŋgâm lokoyi dâine Kretagen âlepŋe tatmâ manben. Akto ain mandenŋe dâine ito me wan me wan dondâ ire bo gulip aguwop.

²² Unak âmâ nen hârok bo hilipnenguwerâp aregât hamep bo akŋet. Wangaŋe konok âmâ bâliwerâp.

²³ Are nâŋe nâŋgân iregât keiŋe âmâ hin. Hândâgân Humone Anutu kotŋe mem agatman arekŋe hoŋ bawaŋe aŋelo siâ huŋgunanŋo gem miawakniŋmâ hin dâm makniŋdâp,

²⁴ “Paulo gâ bo hamep ak. Roma luâk humogâlân ariwiatgât dopŋe tatâp. Akto hin maktere nâŋgâ. Anutuŋe gâ akto luâk gâ olop mandâi are hilip aguwâigât gala akyenŋiâp.”

²⁵ Hain dâm makniṇdâp aregât galalupne kam-biamyeṇe âlepṇe agâk. Nâṇe Anutugât han lâuwâ bo akman. Den makniṇdâp are âmâ bunṇe akbi-apgât nâṅgân.

²⁶ Akto den are bunṇe akbiap aregât hin nâṅgân. Seruṇe kârikṇeâk panmâ waṅga lokom pando arim hân siân kinbaen hain nâṅgân.” dâep.

²⁷ Pauluṇe hain dâmbo seruṇe waṅga mem bam purik gurik ketugumbo bam gutmâ mandenṇe Kreta hepulion ainba sonda lâuwâ bo agep. Bo akto haru kotṇe Adria ain hâtikoyion. Hâtikoenṇe hândâk tânâmṇân waṅga damunlupṇande nâṅgâm, “Hân ewumâk aktâp.” dâyi.

²⁸ Hain nâṅgâm aregât dopṇe siâ panmâ ekberâm tâk geâk dâm panbiâ amukṇân gembo aregât dopṇe 40 mita hain agep. Akto ainba bâlensiâ bam siâkâ panbiâ gembo ain dopṇe 30 mita hain agep.

²⁹ Akto ṇeṇ kârikṇân âgâwâen dâm hamewakmâ waṅga hamiṇângen aṅga imbât talep are panbiâ gembo âmâ tatmâ emet hauṇâk dâm lâmgom tal-ion.

³⁰ Tatenṇe waṅga damunlupṇande diṅgi siân âgâm hepun nenekmâ ariwerâm akmâ waṅga bâlensiâ are panbiâ gembo den hiaṅgim hin dâyi, “Nenṇe waṅga hâmenângen âgâm waṅgagât aṅga siâ pandenṇe gewerâp.” dâyi.

³¹ Hain dâmbiâ Pauluṇe tembe loko humo are hin dâm maganep, “Damunlupnenṇe yâk hepun nenekmâ arimbâi âmâ nen haruân gem hilip aguwâen.” dâep.

³² Hain dâm maganḍo tâkṇe mem diṅgi dâgâyi are hârem hepunbiâ gem haru kakṇe hanâk hanâk

bam ariep.

³³ Akto hândâk pipiņe tatoâk Paulone luâk hârogâk hin dâm makyengiep, “Ye hamep humo nângâyigât sot bo nem manbiâ sonda lâuwâ bo aktâp.

³⁴ Akto aregât wâtyeņe gewopgât sot nem kârikņe akņet. Hain akbai âmâ âlepņe ariwaen. Kautyeņe dumutņe siâ bo gem gulip akbiap.” dâep.

³⁵ Hain dâm sot siâ mem dewunyenân Anutu mepaiņe mem kinmâ ligim niep.

³⁶ Nendo ekmâ biwiyene hulanj akto yâkâ hainâk sot are mem neyi.

³⁷ Akto wanġan nen luâk 276 hain arekņe sot are neyion.

³⁸ Nem metem âmâ wanġa are umalaņdo gewopgât sot bâiņe wanġa kâlegen yiep are lokom haruân panbiâ gembo wanġaņe owâim agalep.

Wanġa hogoagep.

³⁹ Akto emet haunġo hân are ekmâ, “Hân ire wânâno.” dâm pâpkoyi. Hain akmâ haru tunġuņe siân ņeņ boân ekmâ, “Wanġaņe ginņân nupiân âġâk.” dâm âi meyi.

⁴⁰ Hain akmâ wanġagât anġa aregât tâk hârembiâ gembo tâk siâ wanġa purik katmap are hulanġiâ bam guto mâron siâ wanġa hâmenân seru oloņmap are oloņbiâ âġâmbo seruņe mem pando haru ginņân âġâwerâm agep.

⁴¹ Haru ginņân âġâwerâm akto ekbiâ bo ârândânj akto wanġa are nupi bâlensiâ talep ain âġâep. Âġâm hâmeņe ņeņ kârikņân ewum tato haru humo panmâ wanġa haminġangen kondo hogoagep.

42 Kondo hogoakto tembe loko arekne kala busi kâlegen luâk mali arekne haruân gem yolonj akmâ arim heambukbâirâm yenguwerâm agi.

43 Hain akbiâ humo yenjande Paulo kombâi dâm den koyengiep. Den koyengim yolonj akmai arekne sonj sopanmâ arinet dâmbo sopanmâ gem ginnângen âgâyi.

44 Dâ yolonj bo akmai arekne âmâ wanga hogoagep aregât papaŋe humo siâ kaknân yem bâtyenande haru hâgâm maleine ginnângen âgâyi. Hain akmâ nen hârok âlepneâk ginnângen âgâyion.

28

Melite gimbânân arim mali.

1 Haru ginnângen âgâenne ainâk luâk siâ togombo kipia ire wânân dâenne Melite dâm maknengiep.

2 Akto hân aregât ambolupjande gala aknengimbiâ nângâenne dâtne agep. Gala aknengimbiâ tânâk togombo hâknenne bâlâpne akto kâlâp hâwurum ombiâ nângâyion.

3 Kâlâp nângâm tatenne Paulone kâlâp pitim om hewumdâk siâ mem om tato ululunne kâlegenba hâme hewuk siâne onekbop dâm gam Paulogât bâtnân igim bigeim kilep.

4 Hain akto hân aregât ambolupjande hâme hewuk arekne Paulogât bâtnân igim kilep are ekmâ hin dâm maganji goanji agi, “Luâk irekne luâk siâ kondo moep aregât hâne harune launân bo pikto mondâpgât haru ginnângen gambo yu keine hekalanâp mon?” dâyi.

⁵ Hain dâmbiâ Paulone bâtnânba kom pando gembo kâlâpne oep. Ondo Paulo hâme hewukne bo igiep hainare akmâ âlepne kilep.

⁶ Hain kindo yâkne hin dâyi, “Hâme hewukne igimbo gilâm bâlene bo gam ariâp gârâmâ momberâp.” dâyi. Hain dâm aregât tânâk ekmâ kili. Ekmâ kinbiâ hain bo akto ekmâ han lâuwâ akmâ hin dâyi, “Luâk ire âmâ luâk niambi me gain?” dâyi.

Paulone luâk siâ kundatdâ are hengemgoep.

⁷ Akto luâk humoyene siâ kotne Popilio kipia malion are ginnân malep. Akto luâk arekne gala aknengim oloņ nenekto emetnân âgâm olowâk mandenne hilâm âlâwu bo agep.

⁸ Akto ain Popilio ewene kundat akmâ hâkne kâlâp akto tep patatak agep. Hain akmâ mando Paulone nângâm yâkgâlân arim kautnân mem Anutu ulilanmâ mem hengemgoep.

⁹ Hengemgombo aregât pat kipia ambolupņande nângâm luâk âmbâle kundat agi are hârogâk meyekmâ togombiâ hainâk mem hengemyenġum malep.

¹⁰ Hengem yenġumbo aregât hâuņe okot âlep nângâm gala aknengim sikum ito me wan me wan are nengiġi. Hain akmâ mandenne dewutâ âlâwu bo akto ariwerâm aktenne dâwân sot om nembraġât dâm lokom ba waņga siân katnengiġi.

Melite are hepunmâ Roma kipia humoân ariġi.

¹¹ Akto waņga are âmâ uliknân Alesandria kipianba togombo tânâk seru sopne akto ain kilep are hâmenân lâpioyene lâuwâ dangândâ hâwim kepikmâ katmâ waņga aregât kotne “Lâpionenne”

dâm koli are egion. Ekmâ âmâ mandenŋe dewutâ âlâwu bo akto tânâk sopŋe tâlâgumbo âmâ

¹² wanga ain âgâenŋe menenekmâ Siraku kipian ariep. Ain arimbo hilâm âlâwu bo agep.

¹³ Arewa arim seru humo arekŋe mem pan nenekto Region kipian ariyion. Emet haunŋo haminennângenba seru humo siâ puŋ puŋ pando arim hilâm lâuwâ bo akto Puteoli kipia Italia hân talewân ariep.

¹⁴ Arim wanga hepundenŋe kipia aregât ambolupŋande biwiyeŋe Yesugâlân katmâ maliŋe togom mem kewugu nenekbiâ yâk olop mandenŋe sonda konok bo agep. Akto arewa kei hân arim Roma kipian ariwerâm agion.

¹⁵ Hain akmâ arim mandenŋe Yesugât kâmot Roma kipian maliŋe nengât pat nâŋgâyigât bikŋande togom kipia kotŋe Apio ain lombo yeŋgât emet siâ kotŋe “Emet Âlâwu” ain togom penânengiyi. Penânengim manŋan nenekbiâ Paulonŋe yekmâ biwiŋe heronŋe akto Anutugât mepaiŋe miep.

Paulonŋe Yuda yeŋgât bâgilupyeŋaet keiyeŋe makyenŋiep.

¹⁶ Roma kipian arienŋe kiapŋe dâmbo Paulo kala busi kâlegen bo katbiâ emet yânŋân âgâm gem mando aregât tembe loko siâŋe damungombo olowâk maliat.

¹⁷ Manmâ hilâm âlâwu bo akto Paulonŋe gutŋet dâmbo Yuda yeŋgât humomolupyeŋe togombiâ hin dâm makyenŋiep, “Galalupne, keine maktere nâŋgâŋet. Nâŋe âmâ bâgilupnennande den kârikŋe dâyi are lokom âlepŋeâk manmâ gan. Akto Yuda

yenğât gasa bo akyenğiman. Hain bo aktere hin ina yân hâkânne akmâ heyenğimbiâ Roma yenğât tembe lokolupyenande menekmâ Yerusalemgen kala busi kâlegen katnekbiâ talân.

¹⁸ Katnekbiâ mandere Roma luâk arekne nânğât keine nânğâwerâm ainugumbiâ keine maktere nânğâmbiâ dosane bo talep akto hulan nekberâm agi.

¹⁹ Hain akbiâ âmâ Yerusalem yenğât humomolupyenande kârikne akmâ koyenğimbiâ aregen gâtñande Roma yenğât humoyenande den makmâ hâreniñbiap dâm magân. Akto galalupne yenğât me bâgilupne yenğât den mem ge katyenğiwêrâm aregât bo togoân.

²⁰ Are âmâ Anutune nengât damun nenñe akbiap dâm hunğunañdo giep aregât Israe luâk nen biwinenñande konmâ manmaen are emelâk hunğunañdo giep dâre aregât tâk kârikñande hikonegi. Hikonekbiâ arewa yânñângen togom ye olop tatmâ yâkgât maganği goanği aknerâm aregât mem olonjektere togoâi.” dâep.

²¹ Hain dâmbo hin dâyi, “Indâgen Yuda hânân manmaine gângât den bo kulemgom nengiyi. Akto luâk siâ bo hunğunañbiâ nengâlân togom gâñe wan me wan bâleñe akmat aregât keiñe bo makto nânğâyion.

²² Dâ Yesugât kâmot yenğât mem ge katyekberâm siâ siâ akyenğimai. Hain dâmbiâ âmâ nânğâyion. Aregât âmâ gângât biwige ekberâm togoen.” dâyi.

²³ Hain dâm maganğiwaen dâm aregât sop kali.

Akto sop are tâlâgumbo emet haunđo luâk

dondâñe Paulogât emelan âgâm menduguyi. Mendugumbiâ Anutune damunyeñe akberâm agep aregât keñe makyengim Paulone biwiyene Yesugât katnetgât nângâm ulikñân Anutune Mose akto propetelupne den makyengimbo kulemgoyi are bunne akto Yesu miawagep aregât keñe oyanengimbo nângâyi. Hain akmâ tatbiâ emet dâgâep.

²⁴ Akto bikñande denne are nângâm lokoyi. Dâ bikñande âmâ hâkân agi.

²⁵ Hain akmâ papalakbiâ aregât Paulone hin dâm makyengiep, “Anutugât Heakñande propete luâk siâ kotne Yesaia are nengât bâgilupnenne yengât den hin dâm maganndo kulemgoepp are unjak bunne miawaktâp,

²⁶ “Gâñe arim luâk âmbâle kâmot humo are hin makyengiwen, “Ondopyene katmâ nângâmai. Dâ keñe biwiyenân bo katmai. Akto dewunyenande amâ ekmai. Dâ keñe amâ bo ekmâ nângâmai.

²⁷ Luâk âmbâle kâmot humo are yengât biwiyene boâk hâreak dâpgât ondopyene tigim manmai. Akto dewunyenene tigim manmai. Aregât wan me wan ekmâ keñe bo nângâm hengemgomai. Akto siâ nângâmbiâ biwiyene umatne akmap. Akto keñânba bo nângâm hengemgomai. Aregât biwiyene nângâlân katbiâ kindo hengemgowom.” Anutune hain dâep.” Yesaianne hain kulemgoepp.

²⁸ Aregât hin makyengire nângânet. Anutune damun nenne akberâm aktâp aregât patne Yuda luâk bo manmai yâkne nângâwaigât dopne aktâp. Yâkne âmâ nângâmbiâ ârândân akbiap.” dâep.

²⁹ Hain dâm makyengimbo Yuda yengât humo-
molupyenjande maganji goanji akmâ lauŋgim
ariyi.

*Paulo Roma kipian mando homban lâuwâ bo
agep.*

³⁰ Akto Paulo Roma kipian lombo yengât eme-
lan puli panmâ yem mando luâk âmbâle yâkgâlân
togoyi are ekmâ maŋganyegep.

³¹ Togombiâ maŋganyekmâ âmâ Anutunje
damunyene akberâm Nanje Yesu hunḡunaŋep,
aregât biwiyene yâkgâlân katŋet dâm aregât
keiŋe makyengiep. Makyengim mando siâŋe den
are bo koanbiâ âmâ Yesugât keiŋe hamep bâlâk
makyengim mando homban lâuwâ bo agep.

Yusugât Pat Âlep Den
The New Testament in the Timbe Language of Papua
New Guinea
Nupela Testamen long tokples Timbe long Niugini

copyright © 1987 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Timbe

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Mar 2025 from source files dated 31 Aug 2023

03f82704-6ad1-5094-a78e-e240d9f2d4f8